

Мотиль І.І., директор навчально-наукового інституту № 4 Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук;
Опалінський Ю.В., професор кафедри кримінального права Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

ВИЗНАЧЕННЯ СУБ'ЄКТА ЗЛОЧИНУ, ПЕРЕДБАЧЕНОГО СТ. 287 КК УКРАЇНИ

За Розділом 31 Правил дорожнього руху [1] технічний стан транспортних засобів (далі - ТЗ) та їх обладнання повинні відповідати вимогам стандартів, що стосуються безпеки дорожнього руху та охорони навколишнього середовища, а також правил технічної експлуатації, інструкцій підприємств-виробників та іншої нормативно-технічної документації.

Відповідно забороняється випуск в експлуатацію ТЗ за наявності несправності, зазначеної в правилах технічної експлуатації цих транспортних засобів. Тому, будь-які усні або письмові розпорядження, вказівки особи, відповідальної за технічний стан чи експлуатацію ТЗ щодо випуску в експлуатацію завідомо технічно несправних ТЗ, допуск до керування ТЗ особи, яка перебуває в стані алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або під впливом лікарських препаратів, що знижують її увагу та швидкість реакції, або не має права на керування ТЗ, чи інше грубе порушення правил експлуатації транспорту, що забезпечують дорожній рух, якщо це спричинило потерпілому середньої тяжкості тілесне ушкодження, тяжке тілесне ушкодження або його смерть, - тягне за собою кримінальну відповідальність за ст. 287 КК України [2].

З метою забезпечення однакового і правильного застосування судами законодавства у справах про злочини проти безпеки дорожнього руху та експлуатації транспорту, а також про адміністративні правопорушення на транспорті Пленум Верховного Суду України у п. 12 визначає умови застосування ст. 287 КК України до особи яка відповідальна за технічний стан чи експлуатацію транспортних засобів та

усвідомлювала наявність зазначених у цій статті обставин, які унеможливають експлуатацію таких засобів [3].

Значимо, що до осіб названої категорії належать працівники підприємств, установ і організацій незалежно від форми власності, на яких законом або підзаконними нормативними актами покладено відповідальність за технічний стан чи експлуатацію транспортних засобів.

Так відповідно Порядку перевірки технічного стану транспортних засобів автомобільними перевізниками та Довідника кваліфікаційних характеристик професій працівників щодо діяльності автотранспортних підприємств, автобусних станцій тощо [4] такими визнаються:

- начальник відділу організації безпеки дорожнього руху;
- інженер з безпеки руху;
- механік автомобільної колони (гаража);
- механік контрольно-пропускного пункту;
- контролер технічного стану ТЗ.

Саме на цих осіб покладені обов'язки щодо: здійснення контролю і перевірки технічного стану ТЗ перед виїздом на лінію та після повернення їх на місце стоянки; недопущення виїзду на лінію ТЗ з технічно несправних; оформлення встановленої документації тощо.

Таким чином, вирішуючи питання щодо відповідальності осіб причетних до вчинення злочину передбаченого ст. 287 КК України необхідно звертатись до вище вказаного довідника який є нормативним документом, обов'язковим для управління персоналом на підприємствах автомобільного транспорту всіх форм власності і, відповідно який забезпечує створення та функціонування галузевої нормативної бази з праці та професійної класифікації.

Крім того відповідно до Закону України «Про автомобільний транспорт» перевірку технічного стану транспортних засобів автомобільними перевізниками погоджено з установами та відомствами причетними до автомобільних перевозок у тому числі з Міністерством юстиції та Міністерством внутрішніх справ України і в порядку, який встановлює Кабінет Міністрів України [5].

Отже, на визначене коло осіб, перевізник покладає обов'язки щодо перевірки технічного стану з метою недопущення до руху неукомплектованих, з незадовільним технічним станом ТЗ, що забезпечують дорожній рух. Так, якщо перевізник використовує не більше 15 ТЗ і має відповідну власну технічну базу, він перевіряє і несе персональну відповідальність, за технічний стан цих ТЗ, особисто за умови наявності відповідної кваліфікації чи вповноважує відповідальну особу - водія або контролера, які можуть виконувати перевірку. На підприємстві з кількістю ТЗ 16-50 одиниць перевірку здійснюють контрольний майстер і (за потреби) контролери, які уповноважені перевіряти технічний стан ТЗ. На підприємстві з кількістю ТЗ понад 50 одиниць перевірку здійснює відділ технічного контролю, начальник відділу, контрольні майстри і (за потреби) контролери. Якщо перевізник не має відповідної власної технічної бази та фахівців відповідної кваліфікації, він забезпечує перевірку технічного стану ТЗ за договором з автотранспортним підприємством, яке в змозі забезпечити таку перевірку згідно із законодавством [4].

Звернемо увагу ще на прогалину в нормативній базі щодо забезпечення здійснення перевірки ТЗ. За визначеним порядком перевіряється технічний стан ТЗ, стан здоров'я водія і наявність страхового полісу обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності. Зазначаємо, що мова не ведеться щодо перевірки наявності водійського посвідчення. Тому, у разі виїзду водія за межі підприємства без зазначеного посвідчення, він буде нести лише адміністративну відповідальність [6]. Лише адміністративну відповідальність будуть нести і відповідальні особи за випуск ТЗ за межі підприємства без необхідних документів, передбачених законодавством [6].

Щодо службових осіб, які не є суб'єктами цього злочину, але внаслідок зловживання службовим становищем чи несумлінного виконання своїх обов'язків сприяли настанню тяжких наслідків, з урахуванням конкретних обставин справи можуть нести кримінальну відповідальність за злочини у сфері службової діяльності.

Список використаних джерел

1. Постанова Кабінету Міністрів України від 10 жовтня 2001 р. № 1306 «Про Правила дорожнього руху» (з змінами, внесеними згідно з Постановами КМ № 869 від 21.10.2015).
2. Кримінальний кодекс України (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2001, № 25-26, ст.131) Стаття 287 із змінами, внесеними згідно із Законом N 586-VI від 24.09.2008).
3. Про практику застосування судами України законодавства у справах про деякі злочини проти безпеки дорожнього руху та експлуатації транспорту, а також про адміністративні правопорушення на транспорті Постанова Пленуму Верховного Суду України від 23 грудня 2005 р. № 14 (Із змінами, внесеними згідно з постановою Пленуму Верховного Суду України № 18 від 19 грудня 2008 р.) <http://www.scourt.gov.ua>.
4. Наказ Міністерства транспорту та зв'язку України від 05.08.2008 № 974 Про затвердження «Порядку перевірки технічного стану транспортних засобів автомобільними перевізниками». Наказ Міністерства транспорту та зв'язку України від 14.02.2006 № 136 Про затвердження Випуску № 69 «Автомобільний транспорт» Довідника кваліфікаційних характеристик професій працівників/ www.scourt.gov.ua.
5. Закон України «Про автомобільний транспорт» (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2001, № 22, ст.105) В редакції Закону № 901-VIII (901-19) від 23.12.2015, ВВР, 2016, № 4, ст.44).
6. Ст.ст.126,128 Кодексу України про адміністративні правопорушення (Відомості Верховної Ради Української РСР (ВВР) 1984, додаток до № 51, ст.1122) в редакції Закону № 586-VI від 24.09.2008; із змінами, внесеними згідно із Законами № 596-VIII від 14.07.2015).

**НАУКОВІ ПОВІДОМЛЕННЯ
НА ПЛЕНАРНОМУ ЗАСІДАННІ**

Джужа О.М., головний науковий співробітник
відділу організації науково- дослідної роботи
Національної академії внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, професор,
заслужений юрист України

**ЗАПОБІГАННЯ КОНТРАБАНДІ КУЛЬТУРНИХ
ЦІННОСТЕЙ В УКРАЇНІ**

На сьогодні, правова база для ефективної боротьби з незаконним вивезенням з України культурних цінностей далека від досконалості.

Прийняття Митного кодексу України, законів Про державний кордон України, Про вивезення і ввезення культурних цінностей, Про музеї та музейну справу, а також подальшому внесення відповідних змін до КК України, дало можливість, в тій чи іншій мірі, державі і правоохоронним органам регулювати діяльність у цій сфері [2, с. 17-18].

Проте зупинити злочинний механізм цієї проблеми все ще не вдається. Причини, на наш погляд в наступному:

- попит на предмети антикваріату і твори мистецтва які представляють інтерес для приватних колекцій високий як на внутрішньому так і на зовнішньому ринку;

- відсутність належного фінансування у ряді випадків, не дозволяє забезпечувати необхідний режим збереження культурних цінностей що знаходяться в музеях, бібліотеках, державних сховищах, у зв'язку з чим створюються сприятливі умови для їх розкрадання;

- церкви, храми, лаври, культові установи, приватні колекції все частіше стають об'єктами злочинних посягань, так як їх охорона все ще бажає бути кращою;

- відсутність підготовки та реалізації Комплексних (цільових) загальнодержавних і регіональних програм, що забезпечують захист і збереження культурних цінностей;

- відсутність чинного митного контролю на державному кордоні України з протидії та запобіганню незаконному вивезенню культурних цінностей;

- розпорошеність (по різних відомствах) роботи, і крайня неефективність вжитих правоохорончими заходів по боротьбі з контрабандою культурних цінностей;

- відсутність чіткої взаємодії та координації, наявність внутрішніх (відомчих) закритих обліків, паралелізм в роботі, оперативні накладки що знижує результативність у їх діяльності;

- недосконалість кримінального, адміністративного, цивільного, трудового законодавства, яке ускладнює запобігання та організацію ефективної боротьби з контрабандою культурних цінностей [1].

Цьому сприяє і те, що законодавець не дає чіткого визначення предметів які є національним надбанням для народу України та зарубіжних країн, що і дозволяє контрабандистам знаходити огріхи в законодавстві про контрабанду культурних цінностей і створює умови для безкарного вчинення злочинів [4, с. 15].

В останні роки розкрадання культурних цінностей в Україні приймає характер національного лиха. За офіційними даними Державного Митного комітету в 2014-2015 роках на кордоні затримано 3486 предметів старовини і мистецтва, розкраданням піддаються храми, міські та місцеві краєзнавчі музеї, бібліотеки, архіви, картинні галереї [3]. Наприклад в місті Києві, немає жодного музею бібліотеки де за останній час не відбулася велика крадіжка. І сьогодні, на наш погляд, необхідна розробка Комплексної (цільової) національної програми по збереженню культурної спадщини народів України. Для її реалізації тільки зусиль Національної поліції, СБУ, Митного комітету буде явно недостатньо.

Сьогодні необхідно:

- створення українського міжвідомчого комітету зі збереження культурної спадщини України;

- опрацювання та оформлення національних реєстрів культурних та історичних цінностей, враховуючи церковне майно, приватні колекції (в країні ніхто не знає їх точну кількість та якісну наповненість);

- розробити та впровадити єдину для країни систему прихованого маркування всіх рухомих пам'яток культури для оперативної ідентифікації викрадених цінностей;

- впровадження та вдосконалення наявних автоматизованих інформаційних пошукових систем регіонального, міжрегіонального та міжнародного рівня;

- переведення архівів, бібліотек, музеїв, картинних галерей, храмів, лавр тощо на систему державної охорони, яка передбачена для особливо секретних об'єктів;

- прийняття і активізація норм чинного законодавства і введення особливих адміністративних і кримінальних санкцій за порушення зберігання, обліку, розкрадання [5, с. 14], надання фахівцями консультативної допомоги кримінальним структурам;

- розробка практичних рекомендацій і методики для правоохоронних органів (особливо для оперативних служб, по розробці шляхів спрямованих на легалізацію внутрішнього чорного ринку культурних цінностей);

- створення міжвідомчої експертної комісії, у завдання якої входить ліцензування, страхування предметів культури, що вивозяться з країни закордон;

- проведення міжвідомчих наукових досліджень з проблем збереження, пошуку і повернення викрадених культурних цінностей.

Не можна обійти увагою і питання кадрового забезпечення служб спеціалізуються на боротьбі з розкраданнями та контрабандою культурних цінностей. Сьогодні ситуація з наявністю кадрів у цій сфері та їх підготовка бажає бути значно більш удосконаленою: у вищих навчальних закладах МВС України така спеціальна підготовка та перепідготовка все ще на недостатньо високому рівні. На наш погляд, необхідна організація міжкафедральної спеціалізації (кафедр криміналістики, кримінології, ОРД, кримінального та адміністративного права тощо) курсантів і слухачів, що спеціалізуються в галузі практики та методики боротьби з розкраданнями культурних цінностей. Назріла необхідність ввести в існуючі навчальні програми вузів МВС ряд нових дисциплін, що дають знання про специфіку функціонування об'єктів культури, особливості обліку зберігання, реставрації законного переміщення рухомих об'єктів, імітації копіювання,

моделювання поглибленого опанування основних художніх шкіл і напрямів в мистецтві і т.п. Вивчати й узагальнювати досвід вітчизняних підрозділів, які спеціалізуються з розкриття та розслідування цих видів злочинів.

Список використаних джерел

1. Гайворонський Є. П. Контрабанда культурних цінностей: кримінологічна характеристика, детермінація та запобігання : автореф. дис... на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук. : спец. 12.00.08 / Є. П. Гайворонський ; Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого. - Х., 2009. - 19 с.
2. Додін Є. В. Митна злочинність / Є. В. Додін // Митна справа. - 2010. - № 3. - С. 17-29.
3. Інформація про проведення заходів митницями ДФС із запобігання та протидії контрабанді, боротьби з митними правопорушеннями за 2014-2015 роки / Державна фіскальна служба України. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://sfs.gov.ua/diyalnist-/borotba-z-ekonomichnoyu-zlochinnistyu>.
4. Особливості розслідування розкрадання культурних цінностей в Україні / В. М. Бабакін, В. В. Ковальов // Форум права. - 2011. - № 3. - С. 14-20. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index.
5. Константинова Е. Ключ от музея в котором ценности спрятаны / Е. Константинова // Зеркало недели. - 2015. - № 49(245). - С. 14.

Колб О.Г., професор кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права Національної академії внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор

**ПРИНЦИП ЗАКОННОСТІ - ПРІОРИТЕТНИЙ
В ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ ТА ІНШИХ
ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ УКРАЇНИ**

Як зазначено в ч.2 ст. 19 Конституції України, всі органи державної влади та їх посадові особи мають діяти у спосіб та на підставах, визначених у Конституції та законах України [1]. Аналогічні положення з цього приводу визначені у п. 14 ст. 92

Конституції України, відповідно до якої виключно законами України визначається діяльність у тому числі органів внутрішніх справ (далі - ОВС), одним із структурним підрозділів яких є національна поліція України [2]. Виходячи з цього, можна визнати, що принцип законності є пріоритетним у діяльності всіх правоохоронних органів України, включаючи поліцію.

У науці під законністю розуміють комплексне (принцип, метод, режим) соціально-правове явище, що характеризує організацію і функціонування суспільства і держави на правових засадах [3, с. 445], під принципами законності - відправні засади, незаперечні засадничі вимоги, які лежать в основі формування норм права і ставляться до перевірки учасників правових відносин. При цьому, як вірно у зв'язку з цим зробила висновок О.Ф. Скакун, принцип законності розкривають її сутність як режиму суспільно- політичного життя в демократичній правовій державі [3, с. 448]. До таких вона, зокрема відносила наступні принципи:

а) верховенство закону щодо всіх правових актів; б) загальність законності; в) єдність розуміння і застосування законів на всій території їх дії; г) недопустимість протиставлення законності і діяльності; г) невідворотності відповідальності за правопорушення [3, с. 448-449].

Як показало вивчення на сьогодні досить ще нетривалой історії національної поліції України, її діяльність не в повній мірі відповідає принципам законності, мова про які велась вище. Зокрема, нерідко у роботі посадових осіб поліції законність протиставляється доцільності, що в кінцевому результаті негативно відображається на стані правопорядку в Україні. Так, відомим є факт, коли на вулицях м. Києва у червні 2015 року несли службу дорожньо-патрульні наряди майбутньої міліції, у той час, коли Закон України Про Національну поліцію України ще не набув чинності тобто фактично діяльність цих підрозділів ОВС у зазначений період носила фактично незаконний характер, позаяк у даному випадку на перший план була поставлена суб'єктивна доцільність, основним носієм якої стало політичне керівництво України.

Хибність такої позиції полягає у тому, що попри всі суб'єктивні ставлення до закону, необхідність точного і неухильного виконання правових розпоряджень, як зауважили М.В. Корельський та В.Д. Первалов, завжди обумовлена

презумпцією доцільності чинного закону [4, с. 445]. При цьому, не можна відкидати закон, не виконувати його, керуючись міркуваннями життєвої діяльності (місцевої, індивідуальної та ін.), тому що такі міркування враховуються в законі [3, с. 449]. Більш того, у співвідношенні законності та доцільності має завжди спрацьовувати наступний підхід: допоки закони не відмінено або не видозмінено у виді змін і доповнень, він є доцільним, а не навпаки, як думають та керуються у своїх діях певні суб'єкти правових відносин, а саме - доцільними є не закон, а діяльність по створенню та напрацюванню нових законів та ігноруванню тих, які перші мають замінити. Як приклад, можна сьогодні назвати поведінку деяких народних депутатів у судах (хуліганські дії; образа; насильство щодо учасників кримінального провадження тощо), а також інших високо посадовців в системі органів державної влади України. Не залишаються осторонь й поліцейські підрозділи, зокрема дорожньо-патрульної служби, які до рішення суду та всупереч вимог ст. 62 Конституції України, оприлюднюють в засобах масової інформації (ЗМІ) факти затримання громадян за порушення Правил дорожнього руху; осіб, які вчиняли спроби отримання неправомірної вигоди та вчинення інших злочинів і правопорушень.

Це дорога в нікуди, це шлях до беззаконня та обережної дії - бумерангу злочинності у відповідь на дії правоохоронців.

У правовій державі, орієнтир на побудову якої Україна визначила, в ст. 1 Конституції України, а Європейський Союз, членом якої має вона стати й наша держава, - у відповідних конвенціях, директивах, резолюціях тощо - закони самі володіють вищою суспільною діяльністю. При цьому діяльність закону означає необхідність вибору суворо в межах закону найоптимальніших (таких, що відповідають цілям і завданням суспільства) варіантів здійснення правотворчої діяльності і діяльності з реалізації права [3, с. 449].

Недавня історія України у складі СРСР, а також історія сучасних демократичних держав (ФРН, Республіки Польща, Республіки Іспанія та ін.) показала, що в умовах дії революційної доцільності (фашизму, екстремізму, сепаратизму тощо), а не законності програють усі: 1) пересічні громадяни, бо порушуються їх невід'ємні та прикладні права і законні інтереси;

2) нації і національності, бо здійснюється їх геноцид (голодомор); 3) суспільство в цілому, бо підриваються основи його організації та управління; 4) держава, бо на кон ставиться її незалежність, самостійність та взагалі її існування.

Отже, законною діяльністю правоохоронних органів, включаючи поліцію України можна визнати таку правову атмосферу, в якій панують ідеї права, гуманізму, справедливості, свободи і відповідальності; особа захищена від сваволі влади, і суспільства - від анархії, хаосу, безладдя і насильства [3, с. 448].

Список використаних джерел

1. Конституція України: із змінами [офіційний текст]. - Х.: Право, 2012. - 60 с.

2. Про Національну поліцію України: Закон України від 02.07.2015 № 580-УТТТ// Офіційний вісник України. - 2015. - № 63. - Ст. 2075.

3. Скакун О.Ф. Теорія держави і права: Підручник / Пер. з рос. - Х.: Консум, 2001. - 656 с.

4. Теория государства и права / Под. ред. М.В. Корельского и В.Д. Первалова. - М.: Юрист, 1997 - 728 с.

Заяць Н.В., професор кафедри теорії держави та права Національної академії внутрішніх справ, доктор юридичних наук, доцент

ФУНКЦІЇ ФОРМ БЕЗПОСЕРЕДНЬОГО НАРОДОВЛАДДЯ: ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА

За майже двадцять п'ять років існування незалежної України проведена величезна робота по створенню правових засад організації і функціонування безпосередньо народовладних форм. Однак окремі з них у тій чи іншій мірі все ще потребують подальшого вдосконалення їх правового регулювання. В певній мірі врегульованими є інститути виборів, що є цілком виправданим, оскільки вони проводяться систематично і привертають на себе увагу держави і суспільства. Разом з тим виборчому законодавству України все ще притаманна

нестабільність, відбуваються постійні зміни в її виборчій системі, виборчих процедурах тощо. Тому авторитетними міжнародними організаціями (зокрема, Венеціанською комісією), науковцями та практиками постійно ставиться питання про кодифікацію виборчого законодавства України. Вона допомогла б уніфікувати виборчі процедури президентських, парламентських та місцевих виборів.

Стосовно такої пріоритетної форми безпосереднього народовладдя як референдум, слід зазначити, що Закон України Про всеукраїнський та місцеві референдуми, прийнятий у 1991 році, і досі не зазнав суттєвих змін, в той час як більшість його положень не відповідають багато в чому Конституції України. Тому на порядку денному стоїть прийняття законів про всеукраїнський референдум та місцеві референдуми.

На сьогодні правове регулювання вищезазначених та інших форм безпосереднього народовладдя здійснюється не системно, хаотично, або ж взагалі відсутнє. Гостро стоїть проблема врегулювання на законодавчому рівні порядку проведення передбачених ст. 39 Конституції України мирних зборів, мітингів, походів та демонстрацій. Конституційний суд України ще у своєму Рішенні від 19 квітня 2001 року вказав, що порядок їх проведення повинен стати предметом законодавчого регулювання. До Верховної Ради України неодноразово подавалися відповідні проекти законів, проте жоден з них не був прийнятий в цілому.

Ставлення України як демократичної держави вимагає не лише реального здійснення безпосереднього народовладдя на всеукраїнському рівні. Велике значення має і надання територіальним громадам права та реальної здатності здійснювати місцеве самоврядування безпосередньо. У зв'язку із цим потребує свого вдосконалення правове врегулювання на локальному рівні таких форм безпосереднього народовладдя як загальні збори громадян за місцем проживання, місцеві ініціативи, громадські слухання тощо.

Досить часто форми безпосереднього народовладдя недобросовісно використовуються політичними партіями, іншими інститутами громадського суспільства як інструмент

здобуття влади. Так, мають місце зловживання на різних етапах виборчого та референтного процесу, проведення платних мітингів, підкуп виборців та інше. Практика здійснення різноманітних форм безпосереднього народовладдя останніми роками свідчить, що без його належного нормативно-правового врегулювання, запровадження юридичної відповідальності за порушення права народного суверенітету, створення дієвого організаційно-правового механізму його здійснення втрачається сутність безпосереднього народовладдя як реального волевиявлення громадян України.

Для розуміння правової природи форм безпосереднього народовладдя

виникає потреба дослідження їх функцій. Аналіз сутності та змісту цих функцій дає можливість зрозуміти призначення форм безпосереднього народовладдя, їх місце і роль інших форм здійснення публічної влади.

Вивчаючи кожен з цих функцій підтримуємо думку більшості науковців, які вважають, що проблеми функції конституційного права ще недостатньо досліджені.

Вважається, що причиною малодослідженості цих функцій є складність і неоднозначний характер категорії функція права в юриспруденції. Категорія функція права є доволі умовною і її застосування у юриспруденції є певним компромісом між вченими - правознавцями для позначення впливу права на суспільні відносини [1, с. 420].

Як зазначав Д.А. Липинський, термін функція багатозначний і не є, власне, юридичним поняттям. Зокрема, у філософії, математиці, фізиці, хімії, біології та інших науках він має зовсім інше значення, ніж у правознавстві [2, с. 144]. Термін функція з філософської точки зору означає певну дію, спрямовану на досягнення поставленого завдання, зв'язок, існуючий між частиною і цілим, тобто роль, яку виконує певний соціальний інститут по відношенню до цілого. В юридичній науці категорія функція має синтетичний характер і виражає напрям, предмет діяльності того чи іншого політико-правового інституту, який виражає сутність і зміст цієї діяльності та її забезпечення.

Розглядаючи функції референдумів В.Ф. Погорілко та В.Л. Федоренко під ними розуміють напрямки і види діяльності Українського народу на загальнодержавному та локальному рівнях, що передбачають безпосереднє прийняття громадянами України найважливіших рішень, які мають визначену юридичну силу [3, с. 117].

Розглядаючи функції безпосереднього народовладдя у його різноманітних формах необхідно, перш за все, проаналізувати функції безпосереднього народовладдя (демократії) в цілому. У юридичній літературі є декілька підходів до визначення функцій безпосереднього народовладдя.

Так, на думку В.Ф. Погорілка, функції безпосереднього народовладдя можна розрізняти за суб'єктами, об'єктами, способами безпосереднього народовладдя. За суб'єктами, тобто учасниками безпосереднього народовладдя, до них відносять функції народу, функції територіальних громад, функції політичних партій і громадських організацій, функції державних органів та органів місцевого самоврядування, які сприяють здійсненню безпосереднього народовладдя. За об'єктами, тобто за сферами безпосереднього народовладдя, розрізняють внутрішні функції (політичну, економічну, соціальну, культурну (духовну, ідеологічну), екологічну) та зовнішні функції (зовнішньоекономічну, зовнішньополітичну, гуманітарну оборонну). За способами здійснення безпосереднього народовладдя виділяють установчу, законодавчу, контрольну, охоронну. За засобами здійснення безпосереднього народовладдя - інформаційну, територіальну, фінансову, матеріально-технічну, охоронну [4, с. 14-18]. Кожна з наведених класифікацій стосується певних аспектів здійснення безпосереднього народовладдя. Однак щодо предмету даного дослідження, то нас насамперед цікавить класифікація функцій за способами здійснення народовладдя. На нашу думку, цей запропонований перелік необхідно доповнити консультативною функцією, а що стосується законодавчої функції, то її потрібно розуміти в широкому значенні, тобто як правотворчу функцію.

Дещо по-іншому підходить до виділення функцій народовладдя (у т. ч. і безпосереднього) Л.М. Шипілов.

За змістом він виділяє такі функції народовладдя, як установчу, уповноваження, контрольну та державно-організаційну. Можна не погодитися з таким розумінням функцій, оскільки у даному випадку автор заперечує існування правотворчої функції безпосереднього народовладдя, а розподіляє її між установчою та державно-організуючою функціями. Також автор не виділяє охоронної та консультативної функції, які відіграють важливу роль у здійсненні безпосереднього народовладдя.

Форма безпосереднього народовладдя, тобто способи безпосереднього волевиявлення народу або його окремої частини (у деяких випадках - територіальної громади), виконують певні функції, тобто здійснюють вплив на державно- правові явища. Ці функції існують не відокремлено, а об'єднуються в систему функцій форм безпосереднього народовладдя. Функції форм безпосереднього народовладдя можна класифікувати за такими критеріями, як спосіб та об'єкт.

На нашу думку, до функцій форм безпосереднього народовладдя, виділених за способом здійснення безпосереднього народовладдя, потрібно відносити установчу, правотворчу, контрольну, охоронну та консультативну функцію. Потрібно також зауважити, що окремо взята форма безпосереднього народовладдя виконує не всі вищезазначені функції, а лише деякі.

Отже, до основних ознак форм безпосереднього народовладдя, які виокремлюють їх із усієї системи суспільних явищ потрібно відносити: а) формами безпосереднього народовладдя є лише ті, які передбачають пряме, безпосереднє волевиявлення громадян; б) здійснення безпосереднього народовладдя у відповідних формах лише правомочними суб'єктами ; в) імперативний характер рішень, вироблених в процесі здійснення форм безпосереднього народовладдя; г) спрямованість форм безпосереднього народовладдя на вирішення питань суспільного характеру, як на загальнодержавному, так і на місцевому рівні; д) легітимність форм безпосереднього народовладдя.

Список використаних джерел

1. Погорілко В.Ф. Конституційне право України. Академічний курс: підручник у 2 т. /В.Ф. Погорілко. - К.: ТОВ Вид-во Юридична думка, т.1. - 2006-544 с.
2. Липинский Д.А. Соотношение функций права и функций юридической ответственности / Д.А. Липинский // Известия вузов. Серия правоведение. - Изд- во СПб ун-та, 2004. - № 3. - С. 144-155.
3. Погорілко В.Ф. Референдне право України: [навчальний посібник]/ В.Ф. Погорілко. К.: Вид-во Ліра-К, 2006 - 366 с.
4. Конституційно-правові форми безпосередньої демократії в Україні: проблеми теорії і практики/, з [за заг.ред. В.Ф. Погорілка] - К.: Ін-т держави і права ім. В. Корецького

Кошинець В.В., кандидат юридичних наук, доцент

ЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДІЯЛЬНОСТІ ПОЛІЦІЇ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Поліція, незважаючи на явні протиріччя між декларованою соціальною місією «боротьби зі злочинністю» і можливостями її реалізації, як і раніше залишається в рамках традиційної силовий моделі, яка, у свою чергу, є фундаментальною з точки зору визначення відомчої ідеології правоохоронних органів.

Негативним наслідком ідеології, яка проголошує «боротьбу із злочинністю», є усвідомлення злочинця як супротивника, з яким потрібно вести боротьбу або війну. У реальному житті це незмінно призводить правоохоронця до необхідності ідентифікувати себе з людиною, що знаходиться в умовах збройного конфлікту, у стані необхідної оборони і крайньої необхідності. Дана позиція рольова, в свою чергу, вимагає швидких, рішучих і безкомпромісних дій, підпорядкованих єдиній меті - вижити і перемогти супротивника.

Поліцейські підрозділи, що роблять ставку на боротьбу зі злочинністю як на основний стиль діяльності, досить швидко переходять до репресивних форм соціального контролю та

фокусують свої зусилля не на засобах ведення боротьби, а на досягненні кінцевого результату - перемоги.

Крім того, діяльність поліції в рамках силового підходу не прогресує, а неминуче замикається в порочне коло, де простежується чотири основні стадії:

1. Кампанія по боротьбі з злочинністю. Проголошення гасла типу: «Ми оголошуємо війну ...».

2. Розробка і впровадження нових стандартів діяльності поліції, посилення правових норм, прийняття нових статутів і кодексів.

3. Скандали та розслідування як результат виявлених в процесі проведення кампанії перегинів, фактів зловживань і корупції.

4. Реакція суспільства у вигляді зміни керівництва МВС, реорганізації поліції, проведення кадрової чистки.

Вихід зі сформованої практики для кримінологів і поліцейських бачиться в переході від реактивного до проактивного способу впливу на злочинність. В якості основної функції поліції пропонується не «боротьба зі злочинністю», а «служба суспільству», «забезпечення громадської безпеки», що передбачає відмову від агресивної політики і сприйняття злочинців не як ворогів суспільства, а як громадян з деформованим поведінкою, що підлягають корекції.

У зв'язку з цим все більш чітке оформлення отримує ідея пріоритетного розвитку відомчої поліцейської етики як теоретичного базису високоморального поведінки особистості [1-2]. У чималому ступені подібної переоцінки стратегічних цінностей сприяла робота Експертного комітету з поліцейської етики та проблем, пов'язаних із здійсненням функцій поліції (The Committee for Experts on Police Ethics and Problems of Policing), створеного у складі Комітету Ради Європи з проблем злочинності (The European Committee on Crime Problems - CDPC). Перші результати його роботи, представлені на 12-му колоквиумі з кримінології 1999 р., організованому Радою Європи за темою «Повноваження та відповідальність поліції у демократичному суспільстві», розглядали роль поліції в демократичному суспільстві та її

місце в системі кримінальної юстиції, завдання поліції відповідно з верховенством закону, контроль над поліцією, а також безпосередньо етичні аспекти управлінської діяльності поліції [3, с. 21-23].

Слід погодитися з позицією Мартиненко О.А, що до числа основних аргументів на користь першочергового розвитку саме етичних принципів можна віднести такі особливості діяльності працівників правоохоронних органів:

- Працівники поліції мають право вибору при прийнятті рішень щодо життя, свободи і власності інших громадян;

- Сама на них лягає безпосередній обов'язок з підтримання правопорядку;

- Вони зобов'язані захищати права громадян;

- Як служителі й захисники інтересів суспільства, вони зобов'язані демонструвати кращі стандарти поведінки (розсудливість, чесність, об'єктивність, високий рівень моральності);

- Поліція має право використовувати неопублічні, оперативно-розшукові методи роботи, де належне використання конфіденційної інформації повністю залежить від особистих якостей співробітників;

- Для представників етнічних меншин працівники поліції часто є уособленням усіх органів влади і суспільства в цілому;

- Некваліфіковані й протиправні дії працівників поліції наносять моментальний і значний збиток для іміджу всієї правоохоронної системи та органів державної влади [4, с. 3-4].

Тому питання про формування відомчих етичних принципів, які застосовуються для повсякденної діяльності, дійсно є вкрай актуальним. Оскільки етичні принципи діяльності поліції в чималому ступені формують особливості службового менталітету, що визначає конкретні дії працівників поліції у ситуаціях морального вибору, їх розвиток з точки зору дотримання прав людини представляється не менш важливим, ніж вирішення завдань матеріально-технічної, кадрової та соціальної забезпеченості поліції України.

Тому, орієнтуючись на процеси європейської інтеграції, вітчизняним законодавцям слід взяти до уваги такі принципи взаємовідносин правоохоронних органів з суспільством, як

рівноправність, розподіл владних повноважень, швидке й ефективне реагування, відкритість інформації, компенсація збитку, спільна участь і партнерство.

Тому, можемо говорити про наявність кількох, найбільш загальних і фундаментальних принципів:

1. Повага до особистості іншої людини.
2. Доброзичливість.
3. Ефективність та професіоналізм.
4. Дотримання принципів законності і верховенства закону.
5. Відповідальність.
6. Турбота про оточуючих.
7. Чесність по відношенню до себе та інших.
8. Самовіддане служіння суспільству.

Іншими словами, при здійсненні своїх функцій поліція повинна дотримуватися особистих права громадян і не вчиняти довільних або протиправних дій. Це є основним принципом для правової держави і діяльності силових структур в умовах демократії.

Список використаних джерел

1. IASP. Ethics Training in Law Enforcement. 1999. [http:// www .theiasp.org/pubinfo/ ethicstraining.html](http://www.theiasp.org/pubinfo/ethicstraining.html).
2. Delattre EJ Character and Cops: ethics in policing. 1989. Washington DC: American Enterprise Institute for Public Policy Research..
3. Європейський кодекс поліцейської етики. Серія «Права людини» - СПб.: СПб ГО «Громадський контроль», 2003. - 76 с.
4. Pollock JM Ethics in Crime and Justice. 3 rd ed. Belmont, California: Wadsworth, 1998.

Небитов А. А., здобувач кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук

СУБ'ЄКТИВНА СТОРОНА СЕКСУАЛЬНОЇ ЕКСПЛУАТАЦІЇ

Важливим елементом складу злочину є його суб'єктивна сторона, під якою здебільшого розуміють внутрішню сторону злочину, тобто психічну діяльність особи, що відображає ставлення її свідомості і волі до суспільно небезпечного діяння, яке вона вчиняє, і до його наслідків [1, с. 152]. Цей елемент складу злочину утворюють такі ознаки як вина, мотив, мета та емоційний стан. Єдиною обов'язковою ознакою суб'єктивної сторони для усіх злочинів є вина, решта ознак - факультативні, тобто в одних випадках вони наявні у статті, в інших відсутні, а відтак характерні не для усіх злочинів.

Виною є психічне ставлення особи до вчинюваної дії чи бездіяльності, передбаченої КК України, та її наслідків, виражене у формі умислу або необережності (ст. 23). Сучасній науці кримінального права відомо три форми вини: 1) умисна; 2) необережна; 3) змішана.

Проаналізувавши статті, що передбачають кримінальну відповідальність за сексуальну експлуатацію (301, 302, 303), а також статті, що розкривають види умислу та необережності можна стверджувати, що за загальним правилом для сексуальної експлуатації характерний прямий умисел - тобто особа усвідомлює суспільно небезпечний характер свого діяння (дії або бездіяльності) (порнографічний характер предметів, примус до виготовлення таких предметів, факт створення або утримання місць розпусти, звідництво, втягнення особи в заняття проституцією, а також забезпечення зайняття проституцією іншою особою), передбачає його суспільно небезпечні наслідки.

У разі спричинення тяжких наслідків від сутенерства або втягнення особи в заняття проституцією (ч. 4 ст. 303 КК України) форма вини змішана. Тобто якщо саме діяння особа вчиняє умисно, то ставлення до цих наслідків є необережним.

У певних видах сексуальної експлуатації обов'язковою є мета. Так, обов'язковою ознакою суб'єктивної сторони ввезення в Україну, виготовлення, зберігання, перевезення чи іншого переміщення порнографічних предметів є мета збуту чи розповсюдження зазначених предметів. Під збутом розуміється оплата передача іншій особі, включаючи продаж, обмін, як плату за виконану роботу чи надані послуги, а під розповсюдженням - безоплатна передача іншим особам, включаючи дарування, передачу у спадок, надання в тимчасове користування [2]. Розглядаючи збут і розповсюдження слід підтримати позицію О. П. Рябчинської, яка вважає зайвим вказувати на самостійний характер збуту предметів, зазначених у відповідних статтях, оскільки збут є однією з форм розповсюдження порнографічних предметів [3].

При цьому, інші вчені відмічають, що ані збутом, ані розповсюдженням не можна визнавати демонстрацію відповідних творів, включаючи організацію платних переглядів [2]. З такою позицією слід не погодитись. Організація платних переглядів є однією з сучасних форм розповсюдження порнографічних предметів. Однак з метою уникнення труднощів під час кваліфікації цього діяння вважаємо за доцільне розтлумачити поняття розповсюдження у відповідній постанові Пленуму Вищого Спеціалізованого Суду України.

Для кваліфікованого складу створення або утримання місць розпусти, а також звідництва для розпусти (ч. 2 ст. 302 КК України) характерна мета наживи. Вона має місце тоді, коли вказані дії вчинені з метою отримання матеріальної винагороди в будь-якій формі, а також ухилення від сплати суми, яку винний повинен був передати [2].

Незважаючи на те, що корисливий мотив не є обов'язковим для цих злочинів, все ж він має місце досить часто, оскільки утримання місць розпусти потребує певних

витрат, а особа, яка вчиняє цей злочин, прагне не лише компенсувати витрати, але й щось на цьому заробити.

Метою сутенерства або втягнення особи в заняття проституцією злочину є отримання доходу від надання сексуальних послуг потерпілими. Хоча ця ознака суб'єктивної сторони складу злочину безпосередньо не передбачена у диспозиції статті, однак вона впливає з логічного тлумачення терміну «проституція».

Особи, які втягують інших в заняття проституцією, примушують до зайняття проституцією або займаються сутенерством одержують здебільшого половину, більшу частину або ж увесь заробіток повій.

А. В. Плотніковою наводяться аргументи на користь закріплення мети у пропонованому нею складі організації заняття проституцією, а саме - отримання вигоди. Дослідниця зазначає, що на позначення мети тих чи інших злочинів використовують різні поняття, зміст яких у кримінально- правовому розумінні не має істотних розбіжностей. Такими, зокрема, є «дохід», «винагорода», «користь», «вигода», «нажива». Для забезпечення термінологічної єдності пропонується використовувати поняття «вигода». Окрім іншого це дасть змогу розширити поле криміналізації за рахунок тих осіб, які прагнуть одержати не лише матеріальні блага, а й нематеріальні здобутки. Крім того, будучи юридичним, це поняття виводить дослідників зі сфери економіки на відміну від понять доходу, наживи тощо [4]. Під вигодою у сексуальній експлуатації слід розуміти грошові кошти чи інше майно, переваги, пільги, послуги, нематеріальні активи, будь-які інші вигоди нематеріального чи негрошового характеру, а також особисте задоволення для себе чи інших осіб. Однак закріплювати цю ознаку у складах сексуальної експлуатації немає потреби, оскільки це лише переобтяжить відповідні статті КК України і створить додаткові труднощі у кваліфікації цих суспільно небезпечних діянь.

Список використаних джерел

1. Кримінальне право України : Загальна частина : підручник / Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, В. І. Тютюгін та ін. ; за ред. В. В. Сташиса, В. Я. Тація. - [4-те вид., перероб. і допов.]. - Харків : Право, 2010. - 456 с.
2. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. - [9-те вид., перероб. та допов.]. - Київ : Юрид. думка, 2012. - 1316 с.
3. Рябчинська О. П. Боротьба з розповсюдженням порнографічних предметів і творів, що пропагують культ насильства і жорстокості : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : 12.00.08 «Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право» / О. П. Рябчинська. - Запоріжжя, 2002. - 23 с.
4. Плотнікова А. В. Кримінальна відповідальність за організацію заняття проституцією : автореф. дис. ... на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.08 «Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право» / А. В. Плотнікова. - Київ, 2010. - 20 с.

Лов'як О.О., професор кафедри цивільного права і процесу Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник; Лов'як С.С., старший науковий співробітник відділу організації науково-дослідної роботи Національної академії внутрішніх справ

СПІВРОБІТНИЦТВО УКРАЇНИ З ЄВРОПЕЙСЬКИМ СОЮЗОМ У СФЕРІ ОХОРОНИ НАВКОЛИШНЬОГО ПРИРОДНОГО СЕРЕДОВИЩА

Міністерство екології та природних ресурсів України входить до складу Української частини Комітету з питань співробітництва між Україною та ЄС, Ради з питань співробітництва між Україною та ЄС, Бюро з питань екологічної

політики ЄЕК ООН, Спільної робочої групи Україна-НАТО зі співробітництва з питань науки та довкілля, Делегації України щодо опрацювання проекту Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, Змішаних робочих груп з питань торговельно- економічного співробітництва країн світу та інші.

Співробітництво з ЄС забезпечується у наступних напрямках:

1. Розширення нормативно-правової бази співробітництва між Україною та ЄС; Департамент державної екологічної політики та міжнародної діяльності забезпечує постійну участь в переговорному процесі та здійснює опрацювання документів щодо укладення Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, Угоди щодо зони вільної торгівлі та Порядку денного асоціації Україна - ЄС, зокрема:

- забезпечується постійна участь у консультаціях, переговорах та відеоконференціях щодо опрацювання розділу «Навколишнє середовище» проекту Угоди про асоціацію та Порядку денного асоціації Україна - ЄС.

- опрацьовуються та надаються пропозиції до розділу «Торгівля пов'язана з енергетикою» проекту Угоди про створення зони вільної торгівлі між Україною та ЄС під час підготовки до нових раундів переговорів (наразі - XVIII раунд).

2. Співпраця у рамках Угоди про заснування Енергетичного Співтовариства;

Міністерство екології та природних ресурсів є членом постійної робочої групи з питань співробітництва з Енергетичним Співтовариством.

3. Залучення міжнародної технічної допомоги;

4. Використання інструментів Twinning та TaIex;

5. Участь у підкомітеті №4 «Енергетика, транспорт, ядерна безпека та екологія»;

6. Співпраця у рамках Дунайської стратегії.

Пріоритетними напрямками співробітництва України та ЄС у галузі охорони навколишнього природного середовища є:

- вдосконалення процедур, необхідних для здійснення оцінки впливу на довкілля;

- впровадження комунікаційної стратегії щодо підтримки політики у сфері охорони навколишнього природного середовища;

- підтримка суб'єктів громадянського суспільства та місцевих органів влади;
- розвиток рамкового законодавства, удосконалення основних процедур та забезпечення розроблення планів для ключових підсекторів навколишнього середовища, визначених в Основних напрямках державної політики України у сфері охорони навколишнього середовища, їх виконання;
- реалізація положень Кіотського протоколу до Рамкової конвенції ООН про зміну клімату
- розширення регіонального співробітництва із країнами-сусідами [1].

ЄС розглядає як абсолютно пріоритетне завдання поступове та неухильне виконання Україною зобов'язань за Кіотським протоколом.

Планами подальшого співробітництва з ЄС Україна передбачає активно пропонувати проекти спільного впровадження у сферах використання шахтного метану, використання біомаси, когенерації електроенергії, використання рідких відходів, впровадження альтернативних джерел енергії, модернізації міських систем опалювання та технологічних процесів в енергетичному секторі.

Оскільки наведені питання можуть вирішуватись тільки в контексті транскордонного співробітництва, співпраця України з ЄС за цим напрямом є визначальною.

ЄС відстоює позиції щодо зміцнення міжнародного співробітництва, зокрема в контексті стратегії послідовного просування своєї нової екологічно-енергетичної політики в частині її зовнішнього виміру, спрямованої на залучення до її реалізації третіх країн, що, безумовно, проєктується на відносини України з ЄС в екологічному секторі.

Єврокомісія підтверджує розширення співробітництва у сфері охорони навколишнього природного середовища, про що було проголошено ЄС у лютому 2005 р., пропонуючи Україні нові засади участі, зокрема в Європейському екологічному агентстві та створення нового Регіонального екологічного центру.

Водночас, враховуючи послідовне виконання Україною положень Кіотського протоколу, ЄС вбачає Україну партнером та активним учасником політики просування міжнародних

домовленостей щодо боротьби із змінами клімату у період після 2012 р.

Україна приділяє першочергову увагу проблемі зміцнення інституційної спроможності з управління природоохоронними заходами і послідовно співпрацює з ЄС у двосторонньому та багатосторонньому форматах у рамках відповідних міжнародних конвенцій та ініціатив. До 31 грудня 2006 року допомога з боку ЄС для країн, що зараз охоплені Європейською політикою сусідства, надавалась через різні програми по географічній приналежності, включаючи ТАСІС, МЕДА, ФАРЕ.

Починаючи з 1 січня 2007 року відбулося реформування інструментів допомоги ЄС і попередні програми ЄС було змінено на єдиний інструмент - Інструмент Європейської Політики Сусідства European Neighbourhood and Partnership Instrument - ENPI. На думку ЄС, ENPI є більш гнучким інструментом, направленим на підтримку політики. Він розроблений для підтримки сталого розвитку та наближення до законодавства та норм ЄС. Пріоритети визначаються у Планах Дій ENPI і складають приблизно 12 мільярдів ЄВРО для країн-партнерів. У порівнянні з попередніми програмами (наприклад, ТАСІС) обсяги допомоги збільшились на 32%, в залежності від потреб та спроможності країни прийняти збільшені обсяги, а також їхніх намірів впроваджувати реформи.

Україна започаткувала удосконалення наступних напрямів реформування сфери екологічних відносин:

- наближення екологічного законодавства до потреб суспільства;
- національна Стратегія та План Дій для сектору охорони навколишнього природного середовища;
- забруднення повітря та зміна клімату;
- поширення екологічного інформування та прийняття рішень;
- екологічна економіка. Посилення спроможності стратегічного планування у екологічному секторі;
- інтегроване управління водними ресурсами;
- поводження з відходами;
- збереження біорізноманіття.

Станом на сьогоднішній день, пріоритети для підтримки, що цікавлять ЄС викладені у публікації Європейської Комісії

«Інструмент Європейської Політики Сусідства. Даний документ відзначає, що ЄС має намір надавати технічну та фінансову допомогу у сфері охорони навколишнього природного середовища та сталого розвитку.

Список використаних джерел

1. Офіційний сайт Міністерства екології та природних ресурсів України / Електронний ресурс. *Режим доступу* // <http://www.menr.gov.ua/mdex.php/mtemational/mtemational 1/177- tekhnichne-ta-frnansove-spivrobotnytstvo> - з екрану

Білик В.М., доцент кафедри адміністративної діяльності Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ ЗАВДАНЬ
ЩОДО ПРАВООХОРОННОЇ ТА ПРАВОЗАХИСНОЇ
ДІЯЛЬНОСТІ ПОЛІЦІЇ КРАЇН
ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Глибокі зміни соціально-економічних і політико-правових умов функціонування системи МВС України, курс нашої країни на євроінтеграцію, а отже на чітку відповідність роботи ОВС європейським стандартам правоохоронної діяльності, детермінують відхід від радянської моделі і потребу в переході від карального до соціально-сервісного змісту діяльності. Необхідність реформування системи, приведення її у відповідність до суспільних потреб і можливостей держави визначалася з перших років незалежності України і досить широко декларувалася.

Орієнтація на інтеграцію до Європейського Союзу є однією з основ стратегії економічного та соціального розвитку нашої держави на найближчі роки.

Очевидно, що в демократичному суспільстві правоохоронні органи повинні належним чином забезпечувати його життєдіяльність, а курс України на європейську інтеграцію обумовлює необхідність глибинної перебудови діяльності всіх правоохоронних органів та потребу наближення ОВС до стандартів європейських поліцейських структур.

Головним в цьому процесі є переорієнтація з карально-репресивної стратегії на партнерство і соціальне обслуговування, наслідками чого слід очікувати зниження рівня суперечностей між населенням та сьогодишньою новою Національною поліцією, підвищення рівня довіри до неї. Для цього слід визначити стратегічні напрями, методи і механізми вдосконалення підготовки персоналу для органів поліції з метою підвищення результативності їхньої професійної діяльності; забезпечення необхідного фінансування правоохоронних органів, їх структури перебудови тощо.

Нині перед МВС України стоїть важливе завдання: перейти на правоохоронне (поліцейське) обслуговування громадян, втілити в життя принцип поліція для народу.

Проаналізуємо основні завдання які покладені та виконуються поліцейськими апаратами України та світових держав. Так, згідно Європейського кодексу поліцейської етики основними цілями поліції у демократичному суспільстві, яке регулюється принципом верховенства права, є:

- забезпечення громадського спокою, дотримання закону і порядку в суспільстві;
- захист та дотримання основних прав і свобод людини у тому вигляді, в якому вони закріплені, зокрема, в Європейській конвенції про права людини;
- попередження злочинності та боротьба з нею;
- виявлення злочинності;
- надання допомоги та послуг населенню [1, с. 211].

Забезпечення підтримки спокою в суспільстві і дотримання закону традиційно є загальними цілями поліції, її головною відповідальністю, часто іменованою завданням громадського порядку. Це дуже широке поняття включає цілу низку заходів, що проводяться поліцією, серед яких можна назвати охорону і забезпечення безпеки осіб (як фізичних, так і юридичних) і майна (як приватного, так і суспільного) і застосування закону у відносинах між державою і приватними особами і у відносинах між людьми.

Дотримання основних прав і свобод людини у тому вигляді, в якому вони закріплені у Європейській конвенції про права людини в якості завдань поліції, можливо, є головною відмінною рисою поліції, що перебуває на службі суспільства, де

править закон. Це завдання має на увазі не тільки окремий обов'язок по захисту цих прав, але і наявність меж для дій поліції при виконанні інших її завдань.

Функція попередження злочинності по-різному розглядається в різних державах-членах Європейського Союзу, але в більшості випадків вона вважається такою, що відноситься до загальної відповідальності держави. Попередження злочинності часто поділяється на соціальну профілактику і на ситуаційну профілактику, причому обидві ці форми відносяться до компетенції поліції.

Як це витікає з Рекомендації № Я (83) 7 Ради Європи Про участь громадськості в політиці по боротьбі із злочинністю, для того, щоб попередження злочинності було ефективним, потрібна участь всього співтовариства, суспільства в цілому [2, с. 85]. Вже декілька років згадується про партнерство у сфері попередження злочинності, і це показує, що йдеться не про таке завдання, яким повинна займатися тільки поліція. У цій сфері слід координувати зусилля поліції і інших органів, а також населення. Хоча в більшості держав-членів відповідальність за політику у сфері профілактики правопорушень не покладається безпосередньо на поліцію, поліція проте залишається одним з головних органів, яка відповідає за неї, а в демократичному суспільстві, де головним є принцип верховенства права, це вимагає певних гарантій від будь-яких зловживань по відношенню до окремих громадян.

Виявлення злочинності у всіх державах є одним з головних класичних завдань поліції. Навіть якщо виявлення злочинності не рідко є лише відносно невеликою частиною всього комплексу завдань поліції, воно проте є одним з найважливіших елементів її діяльності. Населення багато чого чекає від поліції з даного приводу. Крім того, ефективність цього виявлення сама по собі має профілактичне значення і, отже, є необхідною для розвитку довіри населення до поліції.

Список використаних джерел

1. Політичний вимір діяльності Міністерства внутрішніх справ України (відповіді на виклики XXI століття) / За ред. Ю.І. Римаренка, Я.Ю. Кондратьєва. - К.: Національна академія внутрішніх справ України, 2003. - 292 с.

2. Міжнародно-правові стандарти поведінки працівників правоохоронних органів при підтриманні правопорядку. Документально -джерелознавчий довідник // Упоряд. Ю.І. Римаренко, Я.Ю. Кондратьєв, І.Г. Кириченко. - К., 2002 р. - 128 с.

Халюк С.О., доцент кафедри конституційного та міжнародного права Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

КОНСТИТУЦІЙНІ ЗАСАДИ ЗАХИСТУ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ ТА ГРОМАДЯНИНА В УКРАЇНІ

Кожна людина, відповідно до Конституції, має у своєму арсеналі визначену сукупність механізмів, що забезпечують захист її прав і свобод. Вся відповідальність за дотримання на території країни прав і свобод людини та громадянина лежить на законодавчому, виконавчих і судових органах, а також органах місцевого самоврядування. При цьому національне законодавство закріплює обов'язок держави та її органів створювати необхідні юридичні, організаційні та інші умови для реалізації прав, свобод та інтересів громадян.

У цьому зв'язку захист прав людини варто розглядати як заходи, спрямовані на запобігання, припинення або пом'якшення порушень прав людини шляхом надання прямого правового, соціального, морального, політичного тиску на джерело порушення прав людини.

Конституція України не тільки визнає існування громадянських прав та свобод і проголошує їх пріоритет, але й встановлює принцип пов'язаності держави правами та свободами: Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави (ст. 3 Конституції України). Право на захист - найважливіше, природне, невід'ємне право громадянина. Правовою гарантією цього права є положення ч. 1 ст. 55 Конституції України, відповідно до якої кожному гарантується право на оскарження в суді рішень, дій чи

бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб.

Конституція України визначає і основні способи захисту прав та свобод: вибір способу захисту належить громадянину, спосіб захисту може бути будь-яким за умови, що він не заборонений законом (ч. 4 ст. 55 Конституції). Громадянам гарантується судовий захист (ч. 1 ст. 55), державний захист (ч. 2 ст. 55) і міжнародно-правовий захист (ч. 3 ст. 55). Частиною 1 ст. 59 Конституції України передбачено, що кожному надається право на правову допомогу, до того ж у випадках, передбачених законом, ця допомога надається безоплатно. Дана норма в сукупності з правами, що гарантуються в ст. 34, 36, 39 Конституції України, забезпечує реальну можливість використання інститутів громадянського суспільства [2].

Узагальнюючи, необхідно зазначити, що правовий захист - це елемент здійснення прав людини, зміст якого становить діяльність держави, громадських організацій та особи зі створення юридичних умов, що сприяють безперервності процесу реалізації прав людини, а в разі зупинки процесу - його відновленню. Саме тому, вважаємо доцільним зазначити, що за способами захисту прав людини і громадянина, як показує світовий досвід, виділяють такі основні групи: 1) державний захист; 2) судовий захист (як незалежної гілки влади), 3) недержавний захист (в особі інституту адвокатури та правозахисних організацій), 4) самозахист.

Тож, як зазначає Мархгейм М.В., захист прав і свобод людини та громадянина являє собою цілісну конституційно обумовлену упорядковану сукупність взаємодіючих ланок правового механізму, діяльність якого спрямована на захист порушених прав і свобод осіб, які перебувають під юрисдикцією держави, і досягнення в країні стану їх реальної захищеності.

Мета конституційної системи захисту прав і свобод людини та громадянина полягає в досягненні стану реальної захищеності всіх осіб, що знаходяться під юрисдикцією Української держави. Домогтися реалізації даної цілі можливо шляхом вирішення низки завдань, серед яких, наприклад, створення в країні єдиного правозахисного простору на основі конституційних принципів і з урахуванням відомих міжнародних стандартів; упорядкування сформованих, а також утворення та

стимулювання формування необхідних правозахисних органів і організацій; підвищення ефективності правозахисних процедур, розрахованих на захист конституційних прав і свобод різних груп та категорій осіб, в тому числі, за допомогою притягнення до конституційної відповідальності.

Конституційна система захисту прав і свобод людини та громадянина, будучи інтегративним феноменом, отримує якісну визначеність через функціональну єдність своїх елементів. А тому, вважаємо, що до основних елементів даної системи відносяться: правозахисні норми; принципи захисту прав і свобод людини та громадянина; суб'єкти, що здійснюють правозахисну діяльність; правозахисна діяльність, яка являє собою спосіб функціонування зазначеної системи.

Актуалізація в сучасних умовах проблеми прав і свобод людини, розробка національних стандартів захисту прав людини зажадали утворити механізм реального забезпечення прав людини і громадянина, що визнано пріоритетною метою внутрішньої політики держави та всіх її органів. Процеси, які відбуваються на шляху зміцнення конституційного ладу, політичної системи і ринкових відносин дали потужний імпульс для формування національної конституційної системи захисту прав людини та громадянина. З метою приведення інституційних утворень відповідно до конституційних пріоритетів необхідно надати функціонуючій конституційній правозахисній системі цілісний характер шляхом поетапного формування або розширення повноважень існуючих спеціалізованих національних установ із захисту прав людини.

Заїка С.О., доцент кафедри кримінального процесу Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

ДЕЯКІ ПИТАННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ РЕЗУЛЬТАТІВ ВИВЧЕННЯ ПОТРЕБ ЕКСПЕРТНОЇ ПРАКТИКИ

Практична значущість вивчення потреб експертної практики має вимірюватися тим, наскільки їх результати допомагають удосконалювати експертну практику, види, засоби,

напрями, форми й методи експертної діяльності, і насамперед, захист особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень, охорона прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження [1].

Такий критерій результативності дослідження потреб обумовлює суворий підхід до питання про використання їх висновків та рекомендацій у судово-експертній практиці. Наявності окремих, але не пов'язаних один з одним єдиною метою та логікою прикладів того, як використовується емпірична інформація про потреби практичними органами та науково-дослідними установами, вже недостатньо. Відчувається нагальна потреба усвідомити в цілісному вигляді питання про широке використання даних вивчення потреб практики. Тільки системний підхід дозволяє інтегрувати різноманітні окремі проблеми, підвести їх до одного знаменника і тим самим, найскладнішу групу різних проблем представити як єдину проблему [2, с. 12].

Якщо вивчення потреб можна розглядати як певну систему науково-дослідницьких процедур, спрямованих на отримання достовірної інформації і розроблення на її основі практичних рекомендацій, то використання результатів цього дослідження є власне процесом реалізації тих науково-обґрунтованих заходів, які містять дані рекомендації.

При практичній реалізації результатів дослідження потреб практики головною метою є удосконалення практики проведення експертних досліджень, що передбачає виконання наступних основних завдань:

а) визначення напрямів експертної діяльності, які не відповідають потребам практики;

б) визначення, спираючись на результати дослідження, обставин, які впливають на якість та результативність експертної практики;

в) визначення конкретних форм задоволення потреб, тобто безпосередніх заходів з розвитку практики [3, с. 7].

Таким чином, завдання використання результатів вивчення потреб експертної практики переводять зміст сформульованих за підсумками дослідження висновків у практичну площину.

Отримані в результаті вивчення потреб експертної практики дані мають різний ступінь визначеності й відповідно до

цього передбачають різні форми своєї практичної реалізації. Одні з них надають можливість безпосереднього формулювання необхідних для життя заходів, інші - вимагають продовження організаційної і науково-дослідної роботи для уточнення необхідних шляхів і засобів задоволення потреб.

З урахуванням зазначеного можна визначити наступні форми реалізації даних про потреби експертної практики:

- інформування відповідних органів про необхідну систему заходів щодо удосконалення експертної діяльності;
- проведення відповідних досліджень для визначення конкретних засобів задоволення виявлених потреб;
- планування і здійснення організаційно-методичної та науково-дослідної розробки заходів, прийомів і методів, які необхідні для практики [4, с. 22].

Зазначені обставини обумовлюють необхідність внесення змін до системи організації та планування наукових досліджень, переорієнтації їх на вивчення і вирішення потреб практики. Визначення шляхів задоволення потреб іноді виявляється складним завданням, оскільки в основі невирішеної проблеми та наявних недоліків може бути множинність різноманітних причин; їх своєчасне визначення та розподіл за значущістю для виправлення становища є вкрай важливими.

Так, одним із істотних недоліків експертної практики є незадовільне використання науково-технічних можливостей для виявлення, фіксації та дослідження доказів. Серед причин цього вказується на недосконалість і недостатність технічних засобів, складність процедури їх використання та оформлення отриманих результатів, відсутність у експертів необхідних навиків тощо [5, с. 10].

У всіх тих випадках, коли потреба експертної практики визначена на рівні необхідності у конкретному технічному засобі, експертній методиці, проблема полягає у формуванні завдання на проведення дослідження (розробки) певному виконавцю (установі, співробітнику).

З урахуванням того, що зміст та форма публікацій мають істотне значення для сприйняття практикою криміналістичних рекомендацій, а отже, і для розв'язання потреб практики, виникає необхідність спеціального їх розгляду. Це пов'язано із завданням створення максимально сприятливих умов для сприйняття і

засвоєння, насамперед, слідчим інформації про потреби практики, що зазначаються у криміналістичних рекомендаціях.

У зв'язку з інформуванням практичних співробітників про нові засоби та прийоми збирання і дослідження доказів, покликаних вирішувати наявні потреби практики, слід наголосити на існуючому розриві між теорією та практикою, що полягає в тому, що від теоретичного розв'язання конкретного питання до його практичної реалізації, тобто від можливостей до дійсності, нерідко спостерігається велика відстань. Тому у спеціальній літературі цілком

слухно підкреслюється необхідність обов'язкового зазначення при публікації даних про новий засіб, прийом, методику, що необхідні для їх практичного впровадження, а також, ким і у які строки це може бути здійснене [6, с. 141].

Результати вивчення проблем практики констатують стан справ у експертних підрозділах. Вони спонукають до роздумів, дають можливість порівнювати набутий досвід, своєчасно визначати нові, найістотніші тенденції розвитку експертної практики та на цій основі планомірно впливати на їх удосконалення.

Список використаних джерел

1. Кримінальний процесуальний кодекс України // (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2013, № 9-10, № 11-12, № 13, ст.88) (із змінами та доповненнями): станом на 01.03.2015: [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua>.

2. Карнеева Л.М. Проблема соотношения теории криминалистики и уголовно-процессуальной науки со следственной практикой / Л.М. Карнеева // Актуальные проблемы советской криминалистики. - М., 1980. - 180 с.

3. Карпов Н.С. Использование передового опыта органов внутренних дел по раскрытию и расследованию преступлений в целях совершенствования криминалистической тактики и методики: автореф. дис.... канд. юрид. наук: 12.00.09 / Н.С. Карпов. - К., Киевская ВШ МВД СССР, 1989. - 21 с.

4. Садченко О.О. Потреби слідчої практики як відображення проблем і тенденцій її розвитку / О.О. Садченко // Криміналістика і судебна експертиза: Міжведомственный

научно-методический сборник. Вып.58, ч. 1, - К.: Министерство юстиции Украины, 2013. - С. 20-27.

5. Мазниченко Ю.О. Використання автоматизованих робочих місць експерта в судово-експертних дослідженнях: автореф. дис.... канд. юрид. наук: 12.00.09 / Ю.О. Мазниченко: НАВС- К., - 2010 - 16 с.

6. Ковалева В.В. Разработка критериев системного подхода к подготовке специалиста - криминалиста как путь совершенствования криминалистической службы Украины / В.В. Ковалева // Материалы международной научно-практической конференции Человеческий фактор в повышении эффективности правоохранительных органов. - Луганск. - 1995. - С. 140-143.

Журавська З.В., доцент кафедри кримінального права і процесу Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки, кандидат юридичних наук, доцент

ДЕЯКІ ЗМІСТОВНІ ЕЛЕМЕНТИ СПЕЦІАЛЬНО-КРИМІНОЛОГІЧНОГО ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ В УКРАЇНІ

Теорія і практика розробки і реалізації методів та заходів руйнівного впливу на явища і процеси, які зумовлюють або можуть зумовлювати активізацію криміногенного потенціалу суспільства у виді злочинних проявів, а також недопущення їх здійснення на різних стадіях злочинної поведінки, тобто на стадіях формування кримінальної мотивації, виникнення умислу на вчинення злочину, готування до злочину та замаху на злочин, називається спеціально- кримінологічним запобіганням злочинності [1, с. 21]. На відміну від інших напрямів запобіжної діяльності, як обґрунтовано довів А.П. Закалюк, заходи спеціально-кримінологічного спрямування чинять вплив: 1) не тільки після вчинення злочину, але частіше до нього; 2) у сфері, яка лише частково регулюється правом;

3) засобами, що мають виключно цільове запобіжне призначення; 4) інколи паралельно із засобами інших різновидів (напрямів) запобігання злочинам (загальносоціального, індивідуального), але частіше після них [2, с. 328-329].

На переконання О.Ю. Шостко, спеціально-кримінологічне запобігання - це сукупність заходів боротьби із злочинністю, змістом яких є різноманітна робота державних органів, громадських організацій, соціальних груп і громадян, спрямована на усунення причин та умов, що породжують і сприяють злочинності, а також недопущення вчинення злочинів на різних стадіях злочинної поведінки [3, с. 144]. Спеціальне запобігання злочинам, на відміну від загального, як слушно зауважила А.І. Долгова, має цілеспрямований на недопущення злочинів характер [4, с. 347]. При цьому спеціальна спрямованість на виявлення та усунення (блокування, нейтралізацію) причин, умов, інших детермінант злочинів - це її профілююча, констатуюча ознака та головна особливість [4, с. 347].

Якщо узагальнити усі визначені в національній [5, с. 54] та зарубіжній [6, с. 168] науковій літературі поняття, то слід констатувати, що спеціально-кримінологічний рівень запобігання злочинам - це вже професійна діяльність, яка потребує використання спеціальних знань і методів кримінології, спеціальних заходів планування, прогнозування та управління [7, с. 18]. Як з цього приводу вірно зробив висновок О.М. Джужа, спеціальні заходи запобігання злочинам застосовуються тими суб'єктами, для яких ця діяльність є основною або однією з головних [8, с. 117]. При цьому завданнями спеціально-кримінологічного запобігання злочинам є як запобігання виникненню детермінуючих злочинні прояви негативні явища і процеси, їх обмеження та усунення, так і оперативне реагування на формування і розвиток злочинної поведінки [8, с. 399].

Виходячи з цього, В.В. Голіна зазначений вид (напряму) запобіжної діяльності поділив на заходи: а) кримінологічної профілактики; б) відвернення; в) припинення злочинів [1, с. 22].

Список використаних джерел:

1. Запобігання злочинності (теорія і практика): навч. посіб. / Голіна В.В. - Х.: Нац. юрид. акад. України, 2011. - 120 с.
2. Закалюк А. П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика : у 3-х кн. / А. П. Закалюк. - К. : Видавничий Дім Ін Юре, 2007. - Кн. 1 : Теоретичні засади та історія української кримінологічної науки. - 424 с.

3. Кримінологія : підручник / В. В. Голіна, Б. М. Головкін, М. Ю. Валуська та ін. ; за ред. В. В. Голіни, Б. М. Головкіна. - Харків : Право, 2014. - 440 с.
4. Кримінология: Учебник для юрид вузов / под. общ. ред. докт. юрид. наук, проф. А.И. Долговой. - М.: Издательская группа ИНФРА. - М.-НОРМА, 1997. - 784 с.
5. Кримінологія: навчальний посібник / О.М. Джу́жа, В.В. Васи́левич, О.Г. Колб та ін.]; за заг. ред. О.М. Джу́жи. - К.: Атіка, 2009. - 312 с.
6. Кримінология: Учебник. - Алматы: Международный центр научных исследований и правовой экспертизы РК, 2008. - 614 с.
7. Кримінологія: підручник для студентів вищих навчальних закладів / За заг. ред. О.М. Джу́жи. - К.: Юрінком Інтер, 2002. - 414 с.
8. Голіна В. В. Поняття і структура спеціально-кримінологічного запобігання злочинності / В. В. Голіна // Правова система України: історія, стан та перспективи : у 5 т. / за заг. ред. В. В. Сташиса. - Х. : Право, 2008. - Т. 5 : Кримінально-правові науки. Актуальні проблеми боротьби зі злочинністю в Україні. - 2008. - С. 357-400.

Власенко В.П., доцент кафедри теорії держави та права Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук

ЩОДО АКТУАЛЬНОСТІ ДОСЛІДЖЕННЯ ЗАРУБІЖНОГО ДОСВІДУ РЕАЛІЗАЦІЇ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ

Посилення у світі глобалізаційних процесів обумовлює виникнення таких ситуацій, при яких багатьом країнам потрібно визначитися з вибором щодо інтеграції до різних регіональних утворень. Нещодавно така ситуація виникла і з Україною, насамперед це вибір напряму інтеграції між європейським і євразійським. Сьогодні можемо констатувати, що зовнішня та внутрішня політика сучасної України перебудовується в напрямку інтеграції до структур Європейського Союзу (далі - ЄС) з метою отримання державою статусу повноправного члена ЄС.

Головним застереженням при такому виборі є здійснення неупередженого аналізу та чіткого усвідомлення можливих результатів і наслідків того чи іншого варіанту інтеграції.

Яскравим результатом реалізації євроінтеграційної стратегії України стало підписання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, що має важливе значення для модернізації державної політики у різних сферах суспільного життя. Саме підписання Угоди не передбачає стовідсоткового членства України в ЄС, однак вона, на думку вчених та політичних експертів, сприятиме поглибленню відносин між двома сторонами, посилить політичну та економічну інтеграцію нашої держави з ЄС. Аналіз цілей політичного діалогу, зазначених в Угоді, свідчить також про необхідність визначення подальших кроків, насамперед, у напрямку поглиблення політичної асоціації, сприяння міжнародній стабільності та безпеці, посилення співробітництва з питань міжнародної безпеки та антикризового управління, досягнення миру й стабільності на Європейському континенті, зміцнення поваги до верховенства права, демократичних принципів, прав людини та основоположних свобод, консолідації внутрішніх політичних реформ, адаптації українського законодавства до *acquis* ЄС [2].

Вступ України до ЄС охоплює весь спектр присутності нашої держави у європейській підсистемі міжнародних відносин, включаючи соціально-економічну інтеграцію, фінансово-бізнесову кооперацію, формування спільного простору безпеки, гуманітарно- цивілізаційну взаємодію. Реалізація зазначених напрямів має щонайменше три аспекти: правовий, економічний, політичний. Для України ці аспекти мають особливе значення. Правовий аспект - це збереження суверенітету і державності. Економічний - розвиток країни та добробут народу. Політичний - забезпечення цивілізаційного майбутнього українського суспільства [1].

Отже, обрана Україною стратегія передбачає масштабне впровадження загальноєвропейських правових засад і стандартів до системи державної політики, де основною ціллю є впровадження загальнодемократичних принципів та інститутів, подолання суспільних суперечностей не за допомогою насильства і придушення, а за допомогою досягнення громадського компромісу, толерантності, створення умов для розвитку громадянського суспільства, проведення на

міжнародній арені політики, що сприяє взаємним поступкам, досягненню компромісів та домовленостей з іншими державами, створюючи, таким чином, умови для набуття членства в ЄС.

Реалізуючи інтеграційну політику слід також не забувати те, що ЄС як інтеграційне утворення є передусім відносно однорідним економічним простором, у якому діють єдині регуляторні норми, стандарти економічної політики та поведінки суб'єктів господарювання. Країна, яка проголошує прагнення стати складовою цього простору, мусить насамперед довести свою спроможність дотримуватися цих норм і стандартів, намагається бути чинником підтримання соціально-економічної стабільності в регіоні, підвищення конкурентоспроможності цього об'єднання на міжнародній арені, джерелом нових перспектив соціально- економічного та політико-гуманітарного розвитку регіону. Тому інтеграцію розуміють не тільки як партнерство та взаємовигідне співробітництво, а як процес, що не обмежується зовнішньополітичними аспектами, оскільки передбачає істотні внутрішні перетворення в державно-політичній сфері згідно з прийнятими інтеграційною спільнотою правовими засадами [1].

З моменту набуття чинності Угоди Про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та ЄС з іншої, Україна повинна виконати визначені у цій Угоді завдання, насамперед імплементувати відповідні положення *acquis* ЄС до свого законодавства, адже від прогресу в імплементатії цієї Угоди, а також від досягнень України в забезпеченні поваги до спільних цінностей і прогресу в наближенні з ЄС у політичній, економічній та правовій сферах, залежатиме політична асоціація та економічна інтеграція.

Таким чином, Україна зобов'язується забезпечувати поступову адаптацію свого законодавства до *acquis* ЄС відповідно до напрямів, визначених в Угоді, та забезпечувати ефективне її виконання, а також забезпечує, щоб існуючі закони та майбутнє законодавство поступово досягли сумісності з *acquis* ЄС, саме такі положення чітко визначені у тексті Угоди.

Acquis можна охарактеризувати як право ЄС, що створене його інститутами. Воно постійно розвивається і включає в себе: принципи та політичні цілі договорів; законодавство (директиви,

постанови, рішення), прийняте відповідно до договорів та прецедентного права ЄС; стандарти, що містяться в законодавстві ЄС і міжнародних угодах; заяви та резолюції, прийняті ЄС; засоби спільної зовнішньої політики і політики безпеки; міжнародні угоди, укладені Співтовариством [3].

Як бачимо, *acquis* характеризується широким змістом та динамічністю, що вимагає комплексного підходу в процесі адаптації законодавства України, імплементації Угоди про асоціацію, а також врахування досвіду функціонування адаптованого законодавства країн-членів ЄС та заходів по його здійсненню. Тому реалізація Україною євроінтеграційної політики зумовлює обов'язкове врахування досвіду держав, що уже зазнали модернізації державної політики у різних сферах суспільного життя відповідно з прийнятими інтеграційною спільнотою стандартами.

Науковий аналіз теорії і практики європейських інтеграційних процесів представляє важливе значення для розробки і реалізації стратегії зовнішньої та внутрішньої політики України на сучасному етапі, тобто дає змогу виокремити ключові аспекти, які є актуальними для України з огляду на її євроінтеграційну політику, виокремити важливі фактори, що забезпечують успішну інтеграцію з ЄС. Зокрема, це: національні інститути, що зосередили на собі весь спектр питань інтеграції; напрями щодо якісного проведення трансформації правових засад, адаптація економіки до вимог ЄС, формування чіткої політики, зорієнтованої на євроінтеграцію; функціонування установ, що гарантують демократію, верховенство закону, забезпечення прав людини, повагу та захист прав меншин; імплементація договорів та угод ЄС; адаптація національного законодавства до законодавства ЄС.

Таким чином, дослідження досвіду держав, що успішно інтегрувалися до ЄС, без сумніву є важливим, оскільки саме подальші хвилі розширення ЄС базуються на механізмі, який був вироблений спільно з цими державами у процесі європейської інтеграції та приведення національного законодавства у відповідність до законодавства ЄС, що особливо є актуальним в умовах, коли Україна задекларувала свій європейський вибір та активно продовжує рух євроінтеграційним шляхом.

Список використаних джерел

1. Маренич А.І. Наслідки євроінтеграції : соціальний аспект [Електронний ресурс] // Фінансовий простір. - 2013. - № 4. - С. 209-214. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Fin_pr_2013_4_25.
2. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони [Електронний ресурс] : Міжнародний документ від 27 чер. 2014 р., Ратифікація ВРУ від 16 вер. 2014 р №.984_011. - Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/984_011.
3. Vaughne Miller. The EU's Acquis Communautaire [Електронний ресурс] // Briefing-papers/SN05944. - 2011. - Режим доступу : <http://www.parliament.uk/briefing-papers/SN05944.pdf>.

Секція 1
АКТУАЛЬНІ ПРАВОВІ ПИТАННЯ
СУЧАСНОГО ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ В УКРАЇНІ
ТА ІСТОРИЧНІ ПРИКЛАДИ

Білик В.І., ад'юнкт кафедри теорії
держави та права Національної
академії внутрішніх справ

ВИКОРИСТАННЯ ДОСВІДУ ПОЛЬЩІ
ПІД ЧАС РЕФОРМУВАННЯ СУДОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

Для підвищення ефективності діяльності правоохоронної системи Української держави в сучасних умовах є необхідністю теоретичне осмислення та врахування закономірностей досвіду удосконалення даної категорії в зарубіжних державах, передусім у тих із них, які на межі ХХ-ХХІ століть вирішували подібні до українських соціальні завдання. Такими виступають держави Центральної Європи (Польща, Чехія, Словаччина та ін.), в яких реформування правоохоронної системи здійснювалася в умовах становлення демократичної політичної системи, проведеної економічної реформи, а в окремих із них - також державного будівництва.

Теоретичні розробки й досвід проведення реформування правоохоронної системи в згаданих державах є тим більш важливими для України на сучасному етапі, коли, з одного боку, здійснюється процес формування правової системи нашої держави, котрим визначаються основні параметри діяльності судової і правоохоронної систем України, а з іншого - продовжується практична діяльність щодо пошуку її оптимальної моделі шляхом поглиблення судово-правової реформи.

Правосуддя як пріоритетна функція правоохоронної системи виступає не лише одним із компонентів системи правоохорони для будь-якої країни, а її основою, базисом. Саме тому, з метою дослідження позитивного досвіду основних конституційних положень та аспектів реформування судової системи Польщі для подальшої імплементації його в Україні, вважаємо за потрібне висвітлити основні моменти процесу вдосконалення діяльності судів саме в цій державі.

Основи судоустрою Польщі закладені у VIII розділі Основного Закону цієї країни, що має назву Суди та трибунали. Зазначено, що суди і трибунали є гілкою влади відокремленою і незалежною від інших гілок влади. Необхідно зазначити, що Польща належить до держав, конституційні традиції яких мають понад двохсотлітню історію. Існує думка, що Конституція Речі Посполитої 1791 р. взагалі є першою конституцією на європейському континенті. У цій державі конституційне правосуддя бере свій початок у 1982 р., коли після введення військового стану, нове керівництво Польської об'єднаної робітничої партії вирішило піти на новелізацію діючої тоді Конституції 1952 р. Після введення в 1997 р. у дію нової Конституції у Польській Республіці відбулася істотна реорганізація судової влади. Носями судової влади, інституційно відокремленої від інших видів публічної влади, визначаються Основним законом суди, Верховний суд, Вищий адміністративний суд, Конституційний трибунал і Державний трибунал.

Верховний суд здійснює нагляд за діяльністю цивільних і військових судів, а його голову призначає строком на шість років Президент республіки з числа кандидатів, запропонованих колегією всіх суддів Верховного суду. Вищий адміністративний суд здійснює контроль за діяльністю державних адміністрацій, в тому числі розглядає справи про відповідність конституції і законам рішень, прийнятих органами самоврядування та державного управління. Голова цього суду призначається в той же спосіб, що й голова Верховного суду.

У Польській республіці конституційно передбачено діяльність ще одного органу - Державної судової ради, котра забезпечує незалежність судів і суддів і складається з голови Верховного суду, голови Верховного адміністративного суду, міністра юстиції, інших осіб, призначених Президентом, суддів, Сеймом (4 депутати) і Сенатом (2 сенатори).

Державний трибунал також виступає конституційним органом, який розглядає справи про порушення конституції і законів такими посадовими особами як Президент республіки, прем'єр-міністр і члени уряду, члени парламенту, президент Польського національного банку, голова Верховного контрольного комітету, члени Державної ради з питань радіо і

телебачення і начальник збройних сил. Державний трибунал складається з голови, двох заступників голови і 16 членів, обраних Сеймом. Головою державного трибуналу виступає голова Верховного суду [1, с. 57-58].

В рамках окреслення позитивного досвіду реформування судової системи у Польщі слід згадати основи судового управління та підбору кадрів. Для того, щоб бути допущеним до відправлення суддівських функцій у Польщі, кандидату необхідно мати: громадянство, диплом юридичного факультету університету, цивільну правоздатність; відрізнитись бездоганною громадською та моральною поведінкою, в тому числі і в минулому, бути фізично придатним для посади; відповідати іншим професійним вимогам, встановленим законом.

Під час подальшого реформування української судової системи правосуддя варто взяти до уваги також польський досвід функціонування судів: можливості збільшення кількості судів касаційної інстанції, які розглядатимуть конкретну справу з трьох до семи осіб - за умови, якщо розгляд її супроводжується наявністю значних сумнівів щодо тлумачення тих чи інших норм чинного законодавства, яке стосується справи, що розглядається. Перевагою факту наявності такої процедури було б, по-перше, прийняття більш якісних за змістом (передусім за мотивувальною частиною) судових рішень і, по-друге), автоматичне збільшення у такий спосіб часу, що приділятиметься на розгляд тих судових справ, які не характеризуються можливістю двозначного тлумачення законодавства під час їх розгляду [2, с. 160-161].

Слід зазначити, що Комісія ЄС регулярно готувала доповіді для Ради ЄС про прогрес, досягнутий кожною із країн-кандидатів Центральної й Східної Європи в рамках підготовки до членства, починаючи з 1998 р. у доповіді Комісії ЄС 2002 р., де підводилися остаточні підсумки прогресу Польщі в адаптації до Європейських стандартів, аналізувалася ситуація й у сфері судової влади й судової системи. Зокрема, у цій доповіді говориться, що навесні 2002 р. спільно з Комісією ЄС і Польщею був розроблений План дій із зміцнення адміністративних і судових органів, щоб досягти необхідного стану судової системи до моменту приєднання до Європейського Союзу.

Основне, на що зверталася увага в доповіді Комісії:

1. Позитивні досягнення: комп'ютеризація судів, прискорення процедури розгляду справ у судах, що підвищує ефективність судової системи, спрощення порядку внесення записів у Національний судовий реєстр; прийнятий Закон Про загальні суди, який увів посаду помічника судді, полегшив польським суддям завдання по вступу в міжнародні організації; збільшення кількості судів першого рівня й реформа їхньої структури (поліпшення внутрішньої спеціалізації), введення посади директора суду, на яку було покладено виконання функції управління фінансовими питаннями суду, збільшення кількості суддів і допоміжного адміністративного персоналу, скорочення середньої тривалості судового процесу кримінальних справ (у кримінальних справах у районних судах з 5,8 до 5,4 місяця, в окружних з 6,5 до 6,1 місяця), реформування системи виконання судових рішень, тощо.

2. Побагання: необхідно забезпечити більшу доступність правосуддя для громадськості, продовжити боротьбу з фактами корупції серед суддів; недоторканність суддів від кримінального переслідування утруднює визначення реального рівня корупції в судовій системі.

У цілому ж було зазначено, що характер реформ у сфері судоустрою Польщі за 1998-2002 рр. варто вважати достатнім, процес приєднання до міжнародних конвенцій у сфері судового співробітництва у цивільних і кримінальних справах має сталий характер. За підсумками виконаної роботи зазначено, що Польща має звернути увагу на підвищення ефективності судової системи, підвищення кваліфікації суддів з питань європейського права судової системи, підвищення кваліфікації суддів з питань європейського права й продовжити боротьбу з фактами корупції серед суддівського корпусу [3, с. 293-297].

Отже, якщо підводити підсумки аналізу особливостей функціонування судової системи Польської Республіки, то необхідно зауважити: по-перше, основою правового регулювання системи правосуддя в цій країні виступають положення Конституції 1997 р., по-друге, основними напрямками судової реформи виступали: а) корегування статусу судді; б) зміцнення системи адміністративних судів; в) підвищення ролі Державної судової ради, покликаної забезпечити незалежність суддів.

Список використаних джерел

1. Правоохоронна функція держав Центральної Європи: теоретичні і практичні аспекти : дис... канд. юрид. наук: 12.00.01 / Горінецький Йосип Іванович; Національна академія держ. управління при Президентові України. - К., 2005. - 203 арк.
2. Державна політика розвитку судової влади в Україні [Текст] : дис. ... канд. наук з держ. упр.: 25.00.02 / Татаренко Вікторія Борисівна; Чорномор. держ. ун-т ім. П. Могили. - Миколаїв, 2010. - 224 арк.
3. Судові системи країн Європейського Союзу та України: порівняльно-правовий аналіз [Текст] : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.10 / Назаров Іван Володимирович; Нац. ун-т Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого. - Х., 2011. - 470 арк.

Капітонова Н.В., ад'юнкт докторантури та
аспірантури Національної академії
внутрішніх справ

ТИПОЛОГІЯ СУЧАСНИХ НАЦІОНАЛЬНИХ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ СИСТЕМ І ТЕНДЕНЦІЇ ЇХ РОЗВИТКУ

Динаміка розвитку суспільних відносин, формування демократичних держав з потужним і діючим громадським суспільством створюють необхідність дослідження питань оптимізації і удосконалення діяльності всіх елементів системи забезпечення безпеки держави від існуючих загроз в новітніх історичних умовах. Це завдання неможливо вирішити без усвідомлення та врахування у власній практичній діяльності зарубіжного досвіду організації і функціонування національних поліцейських систем провідних держав. Не дивлячись на те, що провідні держави мають дещо інший рівень розвитку а також відмінні від існуючих в Україні історичні, політичні, правові традиції, інфраструктуру, географічні масштаби, кількість населення, інші специфічні риси, що надають відповідну своєрідність вигляду, стратегії і тактиці їхніх поліцейських формувань, проте об'єктивні передумови для використання відповідного досвіду існують.

Поліцейська система держави - це сукупність функціонуючих в системі органів виконавчої влади та взаємно

доповнюють один одного в процесі реалізації визначених завдань державних правоохоронних інститутів, вся діяльність яких направлена на ефективний захист особистості, суспільства і держави від внутрішніх, а іноді і від зовнішніх загроз.[1]

Всі підрозділи, що належать до поліцейської системи сучасної демократичної держави, володіють специфічними і відповідно тільки їм притаманними своєрідними рисами:

- вони є структурними елементами системи органів виконавчої влади держави;

- вони є силовими гарантами існуючої державності і законності, охорони і захисту прав та свободи особистості, оскільки їм законодавством держави надано право використання зброї, спеціальних засобів і техніки при виконанні завдань;

- у відповідності до законодавства конкретної держави володіють правом здійснення оперативно-розшукової та іншої діяльності на території держави з використанням встановлених на конфіденційній основі відносин співробітництва з особами, які добровільно на це погодились.

- вони є відносно крупними в правоохоронній системі держави і мають право примусовими методами зобов'язати будь-яку юридичну або фізичну особу виконувати законні рішення органів державної влади і місцевого самоврядування;

- для співробітників цих правоохоронних органів (абсолютна їх більшість має військові або спеціальні звання на відміну від інших категорій державних службовців), встановлюється особливий порядок проходження служби і службових відносин, спеціально регламентований законодавством.

Найбільш розповсюдженою є класифікація національних поліцейських систем за ступенем підпорядкованості органам державної влади. Можна виділити три типи моделей охорони правопорядку:

централізована, децентралізована (або фрагментарна) та інтегрована [5]. В державах, де правоохоронна система побудована на принципах централізації, а це, як правило, унітарні держави с континентальною моделлю організації влади і управління, поліція знаходиться під прямим контролем національного уряду, і місцеві підрозділи поліції в більшості підпорядковані вищим органам управління, ніж місцевій владі. В даний час високий рівень централізації поліції має місце в Ізраїлі, Данії, Норвегії, Португалії, Фінляндії

Швеції, Японії і в деяких інших державах. На відміну від централізованого типу фрагментарний характеризується високим ступенем децентралізації поліцейських сил і розподілом відповідальності за стан правопорядку проміж поліцейськими органами різного рівня. Як правило, він застосовується в демократичних державах з федеративним устроєм, що відносяться до англосаксонської правової системи з відповідною моделлю організації місцевого самоврядування.

Інтегрований тип організації поліцейської системи є чимось середнім між домінуючою в державному масштабі централізованим типом та наближеним до локальних форм охорони правопорядку фрагментарним. За такою помірною децентралізованою формою організації місцеві поліцейські органи отримують право на відносну самостійність, а центральна влада зберігає можливість здійснювати відповідний контроль за їх діяльністю. На цей час це досить розповсюджена модель організації поліції. З деякими національними особливостями, дана модель організації поліцейської діяльності застосовується в Австралії, Австрії, Бразилії, Великобританії і деяких інших державах. Щодо ступеня централізації тієї чи іншої моделі охорони правопорядку, слід взяти до уваги те, що на цей час в розвинених поліцейських системах існують дві тенденції, що здійснюють єдиний процес зближення різнополярних систем соціального управління: децентралізовані системи намагаються включити в себе механізми централізації, а централізовані системи - елементи децентралізації [3]. Останнє, до речі, не завжди пояснюється лише прагненням зміцнити демократичні основи суспільства. Велику роль відіграє економічний фактор і бажання держави перекласти розходи по утриманню поліції на місцеве співтовариство. В Японії в перші роки після Другої світової війни замість застарілої минулої загальнодержавної поліції були створені дві нові функціонуючі на основі самоврядування служби поліції: міська і сільська. Однак, після декількох років виявилось, що вона не дієздатна. Основні проблеми, що виникли після децентралізації поліції, виявились: розпорощення сил поліції, складності по утриманню сільської поліції; відсутність чіткого розподілу відповідальності за стан правопорядку між державними органами влади і

незалежною від них комунальною поліцією. Сукупність цих проблем в Японії до ліквідації в 1954 році розподілу поліцейських сил на міську і сільську та до об'єднання їх в поліцію префектур. Координація діяльності даних поліцейських формувань була покладена на центральні органи: Комісію громадської безпеки Японії та Національне агентство поліції. Основним завданням першого є забезпечення суспільного контролю за роботою поліції, а другого - безпосередня організація її діяльності. Аналіз даного процесу еволюції в поліцейській системі Японії дозволяє зробити висновок про те, що в умовах відсутності демократичного досвіду в роботі органів публічної влади різкий перехід від тоталітарної системи до децентралізованої моделі організації поліцейської системи може призвести до негативного результату в охороні правопорядку. У Франції, що до недавнього часу була типовим представником держав з централізованою поліцейською організацією, в 80-х роках ХХ сторіччя здійснились реформи територіального самоврядування, які позначились на системі організації французької поліції та істотно зменшили ступінь її централізації. Становлення муніципальних поліцейських формувань в цій державі було пов'язане з дефіцитом місцевих бюджетів. Сьогодні у Франції налічується 7000 підрозділів муніципальної поліції, що створені і діють у містах з населенням менш ніж 10 тисяч мешканців.

Список використаних джерел

1. Биков О.В. Теоретичні та прикладні проблеми функціонування національних поліцейських систем. - Х., 2008.
2. Відділ стратегічних питань поліцейської діяльності ОБСЄ. Інформаційна брошура. - Відень., 2009.
3. Осипов Ю.И. Зарубежный опыт муниципализации полиции // Муниципальная милиция: проблемы организации и правового обеспечения, зарубежный опыт. М., 1991. С. 22.
4. Служба маршалів США: організація, функції, діяльність. - К., 1998.
5. Hunter Ronald D. Three Models of Maintenance of Law and Order // Police Studies. 1990. № 3. V. 13. 162

ЮВЕНАЛЬНА ЮСТИЦІЯ: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД

У зарубіжних країнах попередження правопорушень неповнолітніх осіб та притягнення їх до юридичної та інших видів відповідальності називається ювенальною юстицією. Аналіз визначення поняття ювенальна юстиція у доктринальній літературі свідчить про його неоднозначність, оскільки, визначення залежать від обсягу елементів, що включаються в систему. Зокрема, деякі вчені акцентують увагу на тому факті, що загальноприйнятим у міжнародно-правових актах є вживання терміну ювенальна юстиція - правосуддя, адже, наприклад, поняття Juvenile Justice в тексті так званих Пекінських правил (1985) - Мінімальні стандартні правила ООН стосовно відправлення правосуддя щодо неповнолітніх, - буквально означає правосуддя у справах неповнолітніх [1, с. 16].

У кожній державі ювенальна юстиція здійснюється по-різному, але в цілому вона покликана забезпечити:

- законність і справедливість кожного правового рішення будь-якого органу державної влади щодо неповнолітніх;
- охорону прав, свобод і законних інтересів неповнолітніх осіб при провадженні адміністративних і кримінальних справ,
- здійснення максимальної соціалізації підлітків до найбільш сприятливих умов життєдіяльності.

З початку існування судів для неповнолітніх автономна ювенальна юстиція створена в США, Канаді, Англії, Бельгії, Франції, Греції, Нідерландах, Росії, Польщі, Угорщині, Єгипті, Японії, Австралії, Новій Зеландії, кантонах французької Швейцарії.

Характерною особливістю французького законодавства є те, що будь-яке протиправне діяння є об'єктом регулювання Кримінального кодексу. Справи, що розглядаються органами адміністративної юстиції, закінчуються не покаранням якої-небудь особи, а скасуванням адміністративного акту або його зміною. У цьому випадку адміністративна відповідальність розуміється не як відповідальність громадян, а як відповідальність держави, посадових осіб [2, с. 220-258].

Важливе місце у сфері профілактики правопорушень серед дітей займає Управління юридичним захистом молоді (ЮЗМ), яке належить до Управління міністерства юстиції Франції. Основними завданнями управління - виховання неповнолітніх та попередження вчинення ними правопорушень, виховання і навчання неповнолітніх, які вчинили правопорушення, а також робота з повнолітніми, які не досягли 21 року, або мають певні проблеми в житті. Крім того, управлінню належить функція контролю за адміністративною, фінансовою та педагогічною діяльністю служб юридичного захисту молоді [3, с. 58-59].

Відмінна риса французької моделі ювенальної юстиції - гнучка система заходів адміністративного та кримінально- правового впливу на неповнолітнього, диференційована залежно від віку підсудного та тяжкості вчиненого правопорушення. У результаті, наприклад, до дітей віком від десяти до чотирнадцяти років, які вчинили суспільно-небезпечне діяння заборонене адміністративним і кримінальним законодавством, застосовуються заходи, пов'язані з взяттям під нагляд працівника пробації, з обов'язковою вимогою - протягом встановленого терміну регулярно відмічатися в спеціальному Центрі, дотримуватися законослухняної поведінки.

Суть пробації полягає у встановленні нагляду за неповнолітнім з покладенням на нього певних зобов'язань й обмежень, без ізоляції його від суспільства (відвідувати центри пробації, періодично зустрічатися з наглядовим офіцером, брати участь у певних різновидах діяльності, дотримуватися законослухняної поведінки тощо). Цю функцію виконує служба пробації, головна мета діяльності якої полягає в захисті суспільства, попередженні повторних злочинів, сприянні реінтеграції правопорушника в суспільство.

Проте, служба пробації в країнах розвинутої демократії істотно відрізняється від кримінально-виконавчої інспекції за своїми функціями, організацією діяльності, кадровим забезпеченням, методами роботи.

До неповнолітніх у віці від шістнадцяти до сімнадцяти років, поряд із зазначеними вище заходами впливу, можуть бути застосовані деякі види покарань: пробація, громадські роботи, або ж комбінована санкція (пробація та громадські роботи),

запровадження комендантської години, лікування від наркотичної або іншої залежності, штраф, позбавлення волі.

Мінімальний період пробації в більшості країн - шість місяців, максимальний - три роки. Застосовуючи пробацію, суд надає правопорушнику можливість розібратися у вчиненому злочині й зробити все необхідне, щоб в подальшому злочин не повторився.

Практика роботи служби пробації в європейських країнах дозволяє сформулювати такі її основні завдання:

1. Сприяння інтеграції правопорушника в суспільстві, формування у нього поваги до соціальних та правових норм;
2. Участь потерпілого в адміністративному та кримінальному провадженні та відновлення справедливості стосовно захисту його прав;
3. Залучення злочинця до процесу реституції;
4. Захист суспільства завдяки ефективному застосуванню альтернативних видів покарань;
5. Зменшення ризику вчинення повторних злочинів.

Своєрідним аналогом служби пробації в Україні є кримінально-виконавча інспекція, яка виконує покарання, не пов'язані з позбавленням волі.

Вивчення зарубіжного досвіду у сфері пробації, усвідомлення її необхідності, дозволяє наблизитись до її законодавчого закріплення та створення відповідної служби, яка б виконувала усі види покарань, що не пов'язані з позбавленням волі, у тому числі за вчинення адміністративних проступків.

Зважаючи на досвід впровадження системи профілактики в зарубіжних країнах найбільш перспективним для запровадження в Україні, на нашу думку, є позитивний досвід Франції, де принцип індивідуального підходу до неповнолітніх правопорушників виражений у найбільш сприятливій формі, і також, на структурному рівні. Мова йде про створення в системі правоохоронних органів підрозділів, які б представляли структуру створену з числа кваліфікованих педагогів, психологів, а також інших вузькопрофільних спеціалістів.

Список використаних джерел

1. Ювенальна юстиція в Україні: коментар та аналіз діючого законодавства. Конвенція про права дитини

(з постатейними матеріалами). Словник-довідник з ювенальної юстиції [науково-практичний посібник] / за заг. ред. В. С. Зеленецького. - Х. : Страйк, 2006. - 784 с.;

2. Брэбан Г. Французское административное право : [пер. с фр.] / Г. Брэбан; под ред. С. В. Боботова. - М.: Прогресс, 1988. - 488 с.;

3. Кудрявцева Н. И. Ювенальная юстиция в России и Франции : сравнительная характеристика : [учеб.-метод. пособ. для студ. юрид. фак.] / Н. И. Кудрявцева. - Курск : Регион. открытый соц. ин-т, 2003. - 105 с.

Кошева О.В., аспірант кафедри філософії
права та юридичної логіки Національної
академії внутрішніх справ

ТРАНЗИТИВНІСТЬ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА І СУДОВА ВЛАДА

Україна сьогодні є транзитивним суспільством тому відношення до судової влади значною мірою детермінується українською правовою реальністю. Заслужують на увагу такі особливості транзитивного суспільства. Кінець ХХ ст. започаткував формування в Україні судової влади нового взірця: руйнування соціальних цінностей, ідеалів та суспільних орієнтирів спричинили нову форму судової влади (взірця 1900-х), яка відрізнялася проголошенням і реалізацією інституту розподілу влади, як в ідейно-теоретичному, так і нормативному аспектах. В українському суспільстві з'явилася влада, невідома раніше соціальна практика. Новими також були матеріально-духовні явища цієї влади. Правові можливості судової влади на цьому етапі мали ідеологічну привабливість, оскільки вони були ситуативними і відповідали новому типу праворозуміння. Але надалі духовно-моральні уявлення суспільства про правосуддя в судово-владних відносинах зіткнулися з жорстким ідеологічним протистоянням, що призвело до розчарування у можливостях судової влади і навіть до суттєвої втрати довіри до неї. При цьому з однієї сторони існувала недовіра до судової влади, а з іншої — життєва необхідність мати судовий захист, в тому числі і від держави. Сьогодні в Україні ми маємо різке

протиставлення європейсько-нормативного і національного життя, правових цінностей судової влади, що не сприяє процесам стабілізації у суспільстві та формуванню її авторитету. У цьому аспекті показовими є висновки моніторингу стану незалежності суддів в Україні (2012 р.), які стали предметом обговорення на засіданні Ради суддів України. Зокрема, у сьомому розділі цих висновків зазначено, що підвищити довіру громадян до суду можливо за рахунок, як мінімум, припинення приниження авторитету судової влади чиновниками різних рівнів та політиками у ЗМІ, які навмисно нав'язують асоціювання штучних помилок у відправленні правосуддя певними суддями з діяльністю всієї судової влади, а також негідних моральних якостей випадкових для судової влади осіб з моральними якостями більшості суддів.

Таким чином, довіра до судової влади в Україні є однією із умов ефективного функціонування цієї влади. На нашу думку, питання довіри до судової влади тісно пов'язане із її якістю. Йдеться про засадничі моменти її буттєвості: судова влада повинна бути незалежною, мати авторитет в суспільстві, бути пов'язаною соціальною відповідальністю перед суспільством.

Щодо незалежності судової влади, то у вітчизняному правознавстві опрацьованими є дві умови цієї незалежності: незалежність як самостійність судової влади, відсутність легальних повноважень, що дозволяють втручатися в її компетенцію органам законодавчої та виконавчої влади та незалежність як самостійність і незаангажованість судді при прийнятті рішення у справі. В Основних принципах незалежності судових органів наявна норма, яка зобов'язує усі без винятку державні органи та інші установи поважати і дотримуватися принципу незалежності судових органів.

На наше переконання, існує ще третя умова: судова влада (в ідеалі) має прагнути бути максимально ідеологічно нейтральною. На практиці це реалізувати неможливо. У судах розглядаються справи людей з різними інтересами. Окрім того, зміна політичного курсу держави тягне за собою зміну ідеологічних настанов та орієнтацій, які пронизують усі сфери її життєдіяльності. І саме в такі переломні моменти найбільш яскраво проявляється часткова або повна ідеологічна заангажованість судової влади. Для більшості європейських

країн характерним є обмеження права участі юристів (зокрема суддів) у політичній діяльності: юристу забороняється обіймати посади в політичних організаціях; відкрито підтримувати політичні організації або їх кандидатів; брати участь у збиранні коштів на користь політичної сили; відвідувати політичні збори.

Для України, в результаті набуття нею державної незалежності, доцільність створеної справедливої судової влади орієнтувалася на класичну формулу європейської демократії: правова держава і громадянське суспільство повинні мати самостійну і незалежну судову владу, яка б захищала права і свободи людини. Але ця формула в умовах європеїзації держави стала швидше своєрідним революційним ритуалом, аніж виявом якісного покращення правосуддя. Натомість нездатність держави вибудувати авторитетну і сильну судову владу викликала розчарування у судовій владі в цілому. Українські реалії судової влади 2000-х років свідчать про те, що першопочаткове позитивне реформування національної судової системи, розпочате в кінці ХХ ст., що характеризувалося впровадженням в українське законодавство міжнародних стандартів незалежності цієї гілки влади, змінилося періодом ігнорування політиками та керівниками держави ідеї розбудови судової влади як рівноправної із законодавчою та виконавчою.

Троцька А.І., аспірант кафедри філософії
права та юридичної логіки Національної
академії внутрішніх справ

ДІЯЛЬНІСТЬ ПОЛІЦІЇ В СТАРОДАВНЬОМУ РИМІ

Виникнення і формування поліції як специфічної державної організації сягає своїм корінням прадавніх часів. Історичні розвідки свідчать про те, що справдавна вожді племен залежали від дружин (озброєних чоловіків), які охороняли мир і спокій серед членів спільноти, а також мали право примушувати непокірних виконувати певні правила. Наприклад, у Стародавньому Єгипті фараони як поліцейських використовували своїх солдат. Саме маючи добре розвинений поліцейський апарат, єгиптяни прийшли до висновку про те, що єдина поліція не може виконувати усю повноту охоронних функцій. Тому була створені подібні між

собою (за формою) та різні (за напрямками діяльності) поліцейські служби: поліція явна і таємна, прикордонна варта, спеціальні охоронні загони, які наглядали за безпекою каналів та інших важливих об'єктів, і нарешті, служба охорони фараона і вищих чиновників (тілоохоронці).

На території сучасної Європи вживання та поширення поняття поліція і відповідного виду діяльності пов'язане із Стародавнім Римом. Стародавній Рим запозичив поняття поліція із давньогрецької мови для позначення своєї правоохоронної служби (для Стародавнього Риму було притаманним запозичення елементів неримської культури., оскільки сама римська культура була відкритою і не закостенілою системою). І хоча поняття поліція грецького походження, у Стародавніх Афінах поліції як такої не було: поліцейські функції, зокрема охорона громадського порядку в нічний час, були покладені на рабів. У всіх своїх виявах римська культура органічно поєднує елементи традиційно-архаїчного життя і новаторські елементи.

Римська концепція поліцейських сил як органу, покликаного забезпечувати правопорядок і дотримання законів, сягає своїм корінням використання воєнізованих формувань для охорони миру і спокою. Першопочатково такою воєнізованою силою була Преторіанська Гвардія, яка в подальшому мала обов'язки імператорської гвардії, охороняючи палац та особу імператора. Суто ж поліцейські функції виконували міські когорти, забезпечуючи порядок і спокій в місті. Варто зазначити, що в період Римської імперії було досягнуто значних успіхів у розвитку способів захисту законності і правопорядку. При цьому, ця система зберігалася до моменту розпаду латиномовної Римської імперії, а її відголоски були помітними і в Середні віки. Лише з V століття н.е. поліцейські функції стали покладатися на намісників та місцевих вельмож.

Цікавою, з точки зору нашого дослідження, була посада префекта в Римі, основним обов'язком якого була охорона порядку і спокою в місті, а також нагляд над політичною надійністю його жителів. Префект мав не лише обов'язки, але і права: в його юрисдикцію входив ряд кримінальних злочинів, які порушували спокій жителів міста; він мав право виголошувати вирок одноосібно, ні з ким не радячись; мав право запрошувати на засідання поважних і знайомих в праві

людей. В часи Августа міському префекту підчинялася римська поліція - три міські когорти.

Першопочатково в поліцейські частини набиралися італіки, а за часів правління Веспасіана - легіонери (уродженці різних провінцій - Нарбонії, Норика, Белгика, Македонії та ін.). При цьому, перевід із військових частин до поліцейських означав службове підвищення; покращення матеріального становища (грошове утримання поліцейського було більше, ніж солдатське). Термін служби в поліцейських підрозділах визначався двадцятьма роками.

Які ж основні напрями діяльності поліції в Римі? 1) нагляд за видовищами під час свят (амфітеатри, цирку, театри); 2) нагляд за тавернами, харчевнями і кабаками (місця зібрань бідняків і невдоволених владою); 3) контроль за банями - велелюдними місцями, в яких практикувалися крадіжки; 4) нагляд за торговельними приміщеннями і за самою торгівлею (правильність мір, вагів засвідчувалася іменем префекта у вигляді гравірування на гирах); 5) аналіз діяльності колегій і переслідування незаконних колегій. При цьому, римська поліція залишалася осторонь будь-яких державних переворотів.

Амельченко А.В., слухач 2-го курсу
факультету № 1 навчально-наукового
інституту № 4 Національної академії
внутрішніх справ
Науковий керівник: кандидат юридичних
наук *Власенко В.П.*

ПРАВОВА КУЛЬТУРА ЯК ЧИННИК СУСПІЛЬНО-ПРАВОВОГО РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ

Для держав, що обрали шлях активного політичного, економічного, соціального та правового розвитку, необхідною умовою є актуалізація наукової сфери. Адже наука є не тільки основною продуктивною силою суспільства, але й найпотужнішим засобом ціннісного осмислення дійсності.

Будь-яке явище розглядається через призму цінностей, що утвердилися в тій чи іншій сфері (гносеологічній, методологічній, антропологічній, соціокультурній тощо).

Питання про достовірність результатів пізнання стає пов'язаним з розумінням істинності як відповідності знання системі цінностей, а не об'єктивній реальності. Ціннісні орієнтації науки фіксуються в розмежуванні наукового й ненаукового, в ідеалах і нормах наукового дослідження, у розвитку методології й інструментальної бази емпіричних досліджень, у визнанні результату науковим співтовариством, а також у характеристиках предмета й завдань наукових дисциплін[1].

Рівень, стан та перспективи сучасної юридичної науки є тими питаннями, що одночасно виступають критеріями визначення її якісного зрізу та спрямованістю її функціонування. Тому ціннісний зміст юридичної науки - це її ефективність, відповідність стану та умовам соціального життя, спрямованість на вирішення життєво важливих соціальних проблем за допомогою правових та демократичних засобів. У цьому контексті не випадково основними проблемами сучасного правознавства стали євроінтеграційні проблеми розвитку правової системи, забезпечення прав та свобод, правопорядку, законності, гармонізації законодавства, підвищення рівня правової культури [2].

Сьогоднішні процеси українського державотворення свідчать, що успіх у проведенні політичної, правової, судової та адміністративної реформ, а також ефективне вирішення економічних і соціальних завдань безпосередньо залежить від підвищення рівня правової культури суспільства та виховання у кожного окремого громадянина відчуття поваги до права і законів.

В такому випадку правову культуру слід розглядати як одну із важливих умов подальшого розвитку національної правової системи, формування громадянського суспільства і розбудову правової держави, утвердження в суспільній свідомості принципів верховенства права, пріоритетності прав і свобод людини і громадянина, законності, незалежності суду і підкорення його виключно закону, ефективної боротьби з корупцією та злочинністю [3].

Зазначене свідчить про важливість наукових досліджень, що розвиватимуть проблематику правової культури, а особливо її ціннісний зміст. Сучасні зміни правових цінностей, що відбуваються в Україні, пов'язані з кризою державно-правової системи, яка характеризується зниженням соціальної цінності

держави, що в значній мірі втратила можливість впливати на аксіосферу права, сприяти громадянам в освоєнні правових цінностей, чим призводить до розколотої ціннісної свідомості більшої частини населення, яке залишається вірним цінностям минулого, що на практиці обертається правовим нігілізмом (запереченням взагалі всіх цінностей права) і недовірою до правоохоронних органів та державі в цілому. Тому це ще раз свідчить про доцільність проведення досліджень в зазначеному напрямку для мінімізації поширенню правового нігілізму.

Дослідження історичного і культурного процесів демонструє, що культура впливає на процес формування системи цінностей, а з іншого боку система цінностей того чи іншого суспільства, складає основу культури соціуму. Розглядати ціннісний зміст правової культури потрібно в рамках аксіологічного підходу. Він базується на понятті цінності і дає можливість з'ясувати якості і властивості предметів, явищ, процесів, здатних задовольняти потреби окремої особистості і певного суспільства та унормувувати суспільні відносини. Визнання правових цінностей є першим кроком до досягнення високої правосвідомості, активної правомірної поведінки, збереження та примноження уже існуючих цінностей суспільства.

Аксіологічний вимір правової культури тісно пов'язаний з ціннісно-нормативною сферою людини, її духовним світом, яка реалізується шляхом оціночного осягнення людиною суспільно-правової дійсності. Така ж властивість правової культури проявляється при оціночному ставленні особи до результату і цілей її дії, які спрямовані на зміну навколишньої правової дійсності, до еталонів і зразків поведінки, які закріплені в нормах права. Саме з правовими цінностями, особа чи суспільство в цілому, проводять зіставлення правової дійсності (законності, правопорядку, правовідносин, механізму правового регулювання), тобто надається оцінка зазначеним явищам на основі уже засвоєних правових цінностей.

Зазначене свідчить про суттєвий аксіологічний потенціал правової культури як ціннісно-нормативної системи, її здатність формувати, утверджувати ту сутнісну складову ціннісної орієнтації особистості, яка відображає найпріоритетніші аспекти суспільно-правового життя - свободи, справедливості, верховенства права, віри людей в нього, його гарантованості.

Підвищення рівня правової культури передбачає забезпечення соціально-активної поведінки. По суті, вона має місце тоді, коли забезпечується систематичне відтворення єдності правових знань, переконань, цінностей і практичної діяльності по їх реалізації в нормі поведінки, що стало загальним правилом. Рівень розвитку правової культури визначається ступенем засвоєння і усвідомлення правових цінностей членами суспільства. Нормативні ідеали правової культури поєднуючись з матеріально обумовленою соціально-правовою системою створюють матрицю мотиваційної організації в ціннісній ієрархії особи.

Правова культура передбачає гарантованість невідчужуваних прав людини, демократизацію правотворчого процесу і процесу реалізації права, цивілізоване законодавство, престижне правосуддя та професіоналізм в охороні правопорядку. Правова культура захищає людину від руйнації через закони та інші нормативні приписи, у яких відбивається історичний досвід, уміння людей розрізнити добро і зло. Тому правова культура гуманістична за своєю сутністю, оскільки спрямована на розвиток загальнолюдських цінностей: добро, справедливість реалізація яких створює основу для подальшого розвитку суспільства та індивіда в ньому [4].

Все вище зазначене дозволяє зробити висновок про те, що розвиток юридичної науки сприяє підвищенню рівня правової культури суспільства, яка в свою чергу зумовлює становлення нового ціннісно-правового мислення, зміни застарілих юридичних догм і стереотипів, переорієнтації свідомості на нові правові цінності, розвитку прогресивної юридичної думки, забезпеченню в законодавчій і правоохоронній діяльності принципів справедливості, свободи, рівності, гуманності, верховенства прав і свобод людини.

Список використаних джерел:

1. Аксіологічні основи критики парадигмальної науки [Текст] : автореф. дис. на здоб. наук. ступеня д-ра філос. наук : [спец.] 09.00.09 Філософія науки / Савостьянова Марина Володимирівна ; КНУ ім. Т. Шевченка. - К. - 2009. - 32 с.
2. Гусарев С.Д., Потапов Г.Г. Актуальні питання сучасного розвитку юридичної науки в Україні. Юридичний вісник. - 2008. - №4(9). С. 35-40.

3. Правова культура в умовах становлення громадянського суспільства: Монографія / За ред. проф. Ю.П. Битяка та доц. І.В. Яковюка - Х.: Право, - 2007. - 248 с.

4. Правова культура - основа державотворення в Україні: зб. наук. праць / за ред. М.В. Костицького, М.М. Ібрагімова. - Ірпінь, - 2005. - 287 с.

Запорожець А.К., курсант 1-го курсу факультету підготовки фахівців для підрозділів слідства навчально- наукового інституту № 1 Національної академії внутрішніх справ *Науковий керівник:* кандидат юридичних наук *Власенко В.П.*

ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ МОЛОДІ В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ЇХ РОЗВ'ЯЗАННЯ

Молодь - головна рушійна сила сучасного світу. Ключовим напрямком залучення молоді в суспільні процеси держави є забезпечення її робочими місцями.

Право на працю є одним з основних прав людини. І для того, щоб говорити про майбутнє нашої держави, а саме молодь - це і є її майбутнє, потрібно підтримати її сьогодні і допомогти у реалізації цього життєво необхідного права людини. На сьогодні приблизно половина безробітних нашої країни - молоді люди віком до 30 років.

Зміни та процеси, що відбуваються в економіці України, суттєво впливають на стан зайнятості молоді, і особливо актуалізується проблема першого робочого місця [1].

Причин цього явища забагато: на сьогоднішній день на ринку праці молодь найменш конкурентноспроможна за рахунок низького рівня професійної підготовки і відсутності досвіду. Станом на 1 січня 2014 року чисельність наявного населення України становила 45 245 894 осіб (без врахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим і м. Севастополя), з них приблизно 18 710 689 осіб складає молодь до 35 років (тобто - 40%)., з яких безробітних приблизно 700 620 осіб [3].

Велика частка молоді виштовхується на нерегульований ринок праці. Серед молоді досить поширеною в нашій країні є тіньова зайнятість, оплата праці занижка і не відповідає вимогам рівня працездатності молоді.

Найсуттєвішою проблемою України сьогодні є працевлаштування вимушених переселенців. У першу чергу молоді. За даними Міністерства соціальної політики України на території материкової України вже нараховується 13-14 тис. осіб [4].

Положення на ринку праці останні два роки значно погіршила політична, фінансова криза. Вона призвела до ліквідації деяких підприємств та значного скорочення робочих місць [2].

Працедавець орієнтується на досвід працівника. Його цікавить фінансова віддача від фахівця, а не освіта. Звідси випливає, що випускники професійних навчальних закладів мало затребувані на ринку праці.

Для зменшення рівня безробіття серед молоді ми пропонуємо наступні організаційно-правові заходи:

Розробка проекту Закону Про гнучкі і нестандартні організаційні форми зайнятості молоді, що передбачав би широке використання гнучких графіків робочого часу і закріплював умови дії тимчасових і сезонних контрактів.

Створення окремої біржі праці (або спеціальних відділів) саме для працевлаштування молоді.

Розробка проектів, орієнтованих на фінансування активних організацій сприяння зайнятості серед молоді.

Встановлення доплат до окладів молодим працівникам.

Розробка та впровадження дієвого механізму фінансової та іншої підтримки підприємств, установ та організацій, які беруть участь у реалізації програми з працевлаштування молоді.

Проведення досліджень з метою визначення спеціальностей, професійних навиків та рівня кваліфікації, якими повинні володіти випускники.

Включення до навчальних програм обов'язкового стажування студентів із занесенням інформації до спеціальної електронної бази.

Розроблення механізму пропагування серед студентів та учнів роботи у вільний від навчання час та організацію експериментальних підприємств у навчальних закладах;

Організація зустрічей з роботодавцями та колишніми безробітними, які успішно знайшли роботу чи заснували власний бізнес.

Впровадження координації міжнародної діяльності: в частині обміну студентами з метою стажування, виконання волонтерських і тимчасових робіт.

Отже, із вищесказаного можна зробити висновок про те, що актуальним завданням на найближчий час повинні стати такі напрями діяльності державних органів: сприяння зайнятості молоді; створення умов для професійної орієнтації та професійного навчання; гарантоване забезпечення молоді першим робочим місцем; розвиток підприємницьких ініціатив молоді, максимальне спрощення механізмів кредитування молодих підприємців; економічне стимулювання роботодавців, які приймають на роботу випускників вищих навчальних закладів; збільшення обсягів стажування молоді на підприємствах; посилення державного та громадського контролю за якістю робочих місць, які бронюються на підприємствах.

Таким чином, ефективне вирішення проблеми працевлаштування молоді дасть поштовх до розвитку вітчизняної економіки, сприятиме становленню України як стабільної, соціальної та квітучої держави.

Список використаних джерел

1. Акіліна О.В. Аналітичний огляд ринку // Формування ринкових відносин в Україні. - 2008. - №10. - с. 152-159.
2. Гетьманенко Ю.О., Тахтарова К.А. Зарубіжний досвід регулювання зайнятості молоді // Проблемы развития внешнеэкономических связей и привлечения иностранных инвестиций: региональный аспект. - 2011. - Т.2. - С. 51-59.
3. Державний комітет статистики України [Електронний ресурс] - Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>.
4. Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні [Електронний ресурс] : Закон України від 05.02.1993 № 2998-ХІІ - Режим доступу : www.rada.gov.ua.

Максимчук В.В., слухач 2-го курсу факультету № 1 навчально-наукового інституту № 4 Національної академії внутрішніх справ

Науковий керівник: кандидат юридичних наук *Кривицький Ю.В.*

СПІВВІДНОШЕННЯ ТА ВЗАЄМОДІЯ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА Й ДЕРЖАВИ

В Україні протягом століть тривав процес формування сфери громадського життя, що був пов'язаний із поширенням ідеології визвольного руху, втіленням у життя сподівань на здобуття українським народом незалежності, вирішенням національного питання шляхом демократизації суспільства. Вітчизняна політико-правова думка обґрунтовувала ідеї свободи особи, рівності людей, пріоритету загальнонародських цінностей, непорушності закону, безпеки особистості, тобто основоположні принципи правової держави і громадянського суспільства. У суспільній свідомості поступово формувалося уявлення, що держава не завжди є надійним гарантом прав та інтересів окремої особи і суспільства загалом. Змусити державу бути таким гарантом може лише соціальна сила, яка здатна урівноважити силу держави й на яку остання буде зважати. Такою силою є громадянське суспільство, якому держава повинна бути підпорядкована [1, с. 36]. У зв'язку з цим науковий інтерес представляє вивчення окремих аспектів співвідношення та взаємодії громадянського суспільства і держави в сучасних умовах розвитку.

В юридичній енциклопедичній літературі громадянське суспільство інтерпретують в якості спільності вільних, рівноправних людей, кожній з яких держава забезпечує юридичні можливості бути власником, користуватися економічною свободою і надійним соціальним захистом, а також брати участь у політичному житті. Громадянське суспільство - це етносоціальний простір, в якому люди взаємно пов'язані та взаємодіють між собою як незалежні особистості, котрі володіють власністю, вільно розпоряджаються результатами своєї праці, є носіями політичних прав і свобод [2, с. 29].

На думку А.М. Колодія, громадянське суспільство - це об'єднання вільних індивідів і асоціацій громадян, що

сформовані добровільно для забезпечення свободи та ініціативності особистості, прав, свобод та обов'язків людини і громадянина, задоволення інших загальних інтересів, і яке завдяки приватній власності в економічній сфері, демократії в політичній, плюралізму в духовній, справедливості у правовій зумовлює існування в абсолютній більшості так званого середнього прошарку, який здатен підпорядкувати громадянському суспільству демократичну, правову, соціальну державу [3, с. 13]. Згідно з міркуваннями А.Р. Крусян сила громадянського суспільства - в реальній свободі людини, у пріоритеті її прав та інтересів перед усіма іншими цінностями. Людина є центром громадянського суспільства. Громадянське суспільство зацікавлене в розвитку людини, в досягненні нею особистого успіху, воно орієнтоване на людину, функціонує через людину та заради людини, тобто є гуманістичним. Без вільної людини немає громадянського суспільства [4, с. 18].

Не можна не погодитися з висловленою в літературі думкою, що діалектика співвідношення громадянського суспільства і держави складна та суперечлива. Громадянське суспільство, представляючи собою систему, яка розвивається, постійно відчуває тиск з боку державної влади. Разом із тим держава зацікавлена у вільному розвитку громадянського суспільства як передумови її власного поступу. Зрілість громадянського суспільства - одна з головних умов стабільності демократичного режиму. Громадянське суспільство контролює дію політичної влади. Слабкість громадянського суспільства підштовхує державу до узурпування його прав, унаслідок чого відбувається інверсія функцій держави і громадянського суспільства. У такому випадку держава привласнює функції громадянського суспільства, примушуючи його до виконання винятково державних рішень. Окрім того, відносини держави і суспільства можна охарактеризувати як відносини постійної суперечливої взаємодії та взаємовпливу, характер і спрямованість яких значною мірою залежать від рівня розвитку громадянського суспільства та його інститутів. Громадянське суспільство гармонійно співіснує з державою при демократичному режимі, в опозиції - при тоталітаризмі та в конструктивному протиборстві - при авторитаризмі.

Отже, сучасний стан українського суспільства потребує від наукової спільноти пошуку відповідей на загальносоціальні

імпульси, які необхідні стратегії реформування: перехід від неконструктивних спроб замінити державу громадянським суспільством до зусиль, які спрямовані на їх збалансовану взаємодію. Саме принцип соціального та політичного балансу у взаємовідносинах держави і громадянського суспільства повинен стати основою для виправлення та корекції нестабільної політичної ситуації.

Список використаних джерел

1. Тимошенко В. Формування ідей та елементів громадянського суспільства в Україні: ретроспективний аналіз / В. Тимошенко // Право України. - 2014. - № 4. - С. 36-44.
2. Словник юридичних термінів : [навч.-наук. вид.] / Уклад. : А. П. Мозоль, Н. І. Мозоль, Л. Г. Юрковська. - К. : МП Леся, 2014. - 192 с.
3. Колодій А. Громадянське суспільство: ознаки, структурні елементи, співвідношення із державою / А. Колодій // Право України. - 2014. - № 4. - С. 9-16.
4. Крусян А. Громадянське суспільство в Україні як передумова сучасного українського конституціоналізму: поняття і тенденції розвитку / А. Крусян // Право України. - 2014. - № 4. - С. 17-25.

Николюк Л.С., курсант 2-го курсу факультету підготовки фахівців для підрозділів слідства навчально- наукового інституту № 1 Національної академії внутрішніх справ *Науковий керівник:* кандидат юридичних наук *Тихомиров Д.О.*

ХАРАКТЕРИСТИКА АНТИДЕМОКРАТИЧНИХ ДЕРЖАВНО-ПРАВОВИХ РЕЖИМІВ

Деякі дослідники дотримуються думки, що державний режим це занадто широке поняття для даного явища і вважають за краще використовувати дещо інше - державно-правовий режим. На відміну від понять форми правління і форми державного устрою, які відносяться до організаційної стороні форми держави, термін державний режим характеризує її

функціональну сторону - форми і методи здійснення державної (а не іншої) влади.

Державно-правовий режим - це поняття, що позначає систему прийомів, методів, форм, способів здійснення державної і політичної влади в суспільстві. Це функціональна характеристика влади. Характер державно-політичного режиму ніколи прямо не вказується в конституціях держав (не вважаючи поширених вказівок на демократичний характер держави), однак майже завжди самим безпосереднім чином відбивається на їх утриманні. [1, ст. 30]

Основою для класифікації державно-правових (політичних) режимів, тобто способів та методів здійснення державної влади, є:

- ступінь розвиненості політичної демократії;
- реальний політико-правовий статус особи.

З урахуванням цих критеріїв сучасні державно-правові (політичні) режими поділяються на демократичні та антидемократичні.

Метою даної роботи стало розкриття поняття в широкому аспекті антидемократичного політичного режиму, його визначення, види, особливості. Для того, щоб забезпечити світ від негативних наслідків.

Антидемократичний режим - це режим, коли державна влада здійснюється шляхом обмеження або порушення основних прав людини, коли заборонена легальна діяльність опозиційних політичних партій і громадських об'єднань.

Для нього характерні такі ознаки:

- не реалізується (частіше всього юридично не закріплений) принцип поділу влад;
- звужується або припиняється вплив громадян та їх об'єднань на управління державою;
- відсутня або стає формальною виборність;
- забороняється діяльність опозиційних партій та організацій;
- застосовуються політичні репресії.

Такий режим може бути авторитарним і тоталітарним, вождизм, військово-диктаторський, комунізм, фашистський, расистський та ін. [3, ст. 94]

Тоталітарний режим - крайня форма антидемократичного режиму, такий спосіб організації державної влади, при якому

здійснюється повний (тотальний) контроль державою над всіма сферами життя суспільства та особистості.

Він характеризується:

- повним пануванням держави над особистістю та суспільством;
- одержавленням усіх легальних об'єднань та організацій;
- необмеженими законом повноваженнями органів влади;
- заборонаю демократичних організацій;
- загальним контролем над діяльністю громадян та їх об'єднань;
- прагненням до зовнішньої експансії. Різновидами тоталітарного режиму виступають расистський, фашистський, військово-диктаторський режими.

Авторитарний режим - це стан політичного життя, коли влада зосереджується в руках однієї особи або правлячої верхівки. Цей режим не має таких реакційних проявів, як тоталітарний, і характеризується:

- необмеженою владою однієї особи або групи осіб, не підконтрольних народів;
- наявністю центра управління, який діє на свій розсуд, у тому числі з порушенням норм закону;

- використанням насильства та позасудових методів примусу;
- опорою на поліцейський та військовий апарат;
- дією принципу пріоритету держави над особистістю, відсутністю гарантій здійснення конституційно проголошених прав і свобод особи, особливо у взаємовідносинах із владою. [4, ст. 13-14]

Комунізм (соціалізм) у більшій степені, ніж інші різновидитоталітаризму, виражає основні риси цього ладу, оскільки припускає абсолютну владу держави, повне усунення приватної власності і, отже, будь-якої автономії особистості. Незважаючи на переважно тоталітарні форми політичної організації соціалістичній системі характерні і гуманніполітичні цілі. Так, наприклад, у СРСР різко підвищився рівень освіти народу, стали доступними досягнення науки і культури, була забезпечена соціальна захищеність населення, розвивалася економіка, космічна і воєнна промисловість і т.д., різко

скоротився рівень злочинності, дотого ж протягом десятиліть система майже не використовувала масові репресії.

Військовий (військово-диктаторський, військово- поліцейський) режим заснований на владі реальних керівників збройних сил чи спецслужб, встановлюється в результаті перевороту, здійснюваного проти законного правління цивільних осіб.

Військові режими панують колегіально (як хунта), або на чолі держави знаходиться один з військових чинів, найчастіше генерал або старший офіцер. Армія перетворюється на панівну соціально-політичну силу, бере активну участь у реалізації як внутрішніх, так і зовнішніх функцій держави. В умовах подібного антидемократичного режиму створюється розгалужений військово- поліцейський апарат, який включає крім армії і спецслужб велика кількість інших органів, у тому числі і позаконституційного характеру, для політичного контролю за населенням, громадськими об'єднаннями, ідеологічної обробки громадян, боротьби з антиурядовими рухами і т. п. Скасовується конституція і багато законодавчих актів, які замінюються актами військових властей.

Типовий приклад: військове правління в М'янмі (колишня Бірма), в Аргентині, Болівії, Парагваї в недавньому минулому, в держав Тропічної Африки.

Монархічний режим, що поділяється на: а) абсолютну монархію, де владаналежить монарху, парламенту немає (наприклад, Саудівська Аравія); б) дуалістичну (подвійну) монархію, в якій парламент хоч і діє, але його роль є мінімальною, такою, що не заважає самодержавному режиму (наприклад, Кувейт).

Персоніфікований режим, репрезентований: а) персональною тиранією, в якій влада належить вождю, котрий спирається за відсутності розгалужених політичних інституцій передусім на поліцію (наприклад, режим Аміна в Уганді); б) матримоніальною тиранією, де влада впродовж десятиріч передається спадково (наприклад, режим Стресснера у Парагваї).

Однопартійний режим, який має: а) напівконкурентний характер, оскільки хоч вибори до органів влади проводяться, але кількість суб'єктів, що беруть участь, зумисно звужена, оскільки відбір і відсіювання претендентів здійснюють спочатку в рамках партії влади, а відтак відібраних висувають далі, незаперечно

створячи новий суспільний порядок; б) патронажно-клієнтальний характер, коли в політичний світ впроваджують сімейно-родинні, кланові, етнічні, конфесійні та інші взаємозв'язки, на ґрунті чого формується партія патрона, котрий стає для мас уособленням режиму й життєстверджувальним гарантом.

Фашистський режим по своїй суті є радикальний тоталітаризм. Державами, де вперше виникли фашистські організації, були Італія та Німеччина. Метою його було твердження панування арійської раси, вищої нацією проголошувалася німецька. Фашизм встановлюється в кризових ситуаціях, коли традиційні буржуазно-демократичні інститути не спрацьовують, а проведена державна політика виявляється або помилковою, або неефективною.

Причини появи фашизму в 20-30-х рр. ХХ в. в Західній Європі:

1) глибоку соціально-економічну кризу, яка призвела до різкого падіння виробництва, масового безробіття;

2) стагнація і криза в розвитку західного лібералізму і буржуазної культури;

3) радикальні зміни в соціальній структурі буржуазного суспільства, обумовлені економічною кризою і необхідністю модернізації виробництва;

4) слабкість тодішньої державної влади, яка не мала розвинених традицій парламентаризму та багатопартійності.

З огляду на вище сказане можна зробити висновок, що режими здійснення державної влади відрізняються великою різноманітністю. Їх специфіка визначається залежністю як від елементів форми держави (абсолютна монархія і унітарна державність тяжіють до більш жорстких, централізованих методів управління, а парламентська республіка і федеративну побудову держави - до введення альтернативних більш демократичних методів впливу), так і від інших об'єктивних і суб'єктивних обставин: національні і історичні традиції, особливості культури, релігії і навіть територіальні розміри держави і т.д.

Отже, кожна держава має свій політичний режим. Політичний режим означає сукупність прийомів, методів, форм, способів здійснення політичної державної влади в суспільстві, характеризує ступінь політичної свободи, правове положення особи в суспільстві і певний тип політичної системи, існуючої в країні.

На сучасному етапі розвитку України питання про форму держави набуває особливого значення, адже воно стосується найважливіших аспектів організації та діяльності молодшої суверенної держави. Тому правильне розуміння відповідних теоретичних положень, що виходять з аналізу світового досвіду державно-правового будівництва, застосування їх до конкретних умов і національних традицій може суттєво сприяти створенню життєздатної форми Української держави, яка забезпечить прогресивний розвиток і розквіт усього суспільства.

Список використаних джерел

1. Теорія держави і права: Підручник / Скакун О.Ф. Пер. з рос. - Харків: Консум, 2001. - 656 с.
2. Кельман М. С., Мурашин О. Г. Загальна теорія держави та права: Підручник. - К.: Кондор, 2005. [Електронний ресурс] - Режим доступу: http://expertprava.ucoz.ru/load/teoriija_derzhavi_ta_prava/elektronni_pidruchniki/zagalna_teoriija_derzhavi_ta_prava_kelman/16-1-0-69
3. Загальна теорія держави і права: / М. В. Цвік, В. Д. Ткаченко, Л. Л. Богачова та ін.; За ред. М. В. Цвіка, В. Д. Ткаченка, О. В. Петришина. - Харків: Право, 2002. - 432 с.
4. Молдован В.В., Чулінда Л.І. - Правознавство: навчальний посібник / МОН. - 2-ге вид. / В.В. Молдован, Л.І. Чулінда - Київ: Центр учбової літератури, 2010. - 184 а

Рошкович О.В., слухач 2-В курсу
навчально-наукового інституту № 4
Національної академії внутрішніх справ
*Науковий керівник: кандидат юридичних
наук Кривицький Ю.В.*

РЕФОРМУВАННЯ ОРГАНІВ ВНУТРІШНІХ СПРАВ ЧЕСЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ: ОКРЕМІ ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ

Наприкінці 2014 р. в Україні розпочато стратегічну реформу Міністерства внутрішніх справ (далі - МВС) України, завдяки якій передбачається перетворення останнього на цивільне правоохоронне багатопрофільне відомство з чітким

розмежуванням політичної та правоохоронної функцій. У зв'язку з цим на особливу увагу заслуговує узагальнення передового зарубіжного досвіду професійної діяльності органів внутрішніх справ (далі - ОВС), включаючи досвід їх реформування, передусім у країнах, які протягом останніх десятиліть вирішували схожі до вітчизняних соціальні, політичні та економічні задачі [1, с.67]. Такою державою виступає Чеська Республіка (далі - ЧР), в якій реформа ОВС проводилася в подібних до українських суспільних умовах на фоні демократизації, ринкових перетворень і державного будівництва.

Як самостійна держава на політичній мапі світу ЧР з'явилася 1 січня 1993 р. унаслідок розпаду Чехословаччини, що складалася з двох соціалістичних республік - Чехії та Словаччини. Питання реформування правоохоронної системи в ЧР постали вкрай гостро. Держава пішла шляхом демілітаризації, децентралізації та деполітизації поліції. Так, здійснення реформ передбачало демілітаризацію МВС ЧР. Центральний апарат МВС став виконувати такі функції: аналітична та експертна діяльність, законодавче забезпечення, розподіл фінансів, урегулювання питань стосовно громадянства й міграції, профілактика злочинності, відповідальність за моніторинг криміногенної ситуації в країні. Як наслідок, діяльність територіальних органів поліції від діяльності профільного міністерства повністю відокремлено. Окрім того, було ліквідовано внутрішні війська, прикордонну охорону, війська швидкого реагування. Замість них створено спільний Федеральний корпус поліції.

З організаційної точки зору поліція ЧР виступає підпорядкованою МВС, але безпосередньо керується начальником поліції, який призначається і звільняється з посади міністром внутрішніх справ за згодою уряду ЧР. Йому та очолюваній ним поліцейській колегії підпорядковуються всі працівники поліції країни, за винятком тих, які виконують завдання в апараті МВС і працівників слідчих підрозділів [2, с. 22]. У свою чергу поліцейські, які розслідують злочини, підпорядковуються лише прокуратурі й суду. Створено муніципальну поліцію, підпорядковану мерам міст (водночас повноваження їх дещо обмежено). Муніципальні інспектори поліції не мають права на арешт або власне розслідування. Здебільшого міські поліцейські

підтримують правопорядок на вулицях і в транспорті. Під час здійснення в МВС ЧР масової люстрації посад позбулися 20 % колишніх співробітників. Їх змінили молоді фахівці, які пройшли навчання в поліцейських школах за кордоном. Нині рівень довіри населення до поліції становить близько 60 %.

Розслідування злочинної діяльності поліцейських покладено на інспекцію внутрішніх справ, що підпорядкована безпосередньо цивільному міністру внутрішніх справ. Запроваджено постійну ротацію кадрів - поліцейські довго не затримуються на одному місці служби.

Із 2008 р. чеською поліцією взято курс на превенцію злочинів. Фахівці відповідного управління оцінюють ризики та спрямовують дії різних відомств на запобігання ситуації. Типовою практикою стало складання на основі такого аналізу соціодемографічного портрета регіону [3, с.118]. Відтоді діє оновлена система індикаторів оцінювання динаміки злочинності й ресурсів профілактики. Це - співвідношення кількості правопорушень і кількості населення за певний період; розподіл злочинів за типом і сценарієм скоєння; структура криміналітету (вік, стать, судимість). У такий спосіб визначають ареали посиленої уваги поліції. Інший напрям перетворень - запровадження системи контролю якості поліцейського сервісу в межах ухваленої 2007 р. Національної програми підвищення якості стандартів роботи держслужб. Цей підхід зафіксовано в Законі ЧР Про поліцію Чеської Республіки від 17 липня 2008 р., у якому запроваджено новий різновид іспиту для майбутніх поліцейських і тих, хто проходить атестацію: тест на відповідальну поведінку. Мета іспиту - визначити, чи не схильний кандидат до зловживання своїми повноваженнями. При цьому варто наголосити на тому, що після реформування правоохоронної системи ЧР зарплати працівникам поліції було суттєво збільшено [3, с. 119].

Отже, за оцінками експертів у ЧР було проведено радикальну реформу ОВС шляхом перетворення їх з карально- репресивної машини на інституцію європейського зразка. Ці зміни здійснювалися комплексно, в контексті значних конституційних перетворень. Основні завдання реформи зводилися до охорони прав і свобод людини та відновлення довіри громадян до ОВС.

Список використаних джерел

1. Зозуля І. В. Теорія і практика реформування системи МВС України : [монографія] / І. В. Зозуля. - Х. : Харків юридичний, 2008. - 480 с.
2. Лемак В. В. Правова реформа в Чехії і Словаччині в умовах постсоціалістичної модернізації: теоретичні і практичні проблеми : автореф. дис. докт. юрид. наук : спец. 12.00.01 Теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень / В. В. Лемак. - Х., 2003. - 40 с.
3. Основні напрями реформування органів внутрішніх справ України в контексті досвіду зарубіжних країн та європейських стандартів діяльності поліції : [аналітичний огляд] / [С. Д. Гусарев, Т. А. Авакян, С. С. Чернявський та ін.]. - К. : Нац. акад. внутр. справ, 2015. - 168 с.

Синиця Т.А., слухач 2-го курсу факультету № 1 навчально-наукового інституту № 4 Національної академії внутрішніх справ
Науковий керівник: кандидат юридичних наук, доцент *Халюк С.О.*

УДОСКОНАЛЕННЯ КОНСТИТУЦІЙНОГО СТАТУСУ ВИЩОЇ РАДИ ЮСТИЦІЇ

Для сучасного українського суспільства, що стало на шлях демократичних перетворень, актуалізується питання ефективного функціонування всіх його інститутів та організацій. Обраний курс до Європейської спільноти вимагає суттєвих перетворень, в тому числі вдосконалення чинного законодавства України. Все це, безумовно, стосується як судової системи в цілому, так і Вищої ради юстиції, зокрема.

Конституція України, виходячи із загальнолюдських цінностей, визначила нові підходи до здійснення судової влади. А тому питання формування суддівського корпусу в Україні залишається актуальним та важливим з огляду на зростання ролі судової влади в житті суспільства, а також перетворенням

судової влади на дієвий механізм по забезпеченню прав і свобод людини. Крім того, закріплений Конституцією України принцип розподілу державної влади на законодавчу, виконавчу та судову, має як наслідок, посилення гарантій незалежності суддів, в тому числі й у сфері створення нового механізму формування суддівського корпусу: добору кандидатів на посади суддів, їх призначення на посаду та звільнення з посади тощо. Всі ці завдання покладаються в тому числі і на Вищу раду юстиції, статус якої зафіксовано у статті 131 Конституції України.

Відповідно до Конституції України правосуддя в Україні здійснюється виключно судами. Делегування функцій судів, а також привласнення цих функцій іншими органами чи посадовими особами не допускаються. Юрисдикція судів поширюється на всі правовідносини, що виникають у державі. Вплив на суддів у будь-який спосіб забороняється. Отже, правосуддя - це вид державної діяльності, за допомогою якого розглядаються і вирішуються питання, пов'язані з порушенням норм права. Тому воно здійснюється від імені держави спеціально уповноваженими органами - судами, які на судових засіданнях у встановленому законом порядку розглядають кримінальні, адміністративні, цивільні, трудові та інші категорії справ. Суд, здійснюючи правосуддя на засадах верховенства права, забезпечує захист гарантованих Конституцією та законами України прав і свобод людини і громадянина, прав і законних інтересів юридичних осіб, інтересів суспільства і держави. З огляду на викладене стає зрозумілим важливість професійно підготовленого суддівського корпусу в Україні.

Утворення Вищої ради юстиції України засновано на світовій практиці. Адже аналогічні органи існують в багатьох країнах світу, майже у всіх країнах Європи, а також СНД. Так, наприклад, в Казахстані - Вища судова рада, у Вірменії - Рада правосуддя, в Грузії - Рада юстиції, у Молдові - Вища рада магістратури, в Іспанії - Генеральна рада судової влади, у Бельгії - Вища рада правосуддя тощо. В Україні Вища рада юстиції - конституційний незалежний орган, який не належить до жодної з гілок державної влади згідно зі статтею 6 Конституції України. Вона здійснює діяльність з формування висококваліфікованого

суддівського корпусу та прийняття рішень про порушення суддями та прокурорами вимог щодо несумісності та їх дисциплінарної відповідальності. Функціонально цей орган пов'язаний з усіма гілками влади.

Визначаючи місце Вищої ради юстиції в Україні у формуванні суддівського корпусу, необхідно вказати на систему нормативних актів, що регулюють її діяльність. При цьому важливо підкреслити, що сфера суспільних відносин, яка регулюється з приводу утворення та функціонування судової влади все більше претендує в останні десятиліття на конституційне закріплення. У більшості випадків вищі органи судового контролю мають конституційний статус, і тенденція їхнього конституціоналізму поступово стає глобальною. Так, Конституція Франції закріпила основні положення утворення та функціонування Вищої ради магістратури (ст. 64, 65). Аналогічним чином вирішено це питання і в Конституції Іспанії (ст. 122.2), яка проголошує, що Генеральна Рада судової влади є вищим органом судової влади в країні. В Україні правовий статус Вищої ради юстиції також визначається Конституцією України і Законом України «Про Вищу раду юстиції», а також внутрішньовідомчими нормативними актами, наприклад, Регламентом Вищої ради юстиції.

Саме Конституція України та зазначені нормативні акти визначають кількісний склад і спосіб формування, сферу відання та вичерпні права і обов'язки Вищої ради юстиції, тобто у них вказуються найзагальніші положення її правового статусу. В інших нормативних документах здійснюється деталізація та конкретизація вказаних положень. Таким чином, за допомогою встановлення компетенції державного органу визначається його місце в системі органів держави.

Конституційний статус Вищої ради юстиції України потребує вдосконалення відповідно до вимог міжнародних актів, адже лише у такий спосіб можна забезпечити професійність та незалежність як судової влади в Україні в загальному, так і суддів безпосередньо.

Ягельська М.М., студент 6-КМ-1А курсу
факультету № 2 навчально- наукового
інституту № 4 Національної академії
внутрішніх справ *Науковий керівник:*
кандидат юридичних наук, доцент
Хальота А.І.

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ В ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СОЮЗ

Європейська інтеграція є шляхом покращення та модернізації економіки України, підвищення конкурентоспроможності вітчизняних товаровиробників, залучення іноземних інвестицій і новітніх технологій, вільний рух робочої сили, товарів і послуг в межах ЄС, а також вихід на спільний європейський ринок. Співробітництво України з ЄС сприятиме наближенню нашої держави до високих європейських стандартів, підвищенню рівня життя та добробуту населення.

Інтеграція України до ЄС є тривалим процесом. Крім політичних, економічних і соціальних проблем в інтеграції України до ЄС не менш важливою проблемою є законодавство України, не гармонізоване до європейських стандартів. Адаптація українського законодавства до європейського має здійснюватись за рахунок реформування української правової системи та поступового приведення її у відповідність із європейськими стандартами, оскільки ці реформи вважаються Європейським Союзом фундаментальними для забезпечення передбачуваності та стабільності ситуації в країні. Серед пріоритетів можна виділити реформу національної безпеки та оборони України, конституційну реформу, реформу системи запобігання та боротьби з корупцією, реформу виборчого законодавства, реформу системи правосуддя, правоохоронних органів, реформу у сфері державного управління, дерегуляцію, реформу державних закупівель, реформу міграційного менеджменту, податкову реформу та зовнішній аудит. Ця адаптація повинна охопити майже усі сфери права, насамперед, такі як приватне, трудове, митне, податкове, фінансове законодавство, законодавство про охорону праці, життя та здоров'я, про інтелектуальну власність, про охорону навколишнього середовища та багато іншого.

Реалізацію реформ в Україні та програм розвитку держави передбачає Стратегія сталого розвитку Україна - 2020, метою реалізації якої є впровадження європейських стандартів життя та вихід України на провідні позиції у світі.

Ратифікація Угоди про асоціацію між Україною та ЄС 16 вересня 2014 року та виконання її вимог - Копенгагенських критеріїв - дає можливість Україні стати в подальшому повноцінним членом в ЄС. Для цього Україні потрібно пройти ще чотири з п'яти етапів, що потрібні для вступу країни до ЄС.

Виступаючи 27 квітня 2015 року в Києві на XVII саміті Україна - ЄС, головним позитивним результатом якого є набрання чинності з 1 січня 2016 року зони вільної торгівлі між Україною та ЄС та введення безвізового режиму цього ж року, Президент України П. Порошенко наголосив, що перспектива членства України в ЄС є стратегічним орієнтиром українських прагнень до перетворення і ключовою метою, заради якої проводяться реформи. Хоча у випадку отримання безвізового режиму з ЄС Україну можуть внести до переліку безпечних країн, громадяни яких не мають права претендувати на статус біженця.

Наївно також думати, що Зона вільної торгівлі з ЄС відкриє для вітчизняних виробників широкий і перспективний ринок Євросоюзу. Перепонами на цьому шляху безперечно стануть неконкурентоспроможність української продукції, невідповідність її євростандартам, неможливість проведення швидкої і масштабної модернізації підприємств, низький рівень інноваційності та технологій, низька продуктивність праці тощо.

До недоліків вступу України в ЄС слід віднести втрату конкурентоспроможності багатьох галузей економіки; складність переходу на європейський рівень цін та стандартів життя; погіршення відносин з країнами СНД; можливе розміщення на території України шкідливих виробництв; проблема незаконної міграції та відтоку кадрів; демографічний спад тощо.

Але не зважаючи на проблеми та труднощі приєднання України до ЄС, Європейська інтеграція має низку переваг. Основними серед яких можуть стати участь України в Європейській колективній безпеці та гарантування територіальної недоторканості України; безвізовий режим на території ЄС, вільна міграція робочої сили, нові ринки збуту для українських товарів, ріст потоку прямих іноземних інвестицій,

зменшення митних тарифів та отримання позитивного сальдо торговельного балансу, ефективний захист прав людини в інституціях ЄС, розвиток технологій, стабільність політичної системи та адаптація національного законодавства із законодавством ЄС, європейська стандартизація виробництва, ріст конкурентоспроможності національних товарів і послуг, розвиток середнього і малого бізнесу тощо.

Євроінтеграція України надасть нові можливості економічного розвитку, відкриє перспективи співробітництва з країнами ЄС та зміцнить позиції України у світовій системі міжнародних відносин, що на сьогодні є найліпшим способом реалізації національних інтересів.

Яворовенко Н.М., студент 6-КМ-1А курсу
факультету № 2 навчально- наукового
інституту № 4 Національної академії
внутрішніх справ *Науковий керівник:*
кандидат юридичних наук, доцент
Калиновський Б.В.

ГЕНДЕРНА НЕРІВНІСТЬ В УКРАЇНІ ЯК ПЕРЕШКОДА НА ШЛЯХУ СТАНОВЛЕННЯ ПРАВОВОЇ ДЕРЖАВИ

Гендерна рівність є однією з ознак правової держави. Держава зобов'язана забезпечувати дотримання прав людини, передбачених міжнародним законодавством. Однак, незважаючи на багатообіцяючі зміни в міжнародному праві та практиці, жінки з усього світу досі стикаються з повсякденною реальністю. Жіночій половині часто бракує засобів та знань, необхідних для використання системи прав людини, для боротьби проти дискримінації.

Тему гендерної нерівності в своїх наукових роботах розглядали як українські вчені так і зарубіжні вчені. Великий внесок в дослідження даної проблеми внесли В. Сакевич, М. Фозикош, Зайцев О., Кись О., Власенко О., Берн Ш., Шваб К., Тайсон Л. та інші. Дана проблема тісно переплітає в собі як юридичні так і соціально-економічні науки.

Принцип статевої рівності закріплює стаття 3 Конституції України і передбачає рівність чоловіків і жінок у всіх сферах

життя. В доповнення до цього Україна ратифікувала низку міжнародних актів, зокрема Декларацію прав людини, прийняту ООН в 1948 році, яка проголошує, що кожна людина, незалежно від статі має право на рівні права. Можна з впевненістю зазначити, що в законодавчому аспекті Україна є досить розвиненою країною, однак досі існують проблеми та перешкоди з реалізацією цих нормативних актів.

Реальна ситуація в країні ще далека від повного подолання нерівності чоловіків і жінок. В Україні станом на 1 січня 2015 року постійно проживає близько 23 мільйонів жінок та 20 мільйонів чоловіків. Держкомстат надає дані про те, що заробіток українок становить лише 73% заробітної плати чоловіків. Жінки в Україні переважно зайняті в соціально важливих, але низько оплачуваних державних секторах: дошкільні заклади, середні школи, де 99% працівників - жінки. Досить відсталою залишається наша країна і стосовно представництва жінок в політиці, займаючи 117 місце серед 134 країн Світу. Політичний вплив жінок складає лише 8% у Верховній Раді України, 35% у Європейському Парламенті, 47% у Швеції, 20% в Польщі. [3]

Україна задля вирішення проблеми гендерної нерівності обрала правильний шлях, беручи за основу приклади країн ЄС та США. Варто зазначити, що досі жодна країна світу не подолала гендерну нерівність, хоча вже прийнята велика кількість законів, програм, декларацій на цю тему. Верховною Радою України у 2005 році було прийнято Закон Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків, який визначив гендерну рівність як рівний правовий статус жінок і чоловіків та рівні можливості для його реалізації, що дозволяє особам обох статей брати рівну участь у всіх сферах життєдіяльності суспільства. Даний закон також передбачив впровадження позитивних дій - спеціальних тимчасових заходів, спрямованих на усунення дисбалансу між можливостями жінок і чоловіків реалізовувати рівні права, надані їм Конституцією та Законами України [1].

Про те, які шляхи пропонує держава Україна для розв'язання даної проблеми найбільш повно описує Державна Програма забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2016 року. Програма пропонує вдосконалення законодавства та приведення його у відповідність

з законодавством Європейського Союзу. Програма також пропонує формування культури гендерної рівності в суспільстві, позитивна дискримінація жінок в сфері зайнятості, дослідження гендерної нерівності як науки.

Однак законодавець не враховує той факт, що проблема гендерної нерівності в ЄС та Україні не завжди має спільну причину, що правова культура та правова свідомість, а також менталітет в країнах ЄС та в Україні не є тотожними, а тому і шляхи мають бути відповідними для української свідомості [2].

Організація Об'єднаних Націй зараховує проблему гендерної нерівності до ряду глобальних і рекомендує державам-членам змінювати існуючі гендерні моделі, які містять в собі систему нерівних цінностей та подвійних стандартів.

Більшість документів запропонованих ООН та іншими міжнародними організаціями містять в собі положення про те, що рівність між чоловіками і жінками сприяє повноцінному соціально-економічному та демографічному розвитку суспільства. До ряду організацій, які мають на меті подолання проблеми статевої дискримінації відносять: ООН - жінки, ЮНІФЕМ, Міжнародна жіноча ліга за мир та свободу, Глобальний фонд для жінок та інші [6].

Беручи до уваги досвід інших країн світу, варто зазначити, що досі не існує жодного суспільства в світі, де до жінок відносились би так само, як і до чоловіків. Жінки складають приблизно половину населення Землі і заслуговують на те, щоб отримати однаковий доступ до охорони здоров'я, освіти, заробітної плати, впливу та політичних прав, як і чоловіки. Відповідно до даних Світового економічного форуму за 2014 рік до подолання гендерної нерівності наблизились Ісландія, Фінляндія, Норвегія, Швеція, Данія. Україна посіла в даному рейтингу 56-е місце поруч з Польщею, Болівією та Хорватією, а Росія аж на 75-ій позиції. Світовий економічний форум прокує, що для повного подолання гендерної нерівності, Світу знадобиться 81 рік [5].

Гендерні відносини тісно переплітаються з загальною соціально-економічною модернізацією суспільства і впровадженням нових технологій, тому нерівність чоловіків і жінок є проблемою, яка потребує негайного вирішення.

Одним з шляхів вирішення проблеми є необхідність інформування жінок про випадки порушення прав жінок та створення позитивних прецедентів в українському законодавстві. Існує потреба в активній участі жінок в політичному житті суспільства, у відстоюванні своїх законних прав та свобод. Варто створити сприятливі умови для працевлаштування жінок, зокрема в політичних структурах, на високих державних посадах, квотування посад для жінок в Кабінеті Міністрів України, Верховній Раді України, дипломатичних представництвах України за кордоном, що сприятиме створенню позитивного іміджу країни на міжнародній арені [4].

Важливим є створення інституту відповідальності за дискримінацію жінок у будь-якій сфері суспільного життя. В боротьбі за свої права та рівність, жінкам варто залучитись підтримкою чоловічого населення країни, які підтримують політику гендерної рівності. Проведення відповідної пропадаганди через медіаресурси може стати початком зародження відповідної правової культури як серед жінок, так і серед чоловіків, які по закону є рівними в своїх правах та свободах.

Гендерна нерівність досі існує в українському суспільстві в більшості сфер нашого життя. Статева дискримінація гальмує розвиток суспільства, що підтверджується наступними наслідками: знижується продуктивність праці, гальмується економічний ріст. Кількість організацій, що борються за права жінок в Україні зростає, а присутність жінок в політиці стрімко знижується. Це свідчить про те, що державна політика в сфері створення паритетних умов чоловіків і жінок є неефективною та погано скоординованою. До того ж українські громадські організації в основному реалізують свої проекти за рахунок закордонних донорських організацій. Жіночій половині країни варто частіше привертати увагу влади та медіа до випадків порушення своїх прав: а також проявляти більш активну життєву позицію.

Список використаних джерел

1. Закон України Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків від 8 вересня 2005 р. № 2866-IV [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2866-15>.

2. Про затвердження Державної програми забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2016 року : Постанова Кабінету Міністрів України від 26 вересня 2013 року № 717 [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/717-2013-%D0%BF>.

3. Державний комітет статистики України. Статистичні таблиці щодо становища жінок і чоловіків в Україні: [Електронний ресурс] - К. - Режим доступу: http://www.hearts.in.ua/articles/heart_statistics/687.php

4. Кісь О. Гендерні аспекти реклами: сексизм як негативний чинник формування гендерних відносин в Україні//Законотворчість: практичні аспекти впровадження принципу рівних можливостей жінок і чоловіків в діяльності Верховної Ради України / Програма сприяння Парламенту II: Програма розвитку законотворчої політики. - К. Москаленко О М. ФОП, 2010 - С. 57-65.

5. The Global Gender Gap Report 2014 [Electronic source]. - Access:<http://reports.wefomm.org/gk>bal-gender-gap-report-2014/rankings/>

6. 7 самых влиятельных женских организаций [Электронный ресурс] : Интернет-портал - М. - Ольга Бахлина - ООО - Форбс - Режим доступа: <http://m.forbes.ru/artide.php?id=125708>.

Шевченко Ю.В., слухач 4-В курсу навчально-наукового інституту № 4 Національної академії внутрішніх справ
Науковий керівник: кандидат юридичних наук, доцент *Варивода В.І.*

РОЛЬ ДЕРЖАВНОЇ ПРИКОРДОННОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ В РЕАЛІЗАЦІЇ МІГРАЦІЙНОГО ЗАКОНОДАВСТВА

Відповідно до Закону України «Про Державну прикордонну службу України» на Державну прикордонну службу України покладаються завдання щодо забезпечення недоторканності державного кордону та охорони суверенних прав України в її виключній (морській) економічній зоні.

Серед основних функцій Державної прикордонної служби України особливе місце посідає участь у протидії незаконній

[міграції](#) на державному кордоні України та в межах контрольованих прикордонних районів.

Державна прикордонної служби України з метою протидії незаконній [міграції](#) створює та забезпечує інформаційні системи, у тому числі банки даних щодо осіб, які перетнули державний кордон України, осіб, які вчинили правопорушення, протидію яким віднесено до компетенції Державної прикордонної служби України, осіб, яким згідно із законодавством не дозволяється в'їзд в Україну або тимчасово обмежується право виїзду з України, недійсних, викрадених і втрачених документів на право виїзду за кордон та в інших випадках, передбачених законами України.

Державна прикордонної служби України взаємодіє з компетентними органами та військовими формуваннями іноземних держав, міжнародними організаціями з питань охорони державного кордону України, протидії незаконній [міграції](#), незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, транскордонній злочинності, контрабандній діяльності.

До системи органів виконавчої влади які забезпечують реалізацію державної політики у сфері захисту державного кордону та охорони суверенних прав України в її виключній (морській) економічній зоні входить Адміністрація Державної прикордонної служби України.

Адміністрація Держприкордонслужби України для виконання покладених на неї завдань має право в установленому порядку:

заслуховувати інформацію керівників центральних та місцевих органів виконавчої влади, підприємств та установ про хід виконання завдань і здійснення заходів з охорони державного кордону, забезпечення дотримання режиму державного кордону, прикордонного режиму і режиму в пунктах пропуску через державний кордон;

представляти Кабінет Міністрів України за його дорученням у міжнародних організаціях та під час укладання міжнародних договорів України;

співпрацювати з іноземними дипломатичними і консульськими установами в питаннях, що належать до компетенції Держприкордонслужби України і стосуються обмеження чи поновлення прав іноземців та осіб без громадянства;

підтримувати в установленому порядку взаємодію з компетентними органами та військовими формуваннями іноземних держав, міжнародними організаціями з питань охорони державного кордону, протидії незаконній міграції, незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, транскордонній злочинності, контрабандній діяльності.

Організація і здійснення перевірки документів громадян України, іноземців та осіб без громадянства, які перетинають державний кордон визначається інструкцією Адміністрацією Держприкордонслужби України. Інструкція визначає загальні засади організації і здійснення перевірки документів громадян України, іноземців та осіб без громадянства, які перетинають державний кордон.

Система перевірки документів громадян України, іноземців та осіб без громадянства, які перетинають державний кордон, складається з трьох рівнів: перший рівень - стандартна перевірка документів; другий рівень - поглиблена перевірка документів; третій рівень - експертне дослідження паспортних документів.

Затримання осіб у пунктах перетину державного кордону у разі незаконного перетинання або спроби незаконного перетинання державного кордону України, порушення прикордонного режиму або режиму в пунктах пропуску через державний кордон України, вчинення злісної непокори законному розпорядженню або вимозі військовослужбовця чи працівника Державної прикордонної служби України або члена громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону, порушення правил використання об'єктів тваринного світу в межах прикордонної смуги та контрольованого прикордонного району, у територіальному морі, внутрішніх водах та виключній (морській) економічній зоні України, порушення правил перебування іноземців та осіб без громадянства в Україні і транзитного проїзду через територію України здійснюється органами прикордонної служби на строк до трьох годин, а в необхідних випадках до трьох діб з повідомленням про це письмово прокурора протягом 24 годин з моменту затримання.

Для тримання та охорони затриманих осіб за рішенням Адміністрації Державної прикордонної служби України

створюються пункти тимчасового тримання затриманих та спеціально обладнані приміщення, які забезпечують виконання цього завдання.

Затримані особи звільняються і вибувають з місць тримання у зв'язку із:

- закінченням термінів адміністративного затримання;
- закінченням термінів затримання особи підозрюваної у вчиненні злочину;
- передаванням до органу міграційної служби України;
- передаванням до інших правоохоронних органів;
- прийняттям правового рішення за фактом правопорушення;
- поміщенням у медичні установи МОЗ України. Затримані особи вважаються вибулими також у зв'язку зі смертю.

Затримання у пунктах перетину державного кордону осіб, підозрюваних у вчиненні злочину регулюється КПК України, Законом України «Про Державну прикордонну службу України», Законом України «Про державний кордон України». Дії посадових осіб органів (підрозділів) охорони державного кордону під час затримання осіб, підозрюваних у вчиненні злочину, без ухвали слідчого судді або суду та порядку подальшої взаємодії органів (підрозділів) охорони державного кордону з органами досудового розслідування регулюються відповідною інструкцією АДПСУ, що погоджена з Генеральною прокуратурою України, МВС, СБУ.

Підставами затримання особи є, якщо цю особу застали під час вчинення злочину або замаху на його вчинення, а якщо безпосередньо після вчинення злочину очевидець, у тому числі потерпілий, або сукупність очевидних ознак на тілі, одязі чи місці події вказують на те, що саме ця особа щойно вчинила злочин.

Уповноважена службова особа без ухвали слідчого судді або суду має право затримати таку особу, підозрювану у вчиненні злочину у сфері охорони державного кордону, за який передбачено покарання у виді позбавлення волі.

Затримання співробітника кадрового складу розвідувального органу України при виконанні ним своїх службових обов'язків і пов'язані з цим особистий обшук та огляд його речей застосовуються тільки в присутності офіційних представників цього органу. Розвідувальні органи України - спеціально уповноважені законом органи на здійснення

розвідувальної діяльності. Розвідувальний орган України може функціонувати як самостійний державний орган, так і у складі центрального органу виконавчої влади.

Розвідувальні органи України здійснюють розвідувальну діяльність у таких сферах:

Служба зовнішньої розвідки України - у політичній, економічній, військово-технічній, науково-технічній, інформаційній та екологічній;

розвідувальний орган Міністерства оборони України - у воєнній, воєнно-політичній, воєнно-технічній, воєнно-економічній, інформаційній та екологічній;

розвідувальний орган спеціально уповноваженого центрального органу виконавчої влади у справах охорони державного кордону - у сферах прикордонної та імміграційної політики, а також в інших сферах, що стосуються питань захисту державного кордону України та її суверенних прав у виключній (морській) економічній зоні.

Розвідувальні органи України є юридичними особами, вони мають дійсне та умовне найменування, відповідні емблеми, печатки і штампи, печатки із зображенням Державного Герба України та своїм найменуванням, рахунки, у тому числі валютні, в банках та інших фінансових установах.

Протокол про затримання особи складається відповідно до вимог КПК України у підрозділі охорони державного кордону посадовою особою.

Копія протоколу про затримання особи негайно після складання під розпис вручається затриманому, а також надсилається прокурору.

Уповноважена службова особа підрозділу, яка здійснила затримання, зобов'язана надати затриманій особі можливість негайно (за першої можливості) повідомити про своє затримання та місцеперебування близьких родичів, членів сім'ї чи інших осіб на вибір цієї особи тощо.

Після складання протоколу про затримання особи начальник органу (підрозділу) охорони державного кордону організовує її тримання.

Про затримання особи, час, обставини, виявлені ознаки злочину негайно, але не пізніше ніж через 30 хвилин з моменту виявлення особи, інформує найближчий орган досудового

розслідування з урахуванням підслідності, центр управління службою органу охорони державного кордону та орган (установу), уповноважений законом на надання безоплатної правової допомоги, а також здійснює реєстрацію цієї інформації у встановленому порядку.

Відповідно до Законів України «Про правовий статус іноземців», «Про державний кордон України», «Про Національну поліцію», «Про Прикордонні війська України», Кримінального кодексу України, Кримінального процесуального кодексу України, Кодексу України про адміністративні правопорушення, постанови Кабінету Міністрів України «Про Правила в'їзду іноземців в Україну, їх виїзду з України і транзитного проїзду через її територію» органах внутрішніх справ та органах охорони державного кордону України ведуться обліки осіб, затриманих за порушення законодавства України про державний кордон.

Об'єктами обліку є іноземці, затримані за порушення режиму державного кордону України, прикордонного режиму, порядку перебування в Україні і транзитного проїзду через її територію, а також особи, затримані за незаконне переправлення іноземців через державний кордон України, порушення порядку оформлення для них документів на право перебування в Україні та порядку надання їм житла, транспортних засобів чи інших послуг.

Облік здійснюється шляхом ведення алфавітних оперативно-довідкових картотек і дактилоскопічних картотек, у тому числі з використанням автоматизованого банку даних та автоматизованих дактилоскопічних інформаційних систем.

Підставами для збору інформації для поставлення осіб на облік є:

- протокол про адміністративне затримання особи відповідно до КУпАП;
- протокол або постанова про затримання особи відповідно до КПК України.

Підставами для поставлення осіб на облік є рішення про притягнення їх до відповідальності.

Секція 2
ПРОБЛЕМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ТА
КРИМІНАЛЬНО-ПРОЦЕСУАЛЬНОГО
ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ

Безуглий Л.А., декан факультету № 1
навчально-наукового інституту № 4
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук

НАЦІОНАЛЬНА ПОЛІЦІЯ УКРАЇНИ У ВИЯВЛЕННІ
Й УСУНЕННІ ПРИЧИН ТА УМОВ ЗЛОЧИНІВ

У сучасних умовах, коли Україна взяла упевнений курс на побудову демократичної правової держави, особливої актуальності набуває захист прав і законних інтересів особи, у тому числі й боротьба зі злочинністю.

Кримінальна ситуація в Україні, яка склалася протягом останнього десятиріччя, вимагає вжиття адекватних заходів щодо протидії злочинності. Стабільна криміналізація суспільства, високий рівень злочинності, значне її омолодження становлять серйозну загрозу для реформ, спрямованих на побудову в нашій країні демократичної, правової, соціальної держави. Для створення належної противаги цим явищам необхідна державна політика, що забезпечуватиме не тільки своєчасне реагування правоохоронних органів на кожний факт вчинення злочину, а й ужиття ефективних запобіжних заходів.

Відповідно до статті 23 Закону України Про Національну поліцію [1] поліцейський виявляє причини та умови, що сприяють вчиненню кримінальних та адміністративних правопорушень, вживає у межах своєї компетенції заходів для їх усунення.

Очевидно, що своєчасне виявлення й усунення причин та умов, що сприяють вчиненню злочину, має не тільки правове значення, а й спричиняє позитивний психологічний вплив, демонструючи прагнення і здатність осіб, які здійснюють кримінальне переслідування, усебічно, повно й об'єктивно встановити всі обставини вчинення злочину, у тому числі його

причини та умови. Необхідно також відзначити соціальне значення їх запобіжної діяльності, оскільки виявлені й усунуті причини та умови, що сприяють вчиненню злочину, не можуть сприяти аналогічному або іншому злочинному діянням.

Сьогодні проблеми запобігання злочинів є актуальними. Проте не можна стверджувати, що названі проблеми є абсолютно новими і не знаходили відображення в науковій літературі. Водночас, протягом багатьох десятиліть тривають напружені дискусії стосовно суті, ознак, алгоритму доказування і багатьох інших аспектів причинного зв'язку між поведінкою людини і завданою шкодою. Ці суперечки викликані потребами практики, тими надзвичайними труднощами, які часто виникають при розв'язанні кримінальних справ, оскільки далеко не завжди очевидно, що шкоду, яку ставлять за вину особі, котра вчинила суспільно небезпечне діяння, спричинила саме вона.

На підставі цього можна зробити висновок про безсумнівну актуальність питання. Сьогодні як ніколи необхідні розроблення і реалізація сучасної концепції протидії злочинності з адекватними механізмами, у межах яких індивідуальна профілактика злочинів зможе посісти гідне місце. У зв'язку з цим, вважаємо, що одним з перших кроків до досягнення поставленої мети має бути формулювання прикладного, практично спрямованого поняття причин та умов, що сприяють вчиненню злочину, а також їх науково обґрунтована класифікація, що може бути використана в діяльності визначених законом суб'єктів.

Кримінологічне визначення причин та умов, що сприяють вчиненню злочину, як правило, містить у собі два взаємозалежних аспекти: антигромадську установку особистості й конкретну життєву ситуацію, що складається до моменту вчинення злочину. При вчиненні умисних злочинів вирішальну роль, як правило, відіграє антигромадська установка, водночас при вчиненні необережних злочинів зростає роль життєвої ситуації.

Детермінанти злочинності слід розкривати не тільки як якісно-визначені, стабільні, цілісні системи, а й в аспекті їх різноманітних функціонально-динамічних зв'язків і взаємодій.

У процесі розвитку сучасної науки розкривається все більше різноманіття форм зв'язку явищ, що виражаються у вигляді співвідношень, які не мають явного і безпосереднього причинного характеру. Дійсно, причинність у кримінології ніколи не реалізується в чистому вигляді, звільненому від присутності інших форм зв'язку, і тільки абстрактно може бути відділена від них. Однак така абстракція може бути плідною й ефективною, оскільки допомагає, зокрема органам поліції, розкрити причинність кримінальних явищ як основи, на якій ґрунтується вся система соціальних явищ. Але коли причинний зв'язок розкритий, працівники поліції повинні знову повернутися до цілісної картини криміногенності, тобто впровадити вивчення причин у складну мережу взаємозалежностей. Усі форми причинного і функціонального зв'язку охоплюються одним поняттям детермінації. Детермінація - вчення про об'єктивний закономірний взаємозв'язок та причинну обумовленість усіх явищ. Вона протистоїть індетермінізму, який заперечує загальний характер причинності.

Діяльність Національної поліції у сучасних умовах, вимагає принципово нового підходу щодо своїх основних функцій, при цьому концептуальним є рівень реалізації головного призначення - забезпечення надійної охорони законних прав та інтересів людини, суспільства і держави

Саме тому значення діяльності щодо запобігання злочинам у сучасному українському суспільстві необхідно розглядати через функцію держави, що демонструє рівень захисту громадян, а не рух слідами вчинених злочинів.

У чинному Кримінальному процесуальному кодексі України

[2] також немає спеціальної норми, яка передбачала б обов'язок органу досудового розслідування виявляти причини й умови вчинення злочину і реагувати на них відповідним поданням (на кшталт ст. 23 і ст. 23-1 у Кримінально-процесуальному кодексі України 1960 року). На нашу думку, це пов'язано з позицією Європейського суду з прав людини у справі Дактарас проти Литви

[3] щодо необхідності суворого дотримання принципу презумпції невинуватості як однієї зі складових вимог справедливого судового розгляду. Зокрема, на думку Суду, виявлення причин і умов

вчинення злочину й реагування на це відповідним процесуальним документом - поданням слідчого, є достатньою підставою для припущення, що посадова особа може вважати підозрюваного або обвинуваченого винним у вчиненні злочину і це може бути свого роду тиском на суд, який постановляє вирок. Саме тому деякі науковці (Звирбуль В.К., Сахаров А.Б. та ін.) та практики вважають, що слідчий не повинен виявляти причини й умови вчинення злочину і реагувати на них у кримінальному процесі [4-5].

З таким підходом погодитись не можна, слідчий може і повинен брати участь у запобіганні злочинам, позаяк у сьогоденних умовах це необхідно робити: 1) у межах повноважень, передбачених існуючими завданнями [1]; 2) відповідно до вимог КПК України [2], який надає слідчому ще більше можливостей з запобігання злочинам кримінально-процесуальними засобами. Фактично вся діяльність слідчого у кримінальному процесі повинна бути спрямована на запобігання злочинам.

Список використаних джерел

1. Про Національну поліцію : Закон України від 2 лип. 2015 р. № 580-УП.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квіт. 2012 р. // Відомості Верховної Ради України. - 2013. - № 9-10, № 11-12, № 13. - Ст. 88 [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.
3. Дактарас проти Литви. Рішення Європейського суду з прав людини від 24.11.2000 р.
4. Звирбуль В. К. Деятельность следователя по предупреждению преступлений: автореф. дисс. на соискание науч. степени канд. юрид. наук: спец. 12.00.09 Уголовный процесс и криминалистика; судебная экспертиза / В. К. Звирбуль. -М., 1963. - 26 с.
5. Сахаров А. Б. О личности преступника и причинах преступности в СССР / А. Б. Сахаров. - М. : Юридическая литература, 1961. - 279 с.

Омельченко О.Є., професор кафедри кримінального процесу Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент;
Самарський С.С., оперуповноважений Дніпровського УП ГУ Національної поліції в м. Києві

АНАЛІЗ ПРОЦЕСУАЛЬНОГО СТАТУСУ ПОТЕРПІЛОГО В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ

Сучасний стан розвитку законодавчої діяльності в Україні являється недостатнім для виконання покладених на державу завдань, щодо побудови демократичної, соціальної, правової держави, а саме створення системи гарантій прав людини з метою своєчасного забезпечення її права на доступ до правосуддя та судовий захист, розширення і зміцнення правового статусу постраждалої особи, вдосконалення процесуального механізму реалізації прав потерпілих. Одним із пріоритетних завдань держави є захист та поновлення прав особи, якій злочином завдано шкоди, - особи, яка в порушеному кримінальному провадженні має підстави визнаватись і визнається потерпілою.

Згідно зі статтею 3 Конституції України людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканість і безпека являються найвищою цінністю. Держава бере на себе обов'язок забезпечення прав і свобод людини. З цим обов'язком кореспондується право кожного вимагати від органів державної влади захисту його прав і свобод. Реалізація положень Конституції вимагає відповідності норм кримінального судочинства для захисту прав і свобод осіб, які потерпіли від злочинного посягання.

Законодавець в новому КПК України вніс зміни в процесуальний статус потерпілого у кримінальному провадженні, розширивши круг суб'єктів, які можуть набувати статус потерпілого та з'явився новий суб'єкт - юридична особа.

На сучасному етапі прогалиною нового законодавства є те, що у провадженні про незакінчений злочин особа визнається потерпілою лише за умови фактичного заподіяння їй моральної,

фізичної або майнової шкоди. Потерпілим визнається особа, якій реально заподіяна шкода лише злочином, не враховуючи можливість заподіяння шкоди в результаті вчинення суспільнонебезпечного діяння неосудною або неповнолітньою особою. Отже, потерпілим має визнаватися особа, коли є підстави вважати, що відносно неї вчинено незакінчений злочин.

На мій погляд Новий КПК на відміну від старого звужив права потерпілого, а саме - право на ознайомлення з усіма матеріалами справи. Сьогодні потерпілий згідно (п. 1. ч. 11 ст. 56 КПК) має право знайомитися з матеріалами, які безпосередньо стосуються вчиненого щодо нього кримінального правопорушення. Я вважаю доцільним залишити права потерпілого на ознайомлення з матеріалами справи згідно старої редакції КПК.

Ст. 59 Конституції України проголошує: Кожен вільний у виборі захисника своїх прав, що я вважаю повинно знайти законодавче відображення в КПК. На відміну від старого, Новий КПК у ст. 58 порушує конституційні права. Сьогодні представником потерпілого може бути лише юридична особа, яка має право бути захисником у кримінальному провадженні, тобто адвокат. Тому я вважаю доцільним привести ст. 59 КПК у відповідність до ст. 59 Конституції України.

В Новому КПК з'явилося право (п. 10. ст. 56 КПК), що передбачає відшкодування потерпілому завданої злочином шкоди за рахунок Державного бюджету, але в окремих випадках (ч. 3 ст. 127 КПК). В українському законодавстві це явище не являється новим, ст. 117 та 1207 передбачає відшкодування потерпілій особі за рахунок держави шкоди, це закладено в основі Конституції України (ч. 2 ст. 3), що захист прав люди є головним обов'язком держави. Така ситуація значною мірою причинена відсутністю ефективного правового механізму відшкодування потерпілим майнової, фізичної та моральної шкоди. Законодавцем була зроблена спроба створення такого механізму у Проекті закону від 27.10.2010 р, але він не був прийнятий.

Тому на данному етапі розвитку нашої держави є необхідним:

по-перше, створення державної програми закладеної у бюджеті з урахуванням росту злочинності в державі на відшкодування за рахунок держави матеріальної, фізичної та

моральної шкоди фізичним та юридичним особам, які потерпіли від злочину;

по-друге ч. 1 ст. 75 КК України Звільнення від відбування покарання з випробуванням доповнити п. 2, яким передбачити, що обов'язковою обставиною звільнення від відбування покарання з випробуванням є - добровільне відшкодування засудженим завданого збитку або усунення заподіяної шкоди.

Ігнатюк О.В., заступник голови
Апеляційного суду Київської області,
кандидат юридичних наук

НЕГЛАСНІ СЛІДЧІ (РОЗШУКОВІ) ДІЇ: ПЕРСПЕКТИВИ ТА ПРОБЛЕМИ

Впровадження законодавцем негласних слідчих (розшукових) дій в процесуальну систему нашої держави дає змогу суспільству сприймати такий інструментарій правоохоронної діяльності як запоруку забезпечення правопорядку в державі та захисту прав і свобод людини та громадянина, а не як свавільне втручання в приватне життя [1].

Негласні слідчі (розшукові) дії утворюють окремий кримінально-процесуальний інститут, правовому регулюванню якого присвячений розділ 21 КПК України 2013 р. Чинний КПК України дає визначення негласних слідчих (розшукових) дій як різновиду слідчих (розшукових) дій, відомості про факт та методи проведення яких не підлягають розголошенню та проводяться у випадках, якщо відомості про злочин та особу, яка його вчинила, неможливо отримати іншим способом. Відповідно до цього законодавчого визначення можна зробити висновок [2, с. 272], що за своїм змістом негласні слідчі (розшукові) дії не відрізняються від оперативно-розшукових заходів, передбачених Законом України «Про оперативно-розшукову діяльність» та відповідними відомчими правовими актами. Водночас слід звернути увагу на те, що на відміну від оперативно-розшукових заходів, перелік яких у Законі України «Про оперативно-розшукову діяльність» не визначений, у чинному КПК України закріплено вичерпний перелік негласних слідчих (розшукових) дій: аудіо- та відеоконтроль особи (ст. 260), накладення арешту на кореспонденцію (ст. 261), огляд і виїмка кореспонденції

(ст. 262), зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж (ст. 263), зняття інформації з електронних інформаційних систем (ст. 264), обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння (ст. 267), установлення місцезнаходження радіоелектронного засобу (ст. 268), спостереження за особою, річчю або місцем (ст. 269), аудіо- та відеоконтроль місця (ст. 270), контроль за вчиненням злочину (ст. 271) та виконання спеціального завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації (ст. 262) [3].

КПК України визначає суб'єктів, які приймають рішення про проведення негласних слідчих (розшукових) дій, якими є слідчий та прокурор (ч. 3 ст. 246 КПК України), а також суб'єктів, яким надається право проводити негласні слідчі (розшукові) - слідчого, або за його дорученням співробітників оперативних підрозділів (ч. 6 ст. 246 КПК України). Важливим та дієвим засобом забезпечення законності проведення негласних слідчих (розшукових) дій, передбачених ст. 260, 261, 262, 263, 264, 267, 268, 269, 271, 274 КПК України, є судовий контроль, який здійснює слідчий суддя, за рішенням якого проводяться зазначені дії (ст. 247, 248, 249, 250 КПК України). Чинний КПК визначив підстави проведення негласних слідчих (розшукових) дій (ст. 246), порядок, строки розгляду клопотань про дозвіл на проведення негласної слідчої (розшукової) дії, зміст таких клопотань та строк дії ухвали слідчого судді про дозвіл на її проведення (ст. 248, 249), вимоги до постанови слідчого, та прокурора про проведення негласних слідчих (розшукових) дій (ст. 251), передбачив можливість проведення негласної слідчої (розшукової) дії до постановлення ухвали слідчого судді (ст. 250), визначив правила фіксації ходу та її результатів (ст. 252), заходи щодо захисту інформації, отриманої в результаті проведення негласних слідчих (розшукових) дій (ст. 254) та інформації що не використовується у кримінальному провадженні (ст. 255), загальні засади використання результатів негласних слідчих (розшукових) дій у доказування (ст. 256) та в інших цілях або передання інформації (ст. 256). Більш докладніше проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінально-процесуальному доказуванні регламентовано Інструкцією про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні, затвердженою

спільним наказом Генеральної прокуратури України, МВС України, СБ України, Міністерством фінансів України, Адміністрацією ДПС України та Міністерством юстиції України від 16 листопада 2012 р. № 114/1042/516/1199/936/1681/51 [3]

Підсумовуючи викладене, зазначимо, що новий інститут негласних слідчих (розшукових) дій як ефективний засіб кримінально-процесуального доказування, потребує постійного удосконалення як процесуальної форми, з урахуванням практики його застосування, так і удосконалення організаційно- тактичних засад його реалізації у правозастосовний процес [2, с. 272-273].

Список використаних джерел

1. Негласні слідчі (розшукові) дії. Глава 21 Кримінального процесуального кодексу України (в схемах і таблицях): наочний посібник, вид-во, 2014. - 102 с.
2. Погорецький М. А. Негласні слідчі (розшукові) дії: проблеми провадження та використання результатів у доказуванні / М.А. Погорецький // юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ. - К., 2013. - Вип. № 1. - С. 270-276.
3. Кримінальний процесуальний кодекс України (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2013, № 9-10, № 11-12, № 13, ст.88).

Бондаренко В.В., здобувач наукової лабораторії з проблем досудового розслідування Національної академії внутрішніх справ

**ОБСТАВИНИ, ЯКІ ПІДЛЯГАЮТЬ ДОКАЗУВАННЮ
ПІД ЧАС ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ,
ПОВ'ЯЗАНИХ ЗІ ЗНИЩЕННЯМ, ПІДРОБКОЮ
АБО ЗМІНОЮ НОМЕРІВ ВУЗЛІВ ТА АГРЕГАТИВ
ТРАНСПОРТНОГО ЗАСОБУ**

Боротьба з правопорушенням у сфері безпеки дорожнього руху є важливим загальнодержавним завданням. У вирішенні цього завдання особливе місце займає діяльність Державтоінспекції та інших служб органів внутрішніх справ, яка спрямована на швидке і повне розкриття дорожньо- транспортних злочинів та встановлення винних осіб за умови

додержання законності. Більшість питань, які виникають по такій категорії кримінальних проваджень, вимагає від осіб, що проводять досудове слідство, високих професійних якостей. Крім юридичної підготовки, їм необхідні знання в галузі криміналістики, судової медицини, психології, організації дорожнього руху та ін.

Незаконне заволодіння автотранспортними засобами з їх подальшою легалізацією шляхом підробки або знищення ідентифікаційних позначень як різновид кримінального бізнесу завдяки своїй прибутковості вважається надзвичайно привабливим для злочинців.

Розслідування будь-якого злочину згідно з нормами кримінального процесуального законодавства розпочинається з відкриття кримінального провадження, а саме внесення відомостей про кримінальне правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань після чого починається початковий етап, який охоплює період досудового розслідування, під час якого проводяться слідчі (розшукові) дії, негласні слідчі (розшукові) дії, встановлюються обставини події, ознаки злочину, які необхідні для визначення слідчих ситуацій, побудови версій, планування розслідування, розшуку та затримання злочинця тощо [1, с. 366].

Специфіка початкового етапу розкриття і розслідування протиправної діяльності, передбаченої ст. 290 КК України, обумовлена комплексом обставин, які необхідно встановити на етапі проведення попередньої перевірки, що передує відкриттю кримінального провадження.

Слід зазначити, що метою кримінального процесуального доказування є встановлення об'єктивної істини. Її досягнення можливе лише тоді, коли при кримінальному провадженні з достатньою повнотою і достовірністю будуть встановлені всі факти і обставини, які мають значення для правильного вирішення матеріалів. Сукупність таких фактів і обставин утворюють предмет доказування [2, с. 18].

Предмет доказування визначений ст. 91 КПК України - це сукупність передбачених кримінальним процесуальним законом обставин, які потрібно встановити по кожному кримінальному провадженню і які мають правове значення для правильного

його вирішення по суті. Обставини, які підлягають доказуванню у кримінальному провадженні

У кримінальному провадженні підлягають доказуванню:

1) подія кримінального правопорушення (час, місце, спосіб та інші обставини вчинення кримінального правопорушення);

2) винуватість обвинуваченого у вчиненні кримінального правопорушення, форма вини, мотив і мета вчинення кримінального правопорушення;

3) вид і розмір шкоди, завданої кримінальним правопорушенням, а також розмір процесуальних витрат;

4) обставини, які впливають на ступінь тяжкості вчиненого кримінального правопорушення, характеризують особу обвинуваченого, обтяжують чи пом'якшують покарання, які виключають кримінальну відповідальність або є підставою закриття кримінального провадження;

5) обставини, що є підставою для звільнення від кримінальної відповідальності або покарання;

6) обставини, які підтверджують, що гроші, цінності та інше майно, які підлягають спеціальній конфіскації, одержані внаслідок вчинення кримінального правопорушення та/або є доходами від такого майна, або призначалися (використовувалися) для схилення особи до вчинення кримінального правопорушення, фінансування та/або матеріального забезпечення кримінального правопорушення чи винагороди за його вчинення, або є предметом кримінального правопорушення, у тому числі пов'язаного з їх незаконним обігом, або підшукані, виготовлені, пристосовані або використані як засоби чи знаряддя вчинення кримінального правопорушення;

7) обставини, що є підставою для застосування до юридичних осіб заходів кримінально-правового характеру [3].

Правильне визначення цих обставин, їх всебічне, повне і об'єктивне дослідження дозволяють встановити пізнавальну програму у конкретному провадженні, що значно підвищує ефективність кримінального судочинства [4].

Список використаних джерел

1. Лісова А. Типові слідчі ситуації початкового етапу розслідування зґвалтування / А. Лісова // Право України. - К., - 2011. - № 8. - С. 366-373.

2. Стахівський С.М. Теорія і практика кримінального процесуального доказування: Монографія / С.М. Стахівський. - К., 2005. - 271 с.

3. Кримінальний процесуальний кодекс України, Закон України «Пронесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Кримінального процесуального кодексу України» : чинне законодавство з 19 листоп. 2012 р. (офіц. текст). - К. : Паливода А. В., 2012. - 382 с. (із змінами, внесеними від 13.05.2014 р., підстава № 1261-УП).

4. Теория доказательств в советском уголовном процессе. - М., 1

Бублик М.В., ад'юнкт кафедри
криміналістики та судової медицини
Національної академії внутрішніх справ

ЗАКОНОДАВЧЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИНАМ, УЧИНЕНИМ НА ҐРУНТІ РАСОВОЇ, НАЦІОНАЛЬНОЇ ЧИ РЕЛІГІЙНОЇ НЕТЕРПИМОСТІ

Розбудова та розвиток України як сучасної цивілізованої європейської держави вимагає, передусім, всебічного захисту конституційних прав та свобод людини і громадянина. Стаття 3 Конституції України [1] проголошує, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканість і безпека визначаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Також, стаття 24 Основного Закону визначає, що громадяни мають рівні конституційні права і свободи та є рівними перед законом. Не може бути привілеїв чи обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками.

Подальший цивілізований, демократичний розвиток країни вимагає державних гарантій співіснування на території України представників понад 140 національностей. Досягти цього можна збалансуванням інтересів окремих груп та суспільства в цілому. Сучасне етнічне та релігійне різноманіття громадян України, які зберегли себе як національні спільноти зі своєю культурою, мовою, традиціями, віросповіданням, свідчить про позитивну

спрямованість державної політики нашої країни. Проте, тенденційне зростання етнічної та релігійної напруженості та ненависті призводить до зростання злочинності на цьому ґрунті. Одним із завдань кримінального законодавства України є правове забезпечення охорони прав і свобод людини і громадянина. Норми кримінального права опосередковано регулюють у державі суспільні відносини, шляхом встановлення кримінально-правових норм і передбачення покарань за їх порушення. Однак, в Україні залишається недостатньо розробленою проблема профілактики злочинів, які вчиняються на ґрунті расової, національної чи релігійної нетерпимості.

Причини та умови злочинності єдині для всіх держав. Це - культурні, етнічні, мовні, релігійні або інші протиріччя суспільства. Чим гостріші такі протиріччя, тим вища злочинність. При цьому фахівці правової галузі вбачають завданням попередження злочинності лише в її стримуванні на певному рівні.

Оскільки кожна держава є унікальною, то копіювання позитивного досвіду попередження таких злочинів в інших країнах, на жаль, є неможливим. Україна мусить мати свою, сучасну й науково обґрунтовану систему профілактики злочинів скоєних за мотивом расової, національної чи релігійної нетерпимості.

На Всесвітній конференції з боротьби проти расизму, расової дискримінації, ксенофобії та пов'язаної з ними нетерпимості (The World Conference against racism, racial discrimination, xenophobia and related intolerance, 2009), у доповіді Комісії ООН з прав людини констатувалося, що у світі в цілому за останні роки спостерігається швидке зростання випадків проявів нетерпимості, дискримінації, расизму і ксенофобії у формі відкритого насильства, які, зокрема, направлені на мігрантів, практично в кожному регіоні світу [2].

В Україні спостерігається збільшення проявів ксенофобії - етнічної, політичної, релігійної. Причини відповідних тенденцій полягають у зростанні соціальних та економічних проблем у суспільстві, неефективній політиці профілактики відповідних явищ у молодіжному середовищі. За даними моніторингу Конгресу національних громад України (КНГУ) щодо кількості зафіксованих нападів на ґрунті етнічної та расової ненависті, у 2012 році в Україні було зафіксовано 19 нападів, у 2013 році -

25 нападів, у 2014 році (не враховуючи випадки, які сталися на окупованій території) - 24 напади [3].

Моніторинг Уповноваженого з прав людини також засвідчив зростання в суспільстві негативних тенденцій щодо проявів ксенофобії, релігійної, національної та расової нетерпимості. Так, в одному з пунктів Третьої доповіді по Україні Європейської комісії проти расизму та нетерпимості зазначено, що іноземні студенти стають мішенню нападів расистського характеру, які вчиняють члени груп скінхедів як у межах, так і поза межами університетських містечок (у метро, клубах, ресторанах тощо) [4].

Україна, як член Ради Європи та ОБСЄ, ратифікувала значну частину міжнародних документів, прийнятих європейською спільнотою з метою захисту уразливих категорій населення (мігранти, етнічні меншини) від проявів расизму та ксенофобії, а саме: Декларацію ЮНЕСКО про расу та расові забобони (1978 р.); Декларацію принципів толерантності (ЮНЕСКО, 1995 р.); Європейську соціальну хартію (1996 р.). Крім того, з метою запобігання поширенню ксенофобії, расистської та антисемітської інформації через комп'ютерні системи, у квітні 2005 року Україною був підписаний Додатковий протокол до Конвенції про кіберзлочинність, що стосується криміналізації дій расистського та ксенофобського характеру, вчинених через комп'ютерні системи.

Крім того, Верховною Радою України 5 листопада 2009 р. був прийнятий Закон України Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо відповідальності за злочини з мотивів расової, національної чи релігійної нетерпимості [5], яким було внесено зміни до статей 115, 122, 126, 127, 161, 300 КК України в частині встановлення

відповідальності за злочини, вчинені з мотивів расової, національної чи релігійної нетерпимості. Метою даного закону є створення більш чітких передумов для невідворотності й належного рівня покарання за ряд злочинних дій з мотивів расової, національної чи релігійної нетерпимості. Конкретизація й чітке віднесення злочинів вчинених з мотивів расової, національної чи релігійної нетерпимості до статей Кримінального кодексу України та фіксація їх у частинах, які

прописують обтяжуючі обставини, допоможе уникнути двозначності при кваліфікації злочинів.

Таким чином, проходить активний рух нашої країни до створення правової бази щодо протидії злочинам учинених на ґрунті расової, національної чи релігійної нетерпимості.

Список використаних джерел

1. Конституція України від 28.06.1996 р. [Електронний ресурс] - Режим доступу до ресурсу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.
2. Мазука Л. Оптимізація державної політики щодо попередження та протидії проявам ксенофобії та расизму в Україні / Л. Мазука [Електронний ресурс] - Режим доступу до ресурсу : <http://old.niss.gov.ua/monitor/September09/17.htm>.
3. Інформаційно-аналітична доповідь по результатах моніторингу [Електронний ресурс] - Режим доступу до ресурсу : http://vaadua.org/sites/default/files/files/Xenophobia_in_Ukraine_2014_rus.pdf.
4. Третя доповідь по Україні: прийнята 29 червня 2007 р./ Європейська Комісія проти расизму та нетерпимості [Текст]. - Страсбург, 2008. - 68 с. [Електронний ресурс]. - Режим доступу до ресурсу : <http://eu.prostir.ua/library/9074.html>.
5. Закон України Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо відповідальності за злочини з мотивів расової, національної чи релігійної нетерпимості № 1707-VI від 5.11.2009 р. [Електронний ресурс] - Режим доступу до ресурсу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1707-17>.

Кравченко Н.С., ад'юнкт кафедри
кримінального процесу Національної
академії внутрішніх справ

**ПОТЕРПЛИЙ ЯК СУБ'ЄКТ ДОКАЗУВАННЯ
ЦИВІЛЬНОГО ПОЗОВУ В КРИМІНАЛЬНОМУ
ПРОВАДЖЕННІ**

Позовна форма захисту порушених кримінальним правопорушенням прав та інтересів потерпілих осіб, а також розгляд та вирішення цивільного позову в кримінальному провадженні, й на сьогодні залишається актуальним питанням в

науці про кримінальне судочинство та в кримінальному процесуальному законодавстві України. Більш цього, однією з актуальних проблем кримінального процесуального права є проблема визначення процесуального статусу такого учасника кримінального провадження, як потерпілий, а також його процесуальної функції та ролі у доказуванні цивільного позову.

Під час досудового розслідування активність потерпілого залежить, перш за все, від розуміння суті наданих йому кримінальним процесуальним законом прав. Тому, з урахування загальноосвітнього та культурного рівня, віку громадянину (потерпілому у кримінальному провадженні) слід у доступній формі роз'яснити значення таких термінів, як докази, клопотання, відвід, заходи забезпечення кримінального провадження, цивільний позов та ін. Нерідко на практиці формально проводиться роз'яснення прав без необхідних пояснень і зводиться до одержання підпису потерпілого про вручення йому пам'ятки про права й обов'язки.

Потерпілого (його представника) можна розглядати як суб'єкта доказування, що має протилежний підозрюваному процесуальний інтерес у кримінальному провадженні. Разом з тим, права, якими він наділений забезпечують обвинувальний характер його діяльності, але він може обрати й інший її напрям. У практиці інколи зустрічаються випадки, коли потерпілий сприяє з'ясуванню обставин, що свідчать на користь підозрюваного.

Проаналізувавши різні думки вітчизняних та зарубіжних вчених відносно статусу потерпілого у кримінальному провадженні, а також з урахуванням норм кримінального процесуального закону України та практичного досвіду, на наш погляд, в межах провадження потерпілий є суб'єктом реалізації функції обвинувачення тому, що внаслідок вчинення кримінального правопорушення його особисті права та інтереси було порушено. Особисту зацікавленість в кримінальному провадженні формує саме відновлення власних прав та інтересів, що й визначає діяльність потерпілого як обвинувальну в рамках реалізації засади (принципу) диспозитивності. Тобто, реалізація потерпілим функції обвинувачення є його правом, а не обов'язком, що суттєво відрізняє потерпілого від слідчого та прокурора, діяльність яких щодо здійснення функції

обвинувачення є обов'язковою у кримінальному провадженні і відбувається в рамках засади (принципу) публічності.

Таким чином, потерпілий, де-юре, є суб'єктом доказування цивільного позову в кримінальному провадженні, тому він має право здійснювати доказування підстав та предмету заявленого ним позову в провадженні як під час досудового розслідування, так і під час судового розгляду. Однак, де-факто, для цього він суттєво звужений в правах.

Дія загальних правил доказування означає, що потерпілий повинен сприяти органам досудового розслідування, прокурору та суду у встановленні характеру і розміру заподіяної кримінальним правопорушенням шкоди, тобто у збиранні доказів цивільного позову. В цьому випадку йде мова про моральний обов'язок потерпілого, який підтримує обвинувачення в суді, обґрунтувати свої твердження і претензії. Проте, з точки зору доказування, це - суґубо моральні категорії, які не тягнуть процесуальних наслідків.

Отже, доцільно говорити не про самостійний обов'язок доказування цивільного позову потерпілим (його представником), а про право доказування своїх позовних вимог (оскільки законом не передбачено жодної санкції за невиконання потерпілим такого обов'язку). При цьому, зазначений учасник кримінального провадження має виконувати свої обов'язки та вимоги осіб, які здійснюють провадження, навіть в тому разі, коли він відмовився від пред'явленого цивільного позову і вже не приймає участі в доказуванні.

На нашу думку, діяльність потерпілого як суб'єкта доказування цивільного позову у кримінальному провадженні полягає в:

1) участі в доказуванні підстав, виду та розміру цивільного позову за допомогою подання органу, що веде провадження, відповідних доказів;

2) прийнятті участі у слідчих (розшукових) діях та інших процесуальних діях, пов'язаних із встановленням характеру та розміру заподіяної шкоди;

3) участі у безпосередній перевірці відповідних доказів, оскільки потерпілий зацікавлений у відшкодуванні (компенсації) завданої кримінальним правопорушенням шкоди, що стимулює його брати активну участь у доказуванні підстав та розміру пред'явленого цивільного позову.

Кастарнов Д.Б., ад'юнкт кафедри
кримінального процесу Національної
академії внутрішніх справ

ДОКАЗУВАННЯ ОБСТАВИН, ЩО ХАРАКТЕРИЗУЮТЬ ОСОБУ ПІДОЗРЮВАНОГО (ОБВИНУВАЧЕНОГО) В КОНТЕКСТІ ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТАНДАРТІВ

Протягом усієї історії людства питання боротьби зі злочинністю посідали чільне місце у здійсненні та реалізації державної політики. Особливого значення набуває ця проблема в умовах, коли Україна проголосила курс на побудову суверенної, незалежної, демократичної, соціальної, правової держави (ст. 1 Конституції України). Принцип верховенства права є домінуючим у системі засад кримінального провадження, відповідно до якого людина, її права та свободи визнаються найвищими цінностями та визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Принцип верховенства права у кримінальному провадженні застосовується з урахуванням практики Європейського суду з прав людини (ст. 8 КПК України).

Однією з форм міжнародної інтеграції у боротьбі зі злочинністю, що поширюється за межі держави, є об'єднання зусиль правоохоронних органів у діяльності міжнародних організацій, що мають повноваження з координації зусиль у боротьбі зі злочинністю. Важливе місце у цьому напрямку належить законодавчому положенню, згідно з яким під час кримінального провадження суд, слідчий суддя, прокурор, керівник органу досудового розслідування, слідчий, інші службові особи органів державної влади зобов'язанні неухильно додержуватися вимог Конституції України, Кримінального процесуального кодексу України, міжнародних договорів, згода на обов'язковість, яких надана Верховною Радою України, а у разі, якщо норми Кримінального процесуального кодексу України суперечать міжнародному договору, застосовуються положення відповідно міжнародного договору України (ст. 9 КПК України).

Зважаючи на це, особливої уваги набуває діяльність одного з центральних суб'єктів провадження - слідчого. Саме слідчий має забезпечити виконання завдань кримінального провадження, щодо охорони прав, свобод та законних інтересів

учасників кримінального провадження. Їх реалізація можлива лише за умови доказування обставин, що становлять зміст предмета доказування, з поміж яких особливе місце належить обставинам, які впливають на ступінь тяжкості вчиненого кримінального правопорушення, характеризують особу підозрюваного (обвинуваченого), обтяжують чи пом'якшують покарання. В умовах євроінтеграційних прагнень нашої держави вирішення кримінально-правових конфліктів неможливе без урахування Європейських стандартів кримінального судочинства та врахування обставин, що характеризують особу підозрюваного (обвинуваченого).

Аналіз чинного законодавства дозволяє зробити висновок про те, що із обставинами, які характеризують особу підозрюваного (обвинуваченого), закон пов'язує вирішення таких кримінально-правових питань, як визначення виду покарання (ст.ст. 50-64 КК України), призначення покарання (ст.ст. 65-73 КК України), наявність обставин, що пом'якшують (ст. 66 КК України) або обтяжують покарання (ст. 67 КК України), призначення більш м'якого покарання, ніж передбачено за даний злочин (ст. 69 КК України), звільнення від відбування покарання з випробуванням (ст. 75 КК України), звільнення від покарання (ст. ст. 74-87 КК України) та ін.

Особливого значення набувають обставини, що характеризують особу підозрюваного (обвинуваченого), для вирішення питання про призначення покарання за сукупністю злочинів (ст. 70 КК України). Якісний судовий розгляд справи можливий лише за умови, коли під час досудового розслідування всебічно і повно будуть встановлені дані про цю особу. Так, наприклад до таких відомостей належать обставини, пов'язані з колишніми судимостями особи. Водночас даних лише про колишні судимості підозрюваного (обвинуваченого) недостатньо, необхідно, щоб при проведенні досудового розслідування слідчий з'ясував відомості про поведінку підозрюваного (обвинуваченого) в місцях позбавлення волі, про ставлення його до праці підчас відбування покарання за раніше вчиненні кримінальні правопорушення, про обставини, в силу яких мав місце виправний вплив.

Низка питань кримінально-процесуального характеру може бути вирішена лише за умови, що у кримінальному провадженні

будуть встановлені необхідні властивості особи підозрюваного (обвинуваченого). До їх числа слід віднести перш за все ті, які дозволяють вірно обрати форму досудового розслідування. Згідно ч. 1 ст. 503 КПК України кримінальне провадження щодо застосування примусових заходів медичного характеру, передбачених законом України про кримінальну відповідальність, здійснюється за наявності достатніх підстав, а саме:

1) особа вчинила суспільно небезпечне діяння, передбачене законом України про кримінальну відповідальність, у стані неосудності;

2) особа вчинила кримінальне правопорушення у стані осудності, але захворіла на психічну хворобу до постанови вироку.

Крім цього, за наявності відомостей, що підозрюваний (обвинувачений) є неповнолітнім, або в силу фізичних чи психічних вад не може самостійно здійснювати своє право на захист, або не володіє мовою, якою ведеться провадження у кримінальному провадженні, слідчий зобов'язаний забезпечити участь захисника (ст.ст. 48-49 КПК України), а у відповідних випадках - перекладача (ч. 1 ст. 68 КПК України), педагога (психолога) (ч. 1 ст. 226 КПК України), законного представника (ст. 227, КПК України).

Властивості особи підозрюваного (обвинуваченого) враховуються і при обранні щодо нього запобіжного заходу. Згідно ст. 178 КПК України при вирішенні питання про необхідність обрання запобіжного заходу, щодо підозрюваного (обвинуваченого) і визначення його виду, повинні враховуватися тяжкість злочину, відомості про особу підозрюваного (обвинуваченого), його вік, стан здоров'я, сімейний стан, рід занять та інші обставини. Не встановлення однієї з перерахованих обставин перешкоджатиме вірному вирішенню питання про обрання запобіжного заходу. Цілком зрозуміло, що при обранні запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою (ч. 1 ст. 183 КПК України) слід докладати копії витягів з ЄРДР та повідомлення про підозру, копії протоколів затримання, допитів підозрюваного, а також наявні докази, що підтверджують обставини, які свідчать про необхідність обрання особі запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою (відомості про особу підозрюваного (обвинуваченого), довідки про

судимість, дані про можливість особи переховуватися від слідства, про погрози на адресу потерпілих, свідків тощо.

Проаналізувавши положення норм ст. 183 КПК України, можна зробити висновок, що тримання під вартою - винятковий захід, який має застосовуватися лише у випадках, коли інші, більш м'які запобіжні заходи, будуть неефективними.

Отже, доказування обставин, що характеризують особу підозрюваного (обвинуваченого) як цілеспрямована діяльність слідчого щодо встановлення певної сукупності відомостей, має важливе значення для правильного застосування норм кримінального закону, точного виконання та додержання вимог кримінального процесуального законодавства, вибору та застосування найбільш дієвих та ефективних прийомів під час проведення слідчих (розшукових) дій.

Максимів І.І., ад'юнкт кафедри юридичної психології Національної академії внутрішніх справ

ПРАВОВИЙ АСПЕКТ ВИКОРИСТАННЯ ДИТИНИ ДЛЯ ЗАНЯТТЯ ЖЕБРАЦТВОМ

Актуальність даної теми обумовлена недостатнім рівнем удосконалення законодавства в сфері попередження та боротьби з дитячим жебрацтвом. Тому вважається за доцільне зупинитися на сучасному стані чинної нормативно-правової бази, а саме на статті 150-1 Використання малолітньої дитини для заняття жебрацтвом та статті 304 Втягнення неповнолітніх у злочинну діяльність Кримінального кодексу України від 05.04.2001 року № 2341-III (із змінами, внесеними згідно із Законом № 3571-УІ від 05.07.2011; із змінами, внесеними згідно із Законом № 616-УІ від 01.10.2008 відповідно).

Об'єктивні ознаки злочинів щодо таких діянь, як використання малолітньої дитини для заняття жебрацтвом та втягнення неповнолітніх у злочинну діяльність, мають спільні риси, але потерпілими від даного виду злочинів є діти різних вікових груп.

Так, відповідно до ст. 150-1 КК України потерпілим може бути тільки малолітня дитина, тобто дитина, яка не досягла

14-річного віку. Вважаємо, що законодавець передбачив таке вікове обмеження для потерпілої особи у даному складі злочину тому, як переконаний, що використовувати дитину старшого віку неможливо, оскільки вона розуміє, з якою метою все це відбувається. Але законодавець не врахував тієї обставини, що суб'єкт злочину може використовувати дитину у віці з 14 років до 18 років, з різним ступенем розумової відсталості та деменції в залежності від рівня інтелектуального розвитку. У такому разі з огляду на обставини, вже можливе застосування ст. 304 КК України, хоча диспозиція статті передбачає втягнення неповнолітніх у злочинну діяльність - схилення дитини до злочину або іншої девіації, тобто свідоме вчинення дитиною активної протиправної або аморальної дії (крадіжки, шахрайства, жебракування, вживання алкоголю, наркотичних речовин тощо).

Потерпілим від злочину, передбаченого ст. 304 КК України є: в ч. 1 неповнолітня особа - особа чоловічої або жіночої статі від 14-ти до 18-ти років, а в ч. 2 - малолітня особа - особа до 14 років. Отже, норма ст. 304 КК України охопила коло дітей різного віку, які можуть бути потерпілими від даного виду злочину. Хоча назва самої статті Втягнення неповнолітніх у злочинну діяльність суттєво звузила вікові межі дітей, яких можуть втягнути у злочинну діяльність. Тому, вважаємо за необхідне замінити слово неповнолітніх на слово дітей.

Визначення поняття дитина змінюється в залежності від культурних особливостей кожної країни. Конвенція про права дитини, прийнята резолюцією 44/25 Генеральної Асамблеї ООН від 20 листопада 1989 року у статті 1 визначає дитину як людську істоту, що не досягла віку вісімнадцяти років. Таку ж дефініцію містить правова норма, закріплена у п. С ст. 2 Європейської Конвенції про громадянство (ETS№ 166) від 7 листопада 1997 року.

Пріоритет у цій сфері належить національному законодавству. У Сімейному кодексі України від 10.01.2002 року № 2947-III зазначено, що правовий статус дитини має особа до досягнення нею повноліття, і відповідно вказано, що малолітньою вважається дитина до досягнення нею чотирнадцяти років, неповнолітньою вважається дитина у віці від чотирнадцяти до вісімнадцяти років.

Відповідно до міжнародного та українського законодавства, дитина від народження має невід'ємні права, які їй гарантує держава: право на життя, право на свободу і особисту недоторканість, право на повагу до особистого і сімейного життя тощо. Тому, є доцільним внести поправки у ст. 150-1 КК України та ст. 304 КК України.

На наш погляд, також є доцільним доповнити Особливу частину чинного Кримінального кодексу України окремим Розділом Злочини проти сім'ї та неповнолітніх або ж Злочини проти укладу сімейних відносин та інтересів неповнолітніх, у якому й закріпити норму, що передбачає кримінальну відповідальність за використання дитини для заняття жебрацтвом та втягнення дітей у злочинну діяльність. Це можна пояснити тим, що норми, передбачені Розділом III та Розділом XII Особливої частини КК України, не направлені на захист нормального морального розвитку дитини, а тому статтю 150-1 КК України та статтю 304 КК України було б слушно винести в окремий розділ.

Таким чином, на законодавчому рівні існують певні неузгодженості при кваліфікації протиправної поведінки щодо дітей, залучення їх до жебракування та втягнення у злочинну діяльність. Натомість, уникнення відповідальності формує у дитини, батьків, опікунів, а також осіб, що замінюють батьків, ставлення до протиправної поведінки як такої, що є нормою.

Враховуючи вищевказані причини щодо обмеження вікових категорій дітей, яких використовують для заняття жебрацтвом і дітей, яких втягують у злочинну діяльність пропонуємо:

1. Статтю 150-1 КК України та статтю 304 КК України винести в окремий Розділ Особливої частини під назвою Злочини проти сім'ї та неповнолітніх або ж Злочини проти укладу сімейних відносин та інтересів неповнолітніх.

2. В назві статті 150-1 Кримінального кодексу України Використання малолітньої дитини для заняття жебрацтвом вилучити слово малолітньої, а також в диспозиції ч. 1 і ч. 2 цієї статті словосполучення малолітня дитина замінити на слово дитина.

3. В назві статті 304 Кримінального кодексу України замінити слово неповнолітніх на слово дітей.

Неміч Ф.Ю., ад'юнкт наукової лабораторії
з проблем досудового розслідування
Національної академії внутрішніх справ

ДЕЯКІ ЕЛЕМЕНТИ СКЛАДУ ЗЛОЧИНУ В СТ. 386
КК УКРАЇНИ «ПЕРЕШКОДЖАННЯ З'ЯВЛЕННЮ
СВІДКА, ПОТЕРПІЛОГО, ЕКСПЕРТА,
ПРИМУШУВАННЯ ЇХ ДО ВІДМОВИ ВІД ДАВАННЯ
ПОКАЗАНЬ ЧИ ВИСНОВКУ»

За останні роки підкуп як спосіб вчинення злочину поширився у всіх сферах суспільства в Україні, не оминувши і суспільні відносини як виникають при дотриманні порядку здійснення правосуддя. Прийнятий ряд законодавчих змін з метою реформування національного законодавства до міжнародних стандартів і підвищення ефективності боротьби з підкупом, виявив і ряд недоліків при впровадженні змін до деяких норм в КК України, що потребують подальшого поліпшення. Одним із таких прикладів виникає при аналізі деяких елементів складу злочину ст. 386 КК України Перешкоджання з'явленню свідка, потерпілого, експерта, примушування їх до відмови від давання показань чи висновку. Однією із форм об'єктивної сторони в ст. 386 КК України визначено підкуп свідка, потерпілого, експерта. На даний час у КК України відсутнє чітке визначення поняття підкуп. Розуміння поняття підкуп розкривається у ст.ст. 160, 354, 368³, 368⁴, 370 КК в яких зазначено дане поняття. Так можливо охарактеризувати ряд ознак, які притаманні підкупу. Одною із таких ознак у зазначених вище статтях є предмет підкупу - неправомірна вигода.

Під неправомірною вигодою законодавець розуміє грошові кошти або інше майно, переваги, пільги, послуги, нематеріальні активи, які пропонують, обіцяють, надають або одержують без законних на те підстав. Дане визначення згідно примітці 2 ст. [364 КК України поширюється на ст.ст. 364, 364¹, 365², 368, 368³, 368⁴, 369, 369² та 370 КК України](#). Однак вказане визначення в КК України не є єдиним. В примітці до ст. 160 КК України під поняттям неправомірна вигода законодавець розуміє кошти чи інше майно, переваги, пільги, послуги або нематеріальні активи, вартість яких перевищує 3 відсотки

розміру мінімальної заробітної плати, які пропонують, обіцяють, надають чи одержують без законних на те підстав. В одно час не визначено розуміння неправомірної вигоди до ст. 386 КК України. Тому виникає питання яку саме неправомірну вигоду, як предмет підкупу застосовує законодавець до ст. 386 КК України.

В ст.386 КК України кримінально карним визначається підкуп такого суб'єкта, як експерт. Тобто схилення експерта до вчинення ним проти правних діянь шляхом надання пропозиції, обіцянки або отримання експертом неправомірної вигоди. При цьому кримінальна відповідальність за пропозицію, обіцянку або надання неправомірної вигоди експерту визначено також у ст. 368⁴ КК України Підкуп особи, яка надає публічні послуги. Наявність подвійної відповідальності за підкуп експерта утворює проблему, за якою саме статтею КК України повинна відповідати особа. В одно час за підкуп експерта у ст. 368⁴ КК передбачено більш жорстку санкцію ніж за підкуп експерта згідно ст. 386 КК України.

Викладене вище свідчить про наявність проблематики у розумінні деяких елементів складу злочину в ст. 386 КК України, що в подальшому може призвести до складнощів у правозастосовній діяльності.

Паламарчук К.В., ад'юнкт кафедри
кримінального права Національної
академії внутрішніх справ

УДОСКОНАЛЕННЯ ДЕЯКИХ ПОЛОЖЕНЬ СТ. 187 КК УКРАЇНИ

Розбій є найбільш поширеним та небезпечним злочином проти власності. Суспільна безпека вказаного злочину полягає у заволодінні чужим майном шляхом застосування насильства, небезпечного для життя чи здоров'я особи, яка зазнала нападу, або з погрозою застосування такого насильства. Підвищену безпеку для держави, суспільства та особи створюють кваліфіковані склади розбою.

З огляду на склад розбою кваліфікуючими ознаками цього злочину (ч. 2 ст. 187 КК України) є вчинення його: 1) за

попередньою змовою групою осіб та 2) особою, яка раніше вчинила розбій (повторно) або бандитизм. Особливо кваліфікуючими - вчинення розбою: 1) з проникненням у житло, інше приміщення чи сховище (ч. 3 ст. 187 КК України); 2) зі спрямуванням на заволодіння майном у великих чи особливо великих розмірах; 3) організованою групою; 4) з заподіянням тяжких тілесних ушкоджень (пункти 2-4 передбачені ч. 3 ст. 187 КК України).

Зупинимось на розгляді найбільш поширеної кваліфікуючої ознаки розбою - повторності. Розбій визнається вчиненим повторно лише особою, яка раніше вчинила розбій або бандитизм [1, с. 184-193].

Зважаючи на дані статистики МВС України, такий вид злочину, як бандитизм вчиняється вкрай рідко. Родовий об'єкт (яким виступає громадська (загальна) безпека) бандитизму відрізняється від об'єкту розбою - власність, тож вважаємо за недоцільне наявність однієї з таких умов як попереднє вчинення бандитизму для кваліфікації розбою, вчиненого повторно. Відтак, слід змінити текст примітки 1 до ст. 185 КК України, де до переліку статей додати ст. 187 КК України.

Наступна кваліфікуюча ознака - це вчинення розбою за попередньою змовою групою осіб. У ч. 2 ст. 28 КК України дає визначення форм співучасті, які розрізняються в залежності від наявності (відсутності) попередньої змови між співучасниками. Законодавець визнає злочин вчинений повторно за попередньою змовою групою осіб, якщо його спільно вчинили декілька осіб (дві або більше), які заздалегідь, тобто до початку вчинення злочину, домовились про спільне його вчинення. Основна риса вказаної форми співучасті - попередня домовленість про вчинення злочину, при чому вона може мати місце як на стадії готування до злочину, так і безпосередньо перед вчиненням злочину.

Що стосується вчинення розбою з проникненням у житло, інше приміщення чи сховище, то такий склад злочину становить високий рівень суспільної небезпеки, тому що винна особа додатково порушує гарантоване Конституцією України право на недоторканість житла.

Науковці наводять чимало визначень понять житло та приміщення.

Житло - це приміщення, призначене для постійного або тимчасового проживання людей (приватний будинок, квартира, кімната в готелі, дача, садовий будиночок тощо) та його складові частини, які використовуються для відпочинку, зберігання майна або задоволення інших життєвих потреб людини (наприклад, веранда).

Приміщення - це внутрішня частина будови або споруди, у якій перебуває майно. Це може бути магазин, музей, навчальний заклад тощо.

В даному випадку ми спостерігаємо визначення терміну через термін Вважаємо, що термін приміщення значно ширший ніж житло, та може його охоплювати. Відтак, пропонуємо нове визначення поняття приміщення - це внутрішня частина будови або споруди, яка може бути призначена для постійного або тимчасового проживання особи, або призначена для зберігання майна.

Наступною кваліфікуючою ознакою є вчинення розбою спрямованого на заволодіння майном у великих чи особливо великих розмірах. Ця ознака найбільш чітко визначена у чинному законодавстві, адже у примітці до ст. 185 законодавець визнає злочин вчинений у великих розмірах на суму, яка в двісті і більше разів перевищує неоподаткований мінімум доходів громадян на момент вчинення злочину. А в особливо великих розмірах - на суму, яка в шістсот і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян.

Вчинення розбою організованою групою значно підвищує небезпеку злочинних дій, адже ця форма співучасті пов'язана з організованою злочинністю. Поняття організована група було введено ще до кодексу 1960 року, для посилення боротьби з організованою злочинністю, хоча законодавчого визначення йому не давалось. Додаткових питань до цього положення КК України не виникає.

Вчинення розбою з заподіянням тяжких тілесних ушкоджень. Характер цих ушкоджень та їх основні ознаки описані у Правилах судово-медичного визначення ступеня

тяжкості тілесних ушкоджень, затверджених наказом МОЗ від 17 січня 1995 року № 6.

Також термін розбій ми зустрічаємо у раді норм КК України, наприклад, 1) розбій з метою викрадення вогнепальної зброї (крім гладко ствольної мисливської), бойових припасів, вибухових речовин або радіоактивних матеріалів (ч. 3 ст. 262 КК України); 2) розбій з метою викрадення наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів (ч. 3 ст. 308 КК України); 3) розбій з метою викрадення обладнання, призначеного для виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів (ч. 3 ст. 313 КК України); 4) вчинюваний щодо населення в районі воєнних дій (ч. 2 ст. 433 КК України) [2].

Ми вважаємо, що законодавець некоректно використовує термін розбій у перелічених вище статтях. Розбій, як склад злочину, передбачає родовий об'єкт злочину - власність. Наприклад, ч. 3 ст. 308 КК України передбачає розбій з метою викрадення наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів. Родовий об'єкт цього злочину - здоров'я населення [3, с. 386]. Щодо інших статей ми маємо також розбіжності у родових об'єктах.

Таким чином, ми бачимо, що необхідне подальше та поглиблене вивчення ст. 187 КК України.

Список використаних джерел

1. Матишевський П.С. Кримінальне право України: Загальна частина: Підруч. для студ. юрид. вузів і фак. - К.: А. С.К., 2001. - 352 с.
2. Кримінальний кодекс України 2001 року : за станом на 1 лютого 2016 року [Електронний ресурс]. - Режим доступу до кодексу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2341-14>
3. Кримінальне право України: Особлива частина : підручник / Ю.В. Баулін, В.І. Борисов, В.І. Тютюгін та ін.; за ред. В. В. Сташиса, В.Я. Тація. - 4-те вид., переробл. і допов. - Х. : Право, 2010. - 608 с.

Сивопляс Ю.Ю., ад'юнкт кафедри
кримінального права Національної
академії внутрішніх справ

ОКРЕМІ РОЗ'ЯСНЕННЯ ЩОДО МАТЕРІАЛЬНОГО ТА НЕМАТЕРІАЛЬНОГО ХАРАКТЕРУ НЕПРАВОМІРНОЇ ВИГОДИ

За результатами другого раунду оцінювання щодо виконання Україною міжнародних рекомендацій, GRECO рекомендувала визначити в кримінальному законі поняття хабар, яке повинно також включати неправомірні переваги нематеріального характеру. Законом від 18.04.2013 року № 221-VII Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо приведення національного законодавства у відповідність із стандартами Кримінальної конвенції про боротьбу з корупцією поняття хабар в КК України та інших нормативно-правових актах замінено на поняття неправомірна вигода.

Відповідно до поточної редакції Закону від 14.10.2014 року № 1700-VII Про запобігання корупції неправомірна вигода - це грошові кошти або інше майно, переваги, пільги, послуги, нематеріальні активи, будь-які інші вигоди нематеріального чи негрошового характеру, які обіцяють, пропонують, надають або одержують без законних на те підстав [1].

Тобто, значним кроком законодавця вперед стало не лише формальне перейменування хабара у неправомірну вигоду як предмету злочину, а й зміна його сутності. Серед іншого, головною відмінністю неправомірної вигоди від хабара є те, що останній має виключно майновий характер, а неправомірна вигода може мати як матеріальний, так і нематеріальний характер (переваги, пільги, послуги, нематеріальні активи тощо).

В Постанові Пленуму Верховного Суду України від 26.04.2002 року № 5 Про судову практику у справах про хабарництво на час існування поняття хабар, визначалось, що оскільки одержання хабара є корисливим злочином, його предмет має виключно майновий характер. Ним можуть бути майно (гроші, цінності та інші речі), право на нього (документи, які надають право отримати майно, користуватися ним або вимагати виконання зобов'язань тощо), будь-які дії майнового характеру (передача майнових вигод, відмова від них, відмова

від прав на майно, безоплатне надання послуг, санаторних чи туристичних путівок, проведення будівельних або ремонтних робіт тощо). Послуги, пільги і переваги, які не мають майнового характеру (похвальні характеристика чи виступ у пресі, надання престижної роботи тощо), не можуть визнаватися предметом хабара. Одержання їх може розцінюватись як інша (некорислива) заінтересованість при зловживанні владою чи службовим становищем [2].

Дана нормативна позиція активно підтримувалась вітчизняними науковцями та заперечувалась можливість встановлення кримінальної відповідальності за одержання неправомірної вигоди. Так, М.І. Хавронюк і О.А. Єрмак зазначають, що в Конвенції ООН проти корупції та Кримінальній конвенції РЄ про боротьбу з корупцією про блага (вигоди) нематеріального характеру не йдеться та це суперечить загальновизнаному розумінню корупції. Однак, ми підтримуємо П.П. Андрушко, який зазначає, що дана позиція є застарілою, яка сформувалась ще за радянських часів та зазначає, що неправомірна вигода може бути як матеріальна, так і нематеріальна [3, с. 41].

Щодо різновиду неправомірної вигоди яка має нематеріальний характер (переваги, пільги, послуги, нематеріальні активи) в кримінальному законодавстві України немає жодних роз'яснень. М.І. Хавронюк також зазначає, що законодавцем не проведе розмежування між термінами, які позначають предмет корупційних правопорушень [3, с. 115]. Отже, спробуємо детально розкрити їх зміст.

Під перевагами, як предметом неправомірної вигоди розуміють особливі привілеї, що створюють додаткові можливості для конкретних осіб, які вигідно відрізняють їх від інших (наприклад, зменшення обсягу трудових обов'язків зі збереженням повної оплати праці, отримання поза чергою житла та ін.) [4].

Наступним проявом неправомірної вигоди є послуга. Відповідно до п. 17 ст. 1 Закону від 12.05.1991 № 1023-ХІІ Про захист прав споживачів послуга - це діяльність виконавця з надання (передачі) споживачеві певного визначеного договором матеріального чи нематеріального блага, що здійснюється за індивідуальним замовленням споживача для задоволення його особистих потреб. [9]. Виходячи із цього, послуги у контексті

неправомірної вигоди слід розуміти як дії на задоволення потреб будь-кого [4].

Що ж стосується пільг як можливого виду неправомірної вигоди, то його розуміння є досить близьким до розуміння поняття переваги. Слово пільги в українській мові означає:

- 1) повне або часткове звільнення від дотримання встановлених законом загальних правил, виконання будь-яких обов'язків;
- 2) великодушне, не дуже суворе ставлення до чиєї-небудь провини; 3) полегшення. Деякою мірою зміст цього слова є подібним до слова переваги, які стосуються надання певних привілеїв відносно інших. У цьому зв'язку і виникає необхідність їх відмежування, оскільки до переваг та пільг не можуть відноситися інші види неправомірної вигоди, тобто кошти, майно, послуги чи нематеріальні активи. Так само не можуть відноситися до переваг ті привілеї, які є пільгами. Отже, під пільгами слід розуміти повне або часткове звільнення особи від виконання певних обов'язків. [4].

У попередній редакції поняття неправомірна вигода, яке давалось в Законі від 11.06.2009 року № 3206-УІ Про засади запобігання та протидії корупції, містилось уточнення, що переваги, пільги, послуги як предмет злочину можуть бути матеріального або нематеріального характеру. В чинній редакції цей поділ відсутній, але введено такий різновид неправомірної вигоди як нематеріальні активи. На думку М. І. Хавронюка, нематеріальні активи - це не будь-які блага нематеріального характеру. При тлумаченні цього поняття, на думку науковця, потрібно звертатися до п. 14.1.120 ст. 14 Податкового Кодексу [3, с. 117]. Отже, нематеріальні активи - це право власності на результати інтелектуальної діяльності, у тому числі промислової власності, а також інші аналогічні права, визнані об'єктом права власності (інтелектуальної власності), право користування майном та майновими правами платника податку в установленому законодавством порядку, у тому числі набуті в установленому законодавством порядку права користування природними ресурсами, майном та майновими правами [5].

Вважаємо, що з метою забезпечення однакового і правильного застосування поняття неправомірна вигода під час кваліфікації злочинів або кримінальних правопорушень, Пленумом Вищого спеціалізованого суду України з розгляду

цивільних та кримінальних справ мають бути прийняті керівні роз'яснення щодо матеріального та нематеріального характеру неправомірної вигоди з чітким розмежуванням кожного виду неправомірної вигоди один від одного.

Список використаних джерел

1. Про запобігання корупції : Верховна Рада України; Закон від 14.10.2014 № 1700-УП [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1700-18/pripi443367101326150>
2. Про судову практику у справах про хабарництво : Верховний Суд; Постанова від 26.04.2002 № 5 [Електронний ресурс]. - Режим доступу : [http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show Y0005700-02](http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/Y0005700-02)
3. Андрушко П.П. Реформа Українського антикорупційного законодавства у світлі міжнародно-правових зобов'язань України. / П.П. Андрушко. - К.: Атіка. - 2012. - С. 41, 115-117.
4. Грудзур О.М., Семенюк О.О. Зміст поняття неправомірна вигода в ст. 160 Кримінального кодексу України / О.М. Грудзур, О.О. Семенюк // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія Юридичні науки, 2015. - Випуск 3-2. Т. 3 - С. 80-86.
5. Податковий кодекс України : Верховна Рада України; Кодекс України, Закон, Кодекс від 02.12.2010 № 2755-VI 5 [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2755-17/print1452598199898789>.

Сівак О.В., ад'юнкт кафедри кримінального процесу Національної академії внутрішніх справ

СУТНІСТЬ ПРАВОЇ ПРИРОДИ ЗАПОБІЖНИХ ЗАХОДІВ, ЯКІ ЗАСТОСОВУЮТЬСЯ ДО НЕПОВНОЛІТНІХ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Заходи забезпечення кримінального провадження, в систему яких входять і запобіжні заходи, являються заходами впливу з боку державних органів або посадових осіб на поведінку суб'єктів кримінально-процесуальної діяльності, що

направленні на забезпечення виконання процесуальних обов'язків, якщо вони не виконуються добровільно, або на попередження небажаних, з точки зору права, дій з метою забезпечення нормального руху кримінального судочинства. У юридичній літературі питання правової природи запобіжних заходів ніколи не ставилося як актуальне, проте, більшість із науковців, які надають визначення поняттю запобіжних заходів постійно торкаються даної проблеми.

Питання запобіжних заходів у кримінальному процесі розроблялось ще за радянських часів і постійно доповнювалось з метою покращення здійснення кримінального судочинства. Виникнення інституту запобіжних заходів історично стало можливим після визнання й гарантування державою права людини на особисту свободу, яке відноситься до природних прав. С. Шевчук вважає, що історично право на свободу з відповідними судовими гарантіями походить з Великої Британії, тому що право на особисту свободу та відповідне право не бути підданим свавільному арешту та затриманню вперше було закріплене у Великій Хартії вольностей 1215 року [1, с. 179].

Такий вид забезпечення кримінального провадження, як запобіжні заходи, в цілому не містять в собі факторів покарання та ставлення держави до особи як до злочинця. Конституційний Суд України поділяє думку про те, що за правовою природою запобіжні заходи до підозрюваного, обвинуваченого не є кримінальним покаранням [2, с. 12]. На нашу думку, дане твердження є безумовно правильним, оскільки в нормі Основного закону, а саме у ст. 62 Конституції України зазначено, що особа вважається невинуватою у вчиненні злочину і не може бути піддана кримінальному покаранню, доки її вину не буде доведено в законному порядку і встановлено обвинувальним вироком суду [3, с. 22], і це говорить про те, що в Україні діє і повинний діяти принцип презумпції невинуватості, як правовий гарант демократичної держави. А тому, застосування запобіжних заходів ні в якому разі не повинно розцінюватися як покарання, вони є лише певними обмеженнями особи, яка підозрюється чи обвинувачується у вчиненні кримінального правопорушення, хоч і застосовуються виключно судом. Запобіжні заходи за своєю правовою природою є примусовими засобами, що застосовуються до особи, коли вона

ще не визнана винною у вчиненні злочину, тому ця особливість правової природи запобіжних заходів покладає на органи досудового розслідування, прокурора, слідчого суддю і суди надзвичайну відповідальність за правильне розуміння мети та підстав застосування запобіжного заходу у кожній конкретній ситуації і потребують зваженості при прийнятті рішення з цього питання [4, с. 70].

Як зазначає В.О. Попелюшко, справжній принцип презумпції невинуватості для усіх без винятку, а особливо для слідчого, прокурора та судді, обов'язково є правило їх поведінки, згідно із яким їм забороняється поступати із обвинуваченим як із злочинцем до моменту, поки не набере законної сили обвинувальний вирок суду, що означає нормальне взаємовідношення між ними як між людьми рівними; що обвинувачений упродовж усього здійснення кримінально провадження до цього моменту не повинен відповідати за діяння, у вчиненні якого його поки-що тільки обвинувачують; що державний (процесуальний) примус під час кримінального провадження може застосовуватися лише у тій мірі і лише настільки, наскільки це необхідно для того (виходячи виключно із його поведінки під час кримінального провадження), щоб він міг постати перед судом [5].

До неповнолітнього підозрюваного, обвинуваченого повинен бути особливий підхід під час застосування відносно нього запобіжного заходу, та й під час здійснення кримінального провадження взагалі. Органи, які беруть участь у застосуванні запобіжних заходів щодо неповнолітніх, повинні, в першу чергу, встановити дружні відносини із неповнолітнім, для того, щоб останній міг почувати себе більш комфортно, а також правильно розумів суть застосування заходів примусу відносно нього, та чітко сприймав той факт, що його права захищені - в цьому і полягає суть презумпції невинуватості, яка лежить в основі правової природи запобіжних заходів. По відношенню до неповнолітніх запобіжні заходи мають та повинні мати забезпечувальний і виховний, але ні в якому разі не каральний характер.

Запобіжні заходи є заходами забезпечення кримінального провадження, які за своїм специфічними ознаками, обмежують свободу пересування та особисту свободу громадян. Як зазначає В.Я. Горбачевський - вони забезпечують

спеціальний режим, у якому повинен перебувати підозрюваний чи обвинувачений [6, с. 216].

Розглядаючи питання про правову природу запобіжних заходів, слід вказати на її складний характер. Як загальне правило, запобіжний захід слід визначити як профілактичну міру, спрямовану на забезпечення здійснення нормального кримінального судочинства. Однак, не завжди запобіжний захід виступає тільки як профілактична міра. У ряді випадків вони застосовуються як реакція на вже допущене порушення.

Ст. 176 КПК України містить у собі загальні положення та систему законодавчо визначених запобіжних заходів, які застосовуються під час кримінального провадження, до підозрюваних, обвинувачених, в тому числі і неповнолітніх. У зв'язку із тим, що КПК України не містить у своїх нормах визначення поняття запобіжні заходи, у юридичній літературі наводяться різноманітні але близькі по своєму змісту визначення даного поняття. На нашу думку, така варіативність визначень пов'язана здебільшого із різним розумінням юридичної природи запобіжних заходів, яка в більшості пояснюється призначенням даного інституту.

Більшість із наявних визначень поняття запобіжних заходів у юридичній літературі були наведеними науковцями до прийняття нового кримінального процесуального закону, та є дещо застарілими, а тому частково втратили свою актуальність. Проте, вони є базовими і за допомогою них, розглядаючи норми оновленого законодавства, ми можемо дати нове, так зване омолоджене визначення поняттю запобіжні заходи. Що власне і зробили такі сучасні науковці як Л.Д. Удалова та О.Ю. Хабло [7, с. 166], які зазначили, що запобіжні заходи - це сукупність превентивних заходів забезпечення кримінального провадження, які спрямовані на забезпечення належної поведінки підозрюваного, обвинуваченого, засудженого через певне обмеження їхніх особистих прав. У свою чергу, Горбачевський В. Я. надав своє визначення, де зазначив, що запобіжні заходи - це заходи кримінально-процесуального примусу попереджувального характеру, пов'язані з позбавленням або обмеженням свобод підозрюваного, обвинуваченого, які за наявності підстав та у порядку, встановленому законом, застосовуються під час

кримінального провадження уповноваженими на те органами та посадовими особами слідчим суддею, судом відносно підозрюваного, обвинуваченого, з метою запобігти їх спробам ухилитися від слідства і суду, перешкоджання встановленню істини, продовжити злочинну діяльність, нарешті належної процесуальної поведінки, а також для забезпечення виконання процесуальних рішень [6, с. 216].

При розгляді нашого питання щодо правової природи запобіжних заходів, ми говорили про їх виховний вплив. На нашу думку, вони дійсно певним чином здійснюють виховну функцію, особливо по відношенню до неповнолітніх правопорушників, і несуть у собі елементи морального впливу. Досить вдалою, на наш погляд, є думка З.Д. Єнікєєва, який писав, що запобіжні заходи як правовий інститут не лише встановлюють певні правила відповідної поведінки підозрюваного, обвинуваченого у кримінальному провадженні, але й забезпечують виконання, покладених на вказаних суб'єктів кримінального провадження, обов'язків, а також сприяють у виробленні у них правильно налаштованої соціально активної поведінки. Вони допомагають особі, яка тим чи іншим чином стикається із кримінальним судочинством, затвердити у своєму розумінні поняття необхідного, справедливого, відповідального і виховати у неї відчуття поваги до закону і правопорядку

Таким чином, в теорії кримінального процесуального права, правова природа запобіжних заходів з моменту створення даного інституту однозначного визначення не містить.

Тож з огляду на вищезазначене, можемо сказати, що запобіжні заходи є найсуворішими заходами процесуального примусу, які обмежують конституційні права громадян, не порушуючи принципу презумпції невинуватості, застосовуються слідчим суддею, судом за погодженням прокурором клопотанням слідчого до підозрюваного, обвинуваченого, мають превентивний (профілактичний) характер, для забезпечення успішного здійснення досудового провадження та судового розгляду кримінальних правопорушень, виконання підозрюваним, обвинуваченим процесуальних обов'язків, а також запобігання спробам його можливої неправомірної поведінки, з метою та на підставі, передбаченими ст. 177 КПК України, виступають в якості процесуальної реакції на допущене порушення, одночасно є і заходами кримінально-процесуальної відповідальності.

Список використаних джерел

1. Шевчук С. Судовий захист прав людини: Практика Європейського Суду з прав людини у контексті західної правової традиції. - Вид. 2-е, випр., доп. - К.: Реферат, 2007. - 848 с.
2. Юдківська Г. Затримання особи та взяття під варту у світлі вимог презумпції невинуватості / Г. Юдківська // Адвокат. - 2008.- № 3. - С. 12-20.
3. Конституція України : Офіц. видання. Станом на 8 жовтня. - К. : Цент учбової літератури, 2010. - 80 с.
4. Мироненко О. В. Мета і підстави застосування запобіжних заходів за новим КПК України / О. В. Мироненко // Часопис Академії адвокатури України. - № 22. - 2014. - С. 70-76.
5. Попелюшко В. О. Чому конституційну формулу презумпції невинуватості треба змінити / В. О. Попелюшко // Часопис Національного університету Острозька академія. Серія Право. - 2012. - № 1 (5) : [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://lj.oa.edu.ua/articles/2012/n1/12pvontz.pdf>.
6. Горбачевський В.Я. Запобіжні заходи у сучасному правосудді / В. Я. Горбачевський // Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ. - № 1., 2013., с. 215-219.
7. Кримінальний процес [текст] : підручник. / За заг. ред. В. В. Коваленка, Л. Д. Удалової, Д. П. Письменного. - К. : Центр учбової літератури, 2013. - 544 с.

Савченко В.О., ад'юнкт кафедри
кримінального права Національної
академії внутрішніх справ

КВАЛІФІКАЦІЯ УХИЛЕННЯ ВІД ВІДБУВАННЯ
ПОКАРАННЯ У ВИГЛЯДІ СЛУЖБОВИХ ОБМЕЖЕНЬ
ДЛЯ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ

Існування спеціальної кримінально-правової норми про відповідальність за ухилення від відбування покарання, не пов'язаного із позбавленням волі, вимагає замислитися про повноту змісту такої кримінально-правової заборони. Зокрема, йдеться про повноту визначення кола можливих покарань, не пов'язаних із позбавленням волі, від відбування яких може ухилитися особа. Так, ст. 389 КК України встановлює

відповідальність за ухилення від відбування покарання у вигляді: штрафу, позбавлення права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю, громадських та виправних робіт.

Утім, зміст існуючих видів покарань, не пов'язаних із позбавленням волі, свідчить що законодавець дещо обмежено підійшов до встановлення, у ст. 389 КК України, кримінальної відповідальності за ухилення від відбування таких видів покарань. Насамперед йдеться про покарання у вигляді службових обмежень для військовослужбовців, яке за своїм змістом є максимально подібним до покарання у вигляді виправних робіт. Відповідно до ст. 58 КК України покарання у виді службового обмеження застосовується до засуджених військовослужбовців, крім військовослужбовців строкової служби, на строк від шести місяців до двох років і полягає у відрахуванні коштів у дохід держави, із суми грошового забезпечення засудженого, у розмірі, встановленому вироком суду, в межах від десяти до двадцяти відсотків. Майже аналогічним до цього є зміст покарання у вигляді виправних робіт. Відповідно до ст. 57 КК України покарання у виді виправних робіт встановлюється на строк від шести місяців до двох років і відбувається за місцем роботи засудженого та полягає у відрахуванні коштів у дохід держави, із суми заробітку засудженого у розмірі, встановленому вироком суду, в межах від десяти до двадцяти відсотків.

Проте не зважаючи на це, законодавець не встановив у ст. 389 КК України, відповідальність за ухилення від відбування покарання у вигляді службових обмежень для військовослужбовців. Однак, це не означає про повну прогалину у законодавстві та про повну відсутність відповідальності за подібні діяння. Пояснюється це також змістом самого покарання у вигляді службових обмежень для військовослужбовців. Так, як правило, ухилення від відбування службових обмежень для військовослужбовців поєднується із ухиленням від виконання обов'язків із несення (проходження) військової служби, а відтак ці діяння, залежно від способу та суб'єктивної сторони ухилення, кваліфікуються за статтями 402, 403, 407-409 КК України.

Таким чином пропозиція, висловлена Л.В. Чорнозуб, про встановлення, у ч. 2 ст. 389 КК України, відповідальності за ухилення від відбування покарання у вигляді службових

обмежень для військовослужбовців [1], хоча і є доцільною та виправданою, проте її необхідність пов'язується тільки із обмеженням колом випадків ухилення. Зокрема йдеться про випадки, коли ухилення від відбування цього покарання не стосується ухилення від загальних обов'язків несення або проходження військової служби.

У цьому зв'язку ухилення від зазначеного покарання, певною мірою, може стосуватися ухилення від виконання обов'язків військової служби, що в свою чергу може утворювати один із складів злочинів, передбачених статтями 402, 403, 407-409 КК України. Утім, на наш погляд, такі склади злочинів не будуть утворювати суміжності із складом злочину, передбаченим ст. 389 КК України, навіть за умов встановлення, у ст. 389 КК України, відповідальності за ухилення від відбування службових обмежень для військовослужбовців. Обґрунтовується це, по-перше, самим розумінням суміжності складів злочинів, а по-друге, відсутністю взаємовиключних спільних (суміжних) ознак вказаних складів злочинів. Тобто, ознака ухилення від покарання не є виключною для ознак ухилення від військової служби. Навпаки, проходження або несення військової служби може розглядатися як родове поняття, що охоплює виконання різних військових обов'язків, в тому числі й тих, які виникають у зв'язку із призначенням покарання, у вигляді службових обмежень для військовослужбовців.

За таких умов, склади злочинів, передбачені статтями 402, 403, 407-409 КК України, не є суміжними із складом злочину, передбаченим ст. 389 КК України, навіть у тому випадку, якщо ця стаття буде передбачати відповідальність за ухилення від відбування покарання у вигляді службових обмежень для військовослужбовців. Однак норми, які передбачають такі склади злочинів можуть утворювати конкуренцію.

Із співвідношення військових обов'язків щодо проходження та несення військової служби та військових обов'язків щодо виконання покарання у вигляді службових обмежень для військовослужбовців, випливає, що ст. 389 (у випадку встановлення у ній відповідальності за ухилення від службових обмежень для військовослужбовців) та статті 402, 403, 407-409 КК України утворюють конкуренцію частини і

цілого. При цьому статті 402, 403, 407-409 КК України є цілим оскільки передбачають різні види ухилення від виконання обов'язків щодо загального проходження чи несення військової служби. Тоді як ст. 389 КК України, яка буде передбачати відповідальність за ухилення від службових обмежень для військовослужбовців, є частиною, адже такі обов'язки стосуються тільки окремого спектру обов'язків із проходження чи несення військової служби.

Відповідно до вироблених у науці правил кримінально- правової кваліфікації при конкуренції норм, що передбачають ціле і частину (частини), такі діяння повинні кваліфікуватися за нормою, яка найбільш повно охоплює всі ознаки вчиненого суспільно небезпечного діяння [2, с. 157; 3 с. 258-259; 4, с. 430; 5, с. 289; 6, с. 48]. У такому випадку вчинення ухилення від відбування покарання у вигляді службових обмежень для військовослужбовців, яке одночасно буде утворювати і ухилення від інших обов'язків проходження чи несення військової служби слід кваліфікувати за відповідними статтями розділу XIX Особливої частини. Так само слід кваліфікувати і ухилення від виконання обов'язків із проходження військової служби (ухилення від військової служби, дезертирство), які однозначно тягнуть за собою ухилення від службових обмежень для військовослужбовців.

Натомість, випадки коли ухилення від службових обмежень для військовослужбовців не стосується ухилення від інших обов'язків проходження чи несення військової служби, то такі діяння, за умови внесення змін до ст. 389 КК України, повністю будуть охоплюватися нею.

Більше того, відсутність в ст. 389 КК України вказівки на відповідальність за ухилення від службових обмежень для військовослужбовців утворює законодавчу прогалину, адже ухилення від цього покарання, які не поєднуються із ухиленням від загальних обов'язків із проходження чи несення військової служби, не є кримінально-караними, хоча за своєю сутністю та ступенем суспільної небезпеки такі діяння є максимально подібними до ухилення від відбування покарання у вигляді виправних робіт.

У відповідності з цим, доцільним та виправданим вбачається формулювання пропозиції про доповнення ч. 2

ст. 389 КК України та встановлення відповідальності за ухилення від відбування покарання у вигляді службових обмежень для військовослужбовців. Таким чином, пропонується, ч. 2 ст. 389 КК України, після слів виправних робіт, доповнити словами або службових обмежень для військовослужбовців. Водночас, прийняття таких змін буде обумовлювати конкуренцію норм, передбачених ст. 389 (норма, що передбачає частину) та норм, передбачених статтями 402, 403, 407-409 КК України (норми, що передбачають ціле). У цьому зв'язку, кваліфікація розглядуваних діянь повинна здійснюватися за правилами кваліфікації при конкуренції норм, що передбачають частину і ціле.

Список використаних джерел

1. Чорнозуб Л. В. Кримінальна відповідальність за ухилення від відбування покарання, не пов'язаного із позбавленням волі : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Л. В. Чорнозуб. - Харків, 2015. - 20 с.
2. Марін О. К. Кваліфікація злочинів при конкуренції кримінально-правових норм / О. К.Марін. [монографія]. - Київ : Атіка. - 2003. - 224 с.
3. Кудрявцев В. Н. Общая теория квалификации преступлений / Кудрявцев В. Н. - М. : Юридическая литература, 1972. - 352 с.
4. Навроцький В. О. Основи кримінально-правової кваліфікації : навч. посібник. / В. О. Навроцький. - К. : Юрінком Інтер, 2006. - 704 с.
5. Кузнецов В. В. Теорія кваліфікації злочинів : Підручник / В. В. Кузнецов, А.В. Савченко; За заг. ред.. Є. М. Моїсєєва та О. М. Джужи, наук. ред. І. А. Варитлецька. - К. : Вид. ПАЛИВОДА А. В., 2006. - 300 с.
6. Тарарухин С. А. Квалификация преступлений в судебной следственной практике / Тарарухин С. А. - К. : Юринком, 1995. - 208 с.

Шелякін О.С., ад'юнкт кафедри кримінального процесу Національної академії внутрішніх справ

СУТНІСТЬ ДОМАШНЬОГО АРЕШТУ

У літературі питання домашнього арешту є достатньо вивченим та до того ж найбільш суперечливим. У суспільстві та юридичній спільноті поширена думка, що домашній арешт - це новий запобіжний захід, адже він не був передбачений КПК України 1960 р. [1, с. 66]. Розглянутий нами історичний аспект домашнього арешту дозволяє стверджувати, що цей запобіжний захід навпаки досить відомий для українського законодавства, він знаходить своє відображення на різних етапах розвитку суспільства, залежно від історичних праводержавотворчих процесів [2, с. 106].

Разом з цим, розглянуті етимологічні та теоретичні основи домашнього арешту не повною мірою відображають його сутність, що негативно впливає на розуміння названого запобіжного заходу.

На підтвердження актуальності досліджуемого питання свідчить той факт, що працівник поліції, якому доручено здійснювати безпосередній контроль за поведінкою підозрюваного, обвинуваченого, відповідно до п. 3.2. Інструкції...затвердженої наказом МВС України від 31.08.2013 № 845, роз'яснює підозрюваному, обвинуваченому сутність запобіжного заходу, обмежень й обов'язків, які зазначені в ухвалі слідчого судді, суду [3]. Крім цього, роз'яснення сутності домашнього арешту передбачено при застосуванні відносно підозрюваного, обвинуваченого електронного засобу контролю, відповідно до п. 3.4. Інструкції...затвердженої наказом МВС України № 696 від 09.08.2012 [4].

Відповідно до словника української мови сутність (*essentia, substantia*) - це: 1) найголовніше, основне, істотне в кому-, чому-небудь; суть, зміст; 2) у філософії - головне, визначальне в предметі, що зумовлене глибинними зв'язками й тенденціями розвитку і пізнається на рівні теоретичного мислення [5].